

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VIII ■ Nr. 10 (83) ■ Octombrie 2017

Monumentul eroilor din Balș-Olt

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș (prin intermediul Centrului de Cultură și Arte), Trustului de Presă Argeș Expres și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș".

Nevoia de resolidarizare

Gheorghe PĂUN

Titlul poate fi ușor derutant-contradictoriu. „Nevoia de" sugerează o stare de necesitate, „re" nu poate fi folosit fără o doză de optimism, dar, după multele decenii/secole în care am fost obișnuiți să supraviețuim individual, agresați inclusiv – dacă nu mai ales – de statul creat în vremea îndepărtată a umanității tocmai pentru a-l ocroti pe cetățean, întrebarea dacă se mai poate acest lucru este imediată. În fond, când am fost noi cu adevărat solidari? „Dezordonatorii de serviciu" (iertare pentru improvizația lingvistică) vor răspunde repede că nici nu putem fi astfel, cel mult vor fi concesivi în a accepta că putem să ne solidarizăm, dar numai *împotriva* a ceva/cuiva; mai realiștii vor remarca faptul că am fost de mai multe ori *împreună*, dar pentru asta a fost nevoie de un *proiect de țară, național.* Exemple se vor găsi din ambele categorii, și de tip *împotrivă* și de tip constructiv, cu mențiunea că relevanța exemplelor e discutabilă atunci când se încearcă formularea unei concluzii generale – mai ales în vremurile noastre, postmodernist-hiperdinamice, ale zgomotului mediatic, războiului informațional, cinismului politico-economic internațional, manipulării profesioniste.

Dar, fără a deborda de optimism, cred în titlu, cred că resolidarizarea este nu numai posibilă, ci și urgentă – pentru simplul și preocupantul motiv că lucrurile au ajuns prea departe.

Pornesc, iarăși și iarăși!, de la Apelul lansat în februarie de peste o sută de academicieni. Era intitulat *Identitate, suveranitate și unitate națională*. Fiecare dintre cele trei cuvinte-cheie a fost și este sistematic sub asediu după Decembrie 1989. Nu intru în detalii, am mai vorbit despre asta. Sunt convins că reacțiile sofistic agresive la adresa Apelului – și, în bun stil cadrist, la adresa semnatarilor lui – au și următoarea explicație, dincolo de „obligații", snobism și neînțelegere: cei care au cheltuit două decenii și mai bine energie și, desigur, bani, pentru a submina cele trei idei, pentru a ne convinge că naționalismul este de ocară iar patriotismul desuet, s-au văzut pe neașteptate în fața pericolului de a-și vedea eforturile irosite de o „biată" pagină, e adevărat, semnată de niște... *nemuritori* (așa se spune, metaforico-ironic, mai ales în Franța cea constant-firesc naționalistă).

Am ajuns astfel la un punct important: Academia Română și relația cu titlul.

Solidarizare, dar în jurul a ce? A unei personalități, a unei instituții, a unei idei? Personalitățile charismatice apar atunci când vrea Cel-de-Pretutindeni, cu foarte mică probabilitate într-un sistem „democrat", controlat în exces de partide (vedeți o „teoremă" mai generală, discutată în numărul din august 2013, care spune că, pentru a-și maximiza

câștigul, într-un sistem bipartit, partidele trebuie să-și promoveze politicieni mediocri), cu atât mai greu la vremea suprasaturată informațional de astăzi. Se aplică cele de mai devreme și ideilor – chiar dacă reunirea Basarabiei cu Țara, reconstrucția însăși a României, începând cu identitatea și continuând cu suveranitatea (controlul asupra resurselor și a nivelului de trai), pot sta la baza unor proiecte de țară de succes.

Rămân instituțiile. Dacă facem o analiză rapidă, chiar superficială, vom ajunge la o listă extrem de scurtă, din cauză că TOATE instituțiile sunt subminate de calitatea oamenilor, de tare postcomuniste, politizare excesivă, infiltrare din partea „forțelor obscure", șefi depășiți de greutatea funcției, eventual influențați prost de către consilieri (nepricepuți sau rău intenționați). De fapt, multe instituții nu au nici anvergura și nici menirea coagulării în jurul lor a unei solidarități naționale.

Rămân Monarhia, Biserica, Academia! Instituții vechi, cu adevărat naționale, cu mare autonomie, deci rezistență în fața influențelor-presiunilor, în mare măsură înrudite (Regii și Patriarhii au fost dintotdeauna membri de onoare ai Academiei, Regii erau „unși" de Biserică, o carte apărută în 2013 la Editura Academiei se intitulează chiar *Academia Română și Casa Regală a României. Două destine paralele*), cu vizibilitate nu numai pe teritoriul de azi al României, ci, cum se spune, printre „românii de pretutindeni". Să fie atunci întâmplător că și cele trei instituții sunt continuu sub asediu mediatic – în ultima vreme, cu precădere BOR, cea mai influentă dintre ele? „Nimic nu este întâmplător pe lume", spune o vorbă înțelept-fatalistă, nu trec mai departe de ea în justificarea sugestiei de răspuns negativ la întrebarea dinainte...

Concluzie-îndemn: e vremea să trecem de la „salvarea pe cont propriu" la resolidarizare, în jurul instituțiilor național-identitare. Din motive evidente, particularizez: de exemplu, în jurul Academiei. Apelul din februarie a fost o chemare a unor academicieni (nu a instituției ca atare, care a ratat, din păcate, un gest istoric), care, prin discuțiile, pro sau contra, pornite acum multe luni și încă active, prin tot ce s-a mai întâmplat între timp, dovedește că (1) a fost necesar, (2) a fost binevenit, (3) face deja istorie.

Așa să ne judece viitorul!, se încheia Apelul, așa închei și eu rândurile de față...

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...

Când contele Andrassy a vorbit de insula romanică împresurată de valurile oceanului slav n-a gândit, nici a putut gândi numai la statul politic al regelui Carol, unde deasupra insulei s-a cocoțat o mână de grecotei și de bulgăroi malonești care formează un ciudat episod în istoria noastră.

A gândit desigur la expresia etnologică, la poporul românesc astfel precum se află aci și pretutindenea același, și care la un loc formează insula etnică de care e vorba. Greco-bulgarii, fie asigurați ungurii, ar fi cu rușii ruși, cu maghiarii maghiari, cu nemții nemți; s-ar da după păr numai să le meargă bine.

Când e vorba de-o luptă cu efect în contra panslavismului, interes comun maghiarilor și românilor, maghiarii cată să se convingă că întreaga insulă etnologică formează un element de rezistență, că întreagă trebuie să aibă conștiința că existența ei națională îi este asigurată din partea Apusului, că nicăiri ea nu-și consumă puterile în lupte zilnice pentru mănținerea individualității ei.

Dacă însă prin zilnice vexațiuni simțul național de dincoace e jignit prin procederile maghiare de dincolo, dacă românilor li se pune perspectiva de a alege între a fi maghiari sau slavi, nemți sau slavi, toată lupta devine indiferentă pentru poporul nostru.

Nici nemții, nici slavii, nici maghiarii nu exercită ca caracter național, ca limbă, ca stări de lucruri vro atracție asupra noastră și simpatiile noastre naționale sunt foarte departe în apusul Europei între națiile romanice sau romano-germanice de acolo.

Cauzele acestor simpatii depărtate nu sunt numai politice, ci de natură foarte diversă, sunt etnice, intelectuale.

Natura analitică a limbii, deci și a spiritului nostru, deosebită de cea germană, ungurească, slavă; o inteligență mai puțin abstractă dar mai limpede; un bun simț, falsificat poate în parte, dar înnăscut rasei române, o elasticitate mai mare a puterii musculare și a celei intelectuale; iată note care disting în mod esențial rasa română de cele ce-o încunjură. Dacă mai ținem seamă de unitatea aproape absolută a limbii vorbite de români precum și de unitatea datinelor, amândouă preexistente formațiunii statelor române chiar, am arătat aproape în totalitate cauzele ce se opun în mod constant deznaționalizării românilor.

E o încercare absurdă, dacă nu mai mult, de a impune unui popor pe deplin format, incapabil de schimbare, ca să contreze apucăturile unui geniu național mai greoi decât e al lui, de a-i impune limbi ce nu e în stare nici a le vorbi, nici a le pătrunde pe deplin, de-a-i întuneca deșteptăciunea și claritatea spiritului lui cu calapoadele abstrase ale unor limbi străine și de-a nu-l lăsa să ajungă în bună pace la dezvoltarea pentru care l-a menit Dumnezeu.

Așadar, și-ntr-o parte și-n alta, în Rusia ca și-n Ungaria, întâmpinăm adversari naturali ai rasei noastre.

Aci e explicarea de ce politica neutralității e cea împărtășită de cei mai mulți români, de ce cabinetul conservator a fost răsturnat pentru c-o susținea, spre a se aduce în locu-i politica de aventuri și de alianțe a unor adunături fără de patrie, care să-și facă din specula sângelui, a hotarelor, a cetățeniei române un mijloc de existență zilnică, un mijloc de câștig. (*Timpul,* 1 septembrie 1881)

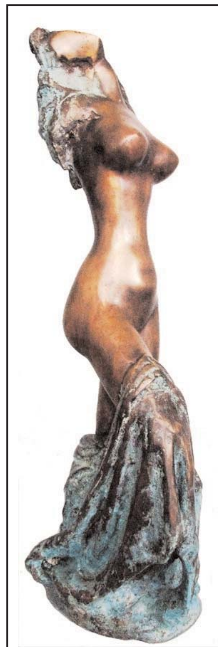
Două monografii s-au scris în timpul din urmă care se ocupă în cea mai mare parte cu soarta populațiunilor noastre de la țară.

Una, intitulată *O pagină din istoria contimporană a României din punct de vedere medical, economic și național,* e datorită d-lui dr. Istrati; cealaltă, *Țăranul,* o datorim experienței lungi a d-lui A.V. Millo.

Cartea tânărului medic cuprinde un material foarte bogat pentru explicarea stării actuale a țării. Într-un volum de 500 de pagini se ține seama de studiile demografice făcute până acum, s-arată, cu datele statistice adunate din diferite izvoare, că populațiunea țării, îndeosebi elementul român, e supus unei continue decreșteri; că românii *emigrează* din țară, iar străinii *imigrează;* că rasa română degenerează în urma exploatării la care e supusă. Mizeria, produsă prin greutăți publice, parte dă naștere la deosebite boale, parte favorizează răspândirea lor.

Cartea d-lui A.V. Millo e mai puțin voluminoasă, cestiuni demografice nu sunt atinse aici, dar s-arată clar și după o zilnică experiență efectul dezastruos pe care l-au avut legile nouă și organizația liberală asupra populațiunilor noastre rurale. Din această din urmă lucrare extragem și azi o parte interesantă, aceea care, arătând condei cu condei, atât veniturile cât și cheltuielile unui țăran, dovedește că acesta rămâne în mod inevitabil în deficit la sfârșitul anului.

Amândoi autorii sunt inspirați de-o adâncă iubire pentru popor și amândoi sunt de una și aceeași părere că rasa română e jertfa spoliațiunii și a mizeriei produse în mod artificial; că statul, legile, trebuințele apusene ale claselor dirigente, indiferentismul și neactivitatea acestor din urmă conspiră a aduce la degenerare tocmai partea cea mai importantă a poporului nostru.

Fără îndoială, sărăcia e un izvor de rele fizice și morale, dar e tot atât de adevărat că relele morale sunt la rândul lor cauze ale decadenței economice. Într-o țară în care religia și curăția moravurilor au fost înlăturate prin epicureism și sibaritism, în care conștiința de drept și nedrept, de bine și rău sunt zilnic jignite prin ridicarea socială a unei pături de oameni neonești, în care repășarea a ajuns a admira pe oamenii de nimic, însă abili, spritul public caută în zadar un razim în contra corupțiunii. Departe de-a găsi undeva acest razim, el e din contră atras în vârtejul general și ajunge a crede că legile morale, uniforme pentru toate popoarele, sunt vorbe goale care se pretextează din gură, dar pe care nu le crede nimenea.

În aceleași condiții de climă, sub același regim sub care trăiesc românii, a căror viață intelectuală și morală o determină o Carada sau un C.A. Rosetti, trăiesc evreii c-un sentiment de familie foarte dezvoltat, c-un viu instinct de solidaritate, trăiesc germani și alți apuseni cu totul în alt chip.

Prin ignorarea laturei *educative* a școalei, a bisericii, a vieții de stat am ajuns a face dintr-o țară înzestrată cu atât de multe condiții de dezvoltare sănătoasă, această Americă dunăreană, în care totul e atins de morbiditate. Dacă starea materială a populațiunilor noastre e rea, cea morală e aproape și mai rea. Cu toate acestea amândouă sunt într-o strânsă legătură și merită o egală atenție și egală solicitudine. (*Timpul,* 5 septembrie 1881)

Din Teleorman aflăm lucruri foarte curioase despre modul cum știu liberalii să practice regimul liberal și de dispreț cu care tratează opiniunea publică și voturile prin care se exprimă.

Vestitul Chirițescu, mână dreaptă a d-lui Simeon Mihălescu și a tovarășului său Varșavski, de la a doua venire a d-lui Mihălescu nu mai cunoaște nicio măsură; ca un adevărat cazac lovește în dreapta și în stânga pe toți câți nu sunt supuși devotați la ordinele sale, fără rușine de oameni și fără frică de D-zeu.

Se știe incidentul d-lui Rapanovici, care, de la înființarea regimului parlamentar, exercitase mereu drepturile politice și care într-o bună dimineață a fost dat afară din consiliul comunal al orașului Alexandria sub cuvânt că nu e român, deși chiar în acel an votase pentru Cameră, votase pentru Senat, votase pentru consiliul comunal și aceasta fără contestație! L-a dat afară pentru că nu i-a plăcut lui Chirițescu.

În momentul acesta se petrec lucruri și mai grave. Orașul Alexandria nu poate să aibe consiliu comunal din pricina lui Chirițescu. Și lucrul este simplu: orașul vrea pe unii și Chirițescu pe alții!

Mai deunăzi încă oamenii aleseră 5 inși pe care Chirițescu îi scosese din consiliu, căci nu-i plăceau. Dar Chirițescu le-a invalidat alegerea și pe ce motiv ridicul!

Iaca copia de pe recursul ce s-a făcut către minister. (...) (*Timpul,* 11 septembrie 1881)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – lector la Universitatea Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – expert național etnolog, Muzeului Viticulturii și Pomiculturii Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu", Pitești, **Adrian Sămărescu** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com
Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres" (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni) sau trimițând banii în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș (detaliile bancare apar mai jos) și o adresă poștală prin e-mail.

Tiparul: Tipografia Argeș Expres
argesexpres@yahoo.com
tipografieae@gmail.com

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Axiomele cuvântului

Horia BĂDESCU

Cândva scriam, în eseul *Memoria Fiinţei,* despre posibilele verbului umplând cu virtualitatea lor spaţiul infinit al tăcerii, acolo unde aşteaptă clipa în care le e dat să făptuiască, să întrupeze infinitatea alcătuirilor ce umplu imensitatea universului de la începutul începutului, „pe când fiinţă nu era, nici nefiinţă", vorba poetului, până la marea stingere pe care doar Dumnezeu ştie de o va fi aşezat în ceasornicul lumii, să dea nume şi identitate după cele hotărâte pentru fiecare. Căci fiecare cuvânt, nu doar fiecare alcătuire, are ceasul venirii sale în lumea exprimată. Precum zicea cu măiestrie poetică Valeriu Anania, „cuvintele din veac rătăcitoare/ stau gata de-ntrupare", fiindcă „E-atâta lume nefăcută nume"! Şi fiecare poartă în sine încărcătura specifică acelei alcătuiri. Şi fiecare dintre aceste miracole sonore, care participă la necontenita facere a lumii şi asupra cărora s-a dat putere omului, poartă pecetii ale specificităţii lucrului pe care îl exprimă, semne ale ceea ce este acesta cu adevărat. Semne la care am uitat să fim atenţi, aşa cum cu înţelepciune o făceau cei vechi, axiome caracterologice purtătoare ale genelor ADN-ului spiritual, axiome patronimice codificând linii de umanitate, particularităţi păstrate în istoria acestora, axiome toponimice, arheologii văzute ale, uneori, nevăzutelor feţe ale istoriei.

Am devenit prea puţin atenţi la ceea ce ne spun cu adevărat cuvintele, în vorbăria generalizată a contemporaneităţii, nu le mai auzim avertismentele, adevărurile severe menite să ne păstreze pe calea cea bună şi-n adevărul umanităţii noastre. Ele, păstrătoarele înţelepciunii fiinţei, existenţei şi istoriei, ele depozitarele datinei, acea lege a dăinuirii mai mult decât o lege, pe care veacurile au rodit-o: „Doamnă, datina străbună e mai mult decât o lege!", replica pe bună dreptate banul Miked, doamnei Clara, în *Vlaicu Vodă,* admirabila piesă a lui Al. Davila de care s-au lepădat cu nepăsare şcolile noastre. Se întâmplau acele evenimente tulburi la Curtea Domnească de la Argeş, capitala simbolică a Ţării Româneşti, după cum ne spun cuvintele, cele de care ţinem prea puţin seamă. Capitalele succesive ale principatului au fost Câmpulung – câteva decenii, Curtea de Argeş – aproape un veac, Târgoviştea – triseculară şi, în fine, Bucureştiul întemeiat de Ţepes, menit a fi peste sute de ani capitala României. După cum se poate vedea, aşezarea domnească de pe Argeş nu bate recordul existenţei administrative. De ce, însă, dintre cele patru, ea este singura care păstrează în nume cununa domnească? Căci mai înainte de orice, Curtea de Argeş este oraş domnesc, fiindcă iarăşi reîntorcându-ne la cuvinte şi la Domnul Eminescu, pe „mucedele pagini (ale cronicelor) stau *domniile* române", adică acele dinastii care, singurele din întreaga Europă, se încununează cu latinescul *dominus,* cuvânt care se scaldă în apele limpezi ale transcendenţei.

Principii noştri se intitulează în acte „domni şi stăpâni", distincţie clară între învestitura divină şi puterea pământeană. Pentru această parte de lume, nu imperialitatea, nu regalitatea este panaşul diriguitorului, ci domnia, *dominus*-ul care le subsumează pe toate celelalte.

Dar revenind la aceast simbolic nume al aşezării, ce răspuns să dăm realităţii toponimice altul decât conştiinţa de *centrum patriae,* de sâmbure statal, ivită nu doar din prezenţa *in situ* a întemeietorilor, chiar în contextul în care Basarab I se odihneşte la Câmpulung, ci şi, şi mai ales, dintr-o prezenţă accentuată a transcendenţei coborâtoare asupra sa, împlinită de minunea manolică, pentru a folosi expresia lui Theodor Codreanu, pe care o chema pecetea primei mitropolii valahe. Niciuna dintre celelalte aşezări de scaun nu s-a învrednicit de domnia acestui nume şi acestei recunoaşteri. În niciuna dintre Ţările Române, în toate cele trei Principate, nu există decât o singură curte domnească: Curtea de Argeş! Să fie întâmplător faptul că numele ei apare astfel în înscrisuri cam la vremea în care se izvodea zidirea legendarei mănăstiri şi naşterea mitului?

Trecem cu uşurinţă sau cu nefirească orbire pe lângă semnificaţiile fundamentale, axiome ale toponimiilor sau patronimelor pe care „cartea noastră de boierie", limba română, „floare de latinitate" cum o numea inspirat Grigore Vieru, le poartă în sine. Facem elogiul, pe bună dreptate atunci când nu cădem în ridicolul exceselor, rădăcinii noastre dacice cu cuvintele şi înmlădierile romanităţii întru care existăm. Suntem, mai înainte de orice, latini răsăriteni, pentru că limba noastră vine de la Roma. Identitatea unui popor este dată mai întâi de limba sa şi abia mai apoi de celelalte specificităţi de construcţie interioară ori de vieţuire socială, pe care, nu de puţine ori, chiar limba le impune. „Nu noi suntem stăpânii limbii, ci limba este stăpâna noastră", ne avertizează în eternitate Eminescu.

Nu mai suntem atenţi la avertismentele genealogice ale patronimelor, multe dintre ele rodul observaţiilor comunităţii asupra unor date de caracter ori vieţuire socială de care ar trebui să ţinem seamă, porecle ducând în ele adevăruri incontunabile. Am uitat să aplecăm urechea la zicerile datinei, acea lege nescrisă mai presus de lege. Am uitat că domnii trebuie să fie „întregi la minte şi la trup", întregimea de minte însemnând nu doar absenţa puţinătăţii acesteia, ci şi a puţinătăţii de limbă, care îndreptăţeşte diatriba eminesciană: „Încât fonfii şi flecarii, găgăuţii şi guşaţii,/ Bâlbâiţi cu gura strâmbă sunt stăpânii astei naţii", şi că e bine să te fereşti de omul însemnat!

Vieţuim în osânza vorbăriei în care se lăfăie „mahalaua planetară", cum parafraza inspirat un critic ieşean definiţia lui Marsall Mc Luhan, mestecând la nesfârşit clişee care nu mai acoperă mare lucru din esenţa umanităţii, ne refuzăm cuvintelor, le vindem pe nimic nimicului, fără să vedem cum, la rândul lor, cuvintele ne refuză, ne leapădă din înţelesul lor, care e înţelesul nostru pe care nu-l mai înţelegem. „Mergem în noapte fără felinar, animalul din noi ne conduce", constata la începutul celui de al paisprezecelea veac Gérvais du Bus. La ce ne-ar mai trebui lumina cuvintelor?

(În imagine, monumentul lui Basarab I, din faţa Bisericii Domneşti din Curtea de Argeş, creaţie a sculptorului Puiu Vasilescu)

O teorie a păcii. Plecând de la echitate:
Mare vs. mic = Pace vs. violenţă

Johan GALTUNG

Discursul plecând de la echitate adaugă echitatea la discursul plecând de la ecologie. Simbioza e mutuală, dar nu totdeauna egală, „cooperarea în vederea unui beneficiu mutual şi egal" – aspectul comportamental al echităţii, cu rezonanţă emoţională în ceea ce priveşte aspectul atitudinal. Amândouă contează; însă cea dintâi poartă cel mai mult încărcătura echităţii. Cum se întâmplă asta, în mod concret?

Exemplu: Un guvern şi conducerea unei corporaţii fac o înţelegere. Vânzătorul Disponibil găseşte Cumpărătorul Disponibil. Această disponibilitate împărtăşită nu constituie, oare, o dovadă suficientă de echitate pentru a bate palma? Parafează oamenii inechitatea în mod voluntar? Folosim, ca exemplu, relaţiile economice şi tranzacţiile, însă această logică este validă dincolo de ele. Trebuie să luăm în considerare un şir de cauze şi de consecinţe ale relaţiei, precum şi orice tranzacţie anume, ca să verificăm echitatea rezonabilă a unei înţelegeri/afaceri.

Există criterii interne şi externe – cele interne însemnând cauzele şi consecinţele directe, iar cele externe, efectele şi cauzele secundare – adică, internalităţi şi externalităţi.

Astfel, medicaţia este o tranzacţie între un pacient, medicul care a recomandat-o şi farmacia şi compania furnizoare şi producătoare. Prescrierea, medicaţia şi plata salarială, interne tranzacţiei, sunt la vedere – elemente care alimentează construcţia unei tranzacţii. Există posibilitatea inechităţii, din cauza unei înşelăciuni: taxarea exagerată impusă de medic, cecuri neacoperite, medicament placebo prescris de un doctor mituit de respectiva companie, ca să-l recomande cu predilecţie.

La acestea, adăugăm externalităţile, cauzele şi efectele secundare pozitive şi negative: satisfacţia medicului ca urmare a unei diagnosticări şi a unei terapii corecte, pacientul care îşi ţine depresia în frâu, dar îşi pierde părul şi ia în greutate, compania profitabilă forţată să-şi facă publice conturile, ca să justifice preţurile ridicate şi fondurile scăzute pentru tratarea afecţiunilor celor săraci. Ne aflăm într-un haos de factori încrucişaţi.

La fel e şi în cazul miniştrilor şi a membrilor conducerii unei companii: au organizat mese de protocol pentru a sărbători înţelegerea, însă, în ceea ce priveşte baza piramidei, formată din oameni simpli şi muncitori, sunt catastrofali. Corporaţiile oferă produse care depăşesc competiţional pe cele manufacturiere, sărăcind, astfel, mii de artizani şi de furnizori, înstrăinând milioane prin produse moderne, mai ieftine; exportul de mână de lucru duce la mii de şomeri în ţara mai bogată, cu profit mare pentru corporaţii şi cu pierderi pentru statul şi poporul respectiv.

Dacă nu ţii cont de efectele secundare, acestea se vor răzbuna amarnic.

La celebrarea unei căsătorii – dublă disponibilitate – sunt înregistrate cum se cuvine DA-urile, precum şi verighetele şi semnăturile. Şi totuşi, undeva, ascuns, îndărătul acestei simetrii, pândeşte patriarhatul care aşteaptă să-şi pună amprenta sa structurală asupra relaţiei, ca violenţă directă – fizică şi verbală – binecuvântată de violenţa culturală a „diferenţelor insurmontabile de gen".

Astfel, inechitatea e mai amplă decât violenţa structurală verticală care se referă la orice fel de violenţă intrinsecă unei relaţii. Dacă edifici pacea pe aşa ceva, construcţia se va nărui, mai devreme sau mai târziu, la fel ca în cazul unui tratat de pace monitorizat numai de una dintre părţi sau ca în cazul unei tranzacţii economice, cu adjudecarea monopolizată unilateral. Există multe asemenea situaţii.

→

Homo sapiens

Balcanitatea difuză a *Oedip*-ului enescian

Dan ANGHELESCU

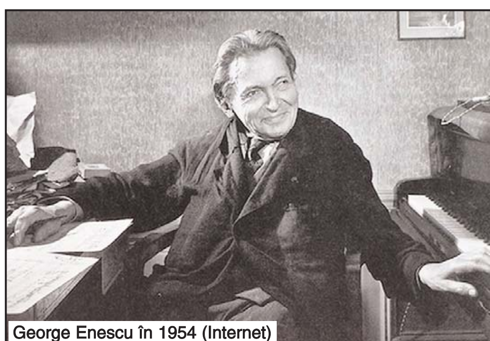
Visez la o muzică asemănătoare cu ţărmurile insulelor din mările greceşti. Ţărmuri abrupte sau armonioase, neted desenate, goale, aride, fără o pată, fără un copac; siluete puternice se profilează pe marea şi pe cerul albastru. Aş vrea să mă inspir de la natura aceea, să scriu o muzică esenţială, încă şi mai sobră decât aceea a lui Gluck, o muzică de contururi simple şi măreţe. (George Enescu)

Prin *Oedip*-ul enescian, muzica românească ridica în sfera valorilor universale „o capodoperă de absolută originalitate şi de o putere dramatică pur şi simplu formidabilă, (...) tot atât de îndepărtată de succedaneele wagneriene ca şi de pastişele debussyste sau pucciniene". Aprecierea a aparţinut compozitorului Arthur Honegger (*Le Figaro Litteraire,* martie 1955), unul dintre cei mai importanţi maeştri ai artei sunetelor din veacul XX. În ceea ce ne priveşte, am spune că forţa, valoarea şi originalitatea acestei opere se datorează, în mare parte, şi unui ethos cu totul special. Din profunzimile lui, Enescu a ştiut să extragă esenţe rarisime, intrând în rezonanţă cu spiritul străvechi al lumilor care înfloreau odinioară în sud-estul european.

În vara anului 1942, la Sinaia, în prezenţa unui auditoriu numeros, Enescu îşi lansa lucrarea accentuând un fapt – nu lipsit de stranietate – şi anume că *Oedip*-ul său nu are nimic de „operă". Considerând faptul din perspectiva oferită de impresiile distinsului critic (prieten apropiat al compozitorului şi traducător al versiunii româneşti a libretului scris de Edmond Fleg) Emanoil Ciomac, distingem, alături de acesta, „ambiţia înaltă, dar nemărturisită /…/ de a reînvia tragedia antică." (Em. Ciomac, *Enescu,* Ed. Muzicală, Bucureşti, 1968, p. 166) Afirmaţia de mai sus ne introduce instantaneu pe teritoriul uneia dintre complicatele probleme ale istoriei artei sunetelor. Înalta operă datorată lui Eschil, Sofocle şi Euripide a exercitat o fascinaţie atât de puternică, încât, de-a lungul timpurilor, căpăta forma unei dramatice şi neostoite obsesii de resuscitare a *Tragediei atice.* În siajul ei, lumea artei cunoscuse un lung şir de *întâmplări* care, începând cu *Camerata Fiorentina* a lui Giovanni Bardi, conte de Vernio, vor domina preocupările a numeroşi muzicieni, poeţi şi gânditori, de la Monteverdi la Lully, Gluck, Nietzsche, Wagner, Debussy, Richard Strauss, Stravinski sau Schönberg. S-ar părea că ele continuă şi în zilele noastre.

Deşi studiile şi – în esenţă – întreaga lui formaţie intelectuală şi artistică s-au desăvârşit sub orizontul civilizaţiei apusene, ethosul creaţiei lui George Enescu poartă amprenta unei experienţe spirituale de o factură sensibil diferită de aceea a Occidentului. Ea *vorbeşte* în numele unei umanităţi şi al unei civilizaţii în care domină un aliaj inedit „de elemente oriental-occidentale (ce) impregnează psihologia, mentalitatea şi, corelativ, creaţia artistică a omului de miazăzi de ieri şi de astăzi". (Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc,* vol. III, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 11) Cu precădere în *Oedip,* imemoriala străvechime traco-helenică pare să se reconfigureze într-un *sincretism sui-generis,* reamintind arhaica unitate dintre discursul artistic şi cel religios. În timpurile de început, pregnanţa acesteia era atât de accentuată încât, ulterior, s-a afirmat că „…până şi critica adusă poeţilor de filosofia greacă rămânea, într-un sens ultim, tot teologie". (Hans-Georg Gadamer, *Expresia estetică şi cea religioasă*, în vol. *Actualitatea frumosului,* Editura Polirom, 2000, p. 130) Aspectul explică, printre altele, şi fenomenul de contagiune a oricărui fapt de artă cu o discretă, dar mereu prezentă, incandescentă de natură mistică. Este ceea ce persistă şi iradiază continuu; ceea ce singularizează atât ethosul, cât şi *filosofia* pe care se întemeiază arhitectonica spirituală a spaţiului levantin. Ca manifestare din sfera artisticului, nici *Oedip*-ul enescian nu face excepţie.

Începând însă de aici ne situăm deja în zona de confluenţă cu o întreagă serie de determinaţii care legitimează apartenenţa la cele ce se pot cuprinde şi se pot înţelege prin *conceptul de Balcanitate.* Apt să opereze şi în sfera ethosului creaţiei enesciene, acest concept apare, în esenţialitatea lui, ca deschidere asupra unui *orizont* unde semnificaţiile vădesc o evidentă valenţă emblematică. Dintr-o anume perspectivă, *Balcanitatea* se identifică cu evanescenţa acelor vibraţii survenind din orizonturi înceţoşate de întâmplări ale soartei: civilizaţie şi barbarie, cultură, tragism, durere, confruntări cu iraţionalul, credinţe, toleranţă, înţelepciuni şi tulburătoare ispite. (Iată, de pildă, ispita bizantină pe care Mircea Vulcănescu o identifica în operele lui Iorga, Hasdeu sau Eliade.)

George Enescu în 1954 (Internet)

Umbra unui *Ego absconditus,* supra sau infra-personal, se aluvionează din imemorialele trăiri laolaltă, insinuându-se din icoana pe care *Levantul* şi-a făurit-o gândind despre lume şi timp, despre luminile şi întunecimile lor, despre soartă, oameni, temple şi zei. Sunt semne şi peceţi prin care, atunci când este vorba despre cultură, gândire sau comportamente, ne regăsim şi ne recunoaştem într-o coloratură spirituală care ne exprimă şi ne defineşte. Căci, precum se rostea Blaga în *Apriorismul românesc,* „Noi suntem, unde suntem: cu toţi vecinii noştri împreună – pe un pământ de cumpănă." Într-un anume fel, cuprins în datele lui esenţiale, conceptul de *Balcanitate* a fost – cum se va vedea – întrezărit ca atare şi de Mircea Eliade (*L'Epreuve du labyrinthe. Entretiens avec Claude-Henri Roquet,* P. Belfond, Paris, 1978, p. 74): „Noi, spunea el, ne aflăm realmente la mijloc, între două culturi, Orientul şi Occidentul, noi putem înălţa un fel de pod, putem înlesni comunicarea valorilor din Occident şi Orient şi viceversa. Şi asta nu numai pentru că suntem unde suntem – în Orient şi totuşi în Occident – dar pentru că suntem una din puţinele culturi europene care am păstrat încă vii anumite izvoare ale culturii populare şi deci arhaice."

Prin urmare, *Balcanitatea* se suprapune şi acelui orizont care estompează diferenţele etnice, fixându-se acolo unde istoria, ca amprentă irepetabilă de evenimente, devine răscrucea determinantelor ontologice ale umanităţii din sud-estul european. Transpare în ea un eleatism al sensurilor existenţei, care însă, paradoxal, coexistă concomitent cu un heraclitism datorat întâmplărilor care trec peste lume.

În lipsa unei atente priviri în profunzimile spiritualităţii pe care o exprimă unicitatea absolută a *Tragediei* celui de-al cincilea veac al antichităţii heladice, orice încercare de pătrundere în orizonturile esteticii de la care se revendică *Oedip*-ul enescian ar fi sortită eşecului.

→

Se ridică acum aceeaşi întrebare ca în cazul celorlalte trei discursuri: există, oare, un sens temporal către pace sau invers? Primul răspuns e negativ. Echitatea nu este o valoare intrinsecă a corpului uman sau care ţine de termodinamica conversiei energiei sau de ecologia noţiunilor de *biota* şi *abiota.* Putem să alegem sau nu acea valoare; dacă o alegem, consecinţele sunt producătoare de pace, dacă nu, de violenţă. Al doilea răspuns e afirmativ. Echitatea ca structură serveşte unor funcţiuni pozitive numeroase, cu scopul de a se autoîntreţine. Ea e intrinsecă organismului uman, ca schimb echitabil între ţesuturi, spre deosebire de cancer; în termodinamică, prin egalitate, în cazul Legii a doua; posibil în ecologie, deoarece cu cât e mai eficientă rezistenţa, cu atât mai echitabilă e simbioza.

Ar fi util un catalog al externalităţilor: Tabelul 1).

Economia nu ia în seamă necesităţile de bază, structura, timpul şi cultura; ce păcat! Regula generală e să relaţionezi în aşa fel încât să minimizezi externalităţile negative şi să le maximizezi pe cele pozitive. Dar această sarcină ar trebui împărtăşită, aşa că apar imediat două reguli simple:

* împărţiţi externalităţile pozitive cât mai echitabil posibil;
* cooperaţi în vederea reducerii externalităţilor negative.

Pe scurt, vezi Tabelul 2.

Împărtăşiţi aspectele pozitive, cooperaţi pentru a le reduce pe cele negative, deoarece toţi factorii interacţionează precum în vestita sintagmă a lui Myrdal, „cauzalitate cumulativă şi circulară."

Tabelul 2. Externalităţi economice: Pozitiv/Negativ

	Pozitiv	Negativ
Intrări	economie de muncă grea	lipsă de consideraţie lacomă
Ieşiri	provocare, dinamism	epuizare, poluare

Tabelul 1 – Şase spaţii: Externalităţi pozitive şi negative

Spaţiu	Pozitiv	Negativ
Natura	diversitate, simbioză	epuizare, poluare
Persoana	supravieţuire, sănătate, bunăstare, calitate a vieţii, provocare, identitate, satisfacţie personală, libertate	moarte, accidente, maladii ale lumii moderne, sărăcie, lipsuri, monotonie, plictiseală, autominimizare, represiune, înstrăinare
Social	orizontalitate, echitate, autonomie, integrare, solidaritate, participare, mobilitate, dinamism, justiţie socială	verticalitate, exploatare, penetrare, condiţionare, segmentare, fragmentare, marginalizare, stază, injustiţie socială
Lume	orizontalitate, echitate, autonomie, integrare, solidaritate, participare, mobilitate, dinamism, justiţie socială	verticalitate, exploatare, penetrare, condiţionare, segmentare, fragmentare, marginalizare, stază, injustiţie socială
Timp	sustenabilitate	degradare
Cultură	pluralism	singularism

(Fragmente din lucrarea *O teorie a păcii. Construind o pace directă, structurală şi culturală*, numărul 10 în seria de cărţi publicate de TRANSCEND University Press, 2013. Traducere de Gabriela Nedelea. Va urma.)

Homo sapiens

Tragedia din vechea Atică – susţine George Steiner (*Moartea Tragediei,* Ed. Humanitas 2008, traducere Rodica Timiş, p. 12) – s-a profilat ca „un complex multiplu care oferea idiom epic, mitologie publică, lamentaţie lirică, precum şi postulatul etico-politic al unor atitudini civice şi personale obligatorii pe care-l găsim la Solon". Subliniind unicitatea şi singularitatea fenomenului, Steiner mai afirmă şi că: „…niciun alt *polis* elen, nicio altă cultură antică n-au produs ceva asemănător cu teatrul tragic atic al secolului al V-lea". Fenomenul devine prin urmare semnificativ – şi nu lipsit de o anume stranietate – prin aceea că a constituit „întruchiparea unor concordanţe atât de specifice energiilor filosofice şi poetice, încât înflorirea lui n-a durat decât o perioadă foarte scurtă, de doar şaptezeci şi cinci de ani, sau chiar mai puţin".

Ceea ce singularizează în chip esenţial *Tragedia atică* este viziunea poetului tragic. Potrivit ei, forţele care ne călăuzesc sau ne distrug acţionează în afara raţiunii sau a dreptăţii şi aparţin de adevăruri mai puternice decât cunoaşterea. Omul este înconjurat de energii *daimonice* care-l cufundă în iraţionalul unor crime de neînţeles. *Incandescenţa mistică a Tragediei atice* se va întrezări prin urmare dintr-o perpetuă proximitate cu entităţile acelui *Eu ocult* pe care Empedocle îl identifica prin termenul religios de *daimon.* Fatalmente, aceste forţe se întorc împotriva omului şi a celor apropiaţi lui. Din formulările lui George Steiner rezultă că *Tragicul* nu este altceva decât „reprezentarea dramatică /.../ a unei concepţii despre realitate, în care omul este considerat un musafir nedorit în această lume". (Pentru o circumscriere cât mai plastică a acestui sens, Steiner aminteşte semnificaţia cuvântului german *Unheimlichkeit,* al cărui înţeles era echivalent cu *a fi alungat din propria casă.*) El apare atunci când esenţialul asupra existenţei se exprimă prin aserţiunea sofocleană *Mai bine e să nu te naşti!* Pornind de aici, se întrevăd şi sensurile reacţiei lui Nietzsche privind imaginea asupra spiritualităţii greceşti, imagine care dominase (prin Winckelmann) gândirea europeană. Accentul cădea pe ideea *Seninătăţii greceşti (Griechische Heiterkeit)*, postulând „constituirea şi instituirea unei ordini şi a unei corelative seninătăţi născute fără îndelungate cazne, fără şovăieli, fără urmă de răni, de umbre şi regresii din propria lor apriorică şi incoruptibilă substanţă". (Petru Creţia, *Hellada – între Logos şi Alogon,* prefaţă la E.R. Dodds, *Grecii şi iraţionalul,* Ed. Polirom, Iaşi, 1998, p. 5) În opoziţie cu predecesorii, Nietzsche întrezăreşte groaza existenţială a anticilor în faţa neantului, a dezmărginirii, a *apeiron*-ului. Potrivit lui, *Tragedia atică* era depozitara unei semnificaţii neobservate până la el: *consolarea metafizică* a omului grec survenită din nevoia de iluzie, *de aparenţă,* menite să întreţină viaţa. Subtilele lui argumente demonstrau că *Tragedia* s-a născut „din pântecele muzicii, din acel tainic asfinţit al dionisiacului", pentru că „mitul nu-şi găseşte nicicum obiectivitatea adecvată în cuvântul rostit". „Ceea ce poetul nu a izbutit să facă prin cuvinte, adică să atingă cele mai înalte culmi ale spiritualităţii şi ale idealităţii mitului, i-a reuşit ca muzician creator." (Friedrich Nietzsche, *Naşterea tragediei,* în vol. *De la Apollo la Faust,* Meridiane, Bucureşti, 1978)

Începând cu Nietzsche, apollinicul şi dionisiacul devin polii între care a pendulat întreaga spiritualitate heladică. Dionysos instaura dominaţia *principiului pluralităţii,* întunecând luminile conştiinţei în extazul celei mai pure dintre arte: *muzica.* Dispensându-se de cuvinte, ea exprimă şi cuprinde lumea, păstrându-se departe de impuritatea imanenţei. Potrivit celui care a scris despre *Naşterea tragediei,* arta sunetelor posedă o evidentă dimensiune apofatică. Se înţelege că, legată ombilical de spiritul muzicii, „tragedia se naşte /…/ ca o gnoseologie atenuată estetic şi o estetică redimensionată gnoseologic", prin *consolarea metafizică.*

Analizând ascensiunea spiritului muzical spre înalta revelaţie a mitului ce culmina în sublimul *Tragediei,* Nietzsche constata – nu fără stupoare – că aceasta dispare din arta elină tocmai în apogeul strălucirii sale. O moarte subită, datorată – gândeşte el – unui optimism exacerbat prin cunoaştere, luptei dintre concepţia teoretică şi concepţia tragică a lumii, credinţei în „însuşirea ştiinţei, de a fi un panaceu universal, credinţă ce a fost întrupată prima oară în Socrate". Prin toate acestea, susţine Nietzsche, nu numai că a fost nimicit *mitul (exemplu unic al unui adevăr şi al unei generalităţi în faţa cărora se întinde infinitatea),* dar *Poezia* însăşi a fost izgonită din domeniul ei ideal, devenind apatridă. Arta eşua în ambianţa unei lumi teoretice. *Geniul muzicii* părăsind *Tragedia*, concepţia tragică despre lume s-a retras în întunericul cultelor tainice. Inundată de *voioşia* devastatoare a *omului teoretic,* lumea elină luneca sub „plăcerea socratică a cunoaşterii şi amăgirea că ea va putea tămădui rana eternă a existenţei". (*Ibidem*) *Omul teoretic* devenea *Idealul* care se va încarna în Socrate. Veacul XX s-ar spune că repetă această istorie.

Periplul nostru pe teritoriul meditaţiilor asupra *Tragediei atice* nu este o îndepărtare de subiectul propus, cât o situare în sfera lui abisală. Iată de ce nu ezităm nici în faţa afirmaţiei că – în anume privinţe – eseul lui Nietzsche anticipează apariţia *Oedip*-ului enescian. Scriind despre dispariţia *Tragediei,* autorul lui *Zarathustra* întrevăzuse şi posibila *retrezire a spiritului dionisiac în lumea artei sunetelor.* Prin muzica germană – spune el – al cărei avânt „puternic şi radios" provenind de la Bach, Beethoven şi Wagner, ca şi prin spiritul filosofiei germane, datorită lui Kant şi Schopenhauer, s-ar putea să se „nimicească plăcerea plată de a trăi a socratismului ştiinţific, arătând care îi sunt limitele". În acest mod, s-ar regenera „o concepţie infinit mai profundă şi mai serioasă despre problemele eticii şi ale artei, pe care putem chiar s-o numim *înţelepciunea dionisiacă.* /…/ Ne vom da seama de marea valoare a tragediei abia când ea ne va apărea, precum grecilor, ca o chintesenţă a tuturor puterilor tămăduitoare." Afirmaţiile lui Nietzsche, numai aparent surprinzătoare, la nivel de detaliu, dau de gândit. Căci, purtător nativ al unei *încărcături* de spiritualitate est-europeană, Enescu îşi apropriase la Viena tocmai elementele *spiritului muzical german* evocat de Nietzsche: clasicismul unor Bach, Mozart, Beethoven, Brahms şi Wagner.

Cu toate acestea, creaţia lui nu poartă nici amprenta şcolii muzicale germane şi nici pe aceea a şcolii din Franţa unde îşi desăvârşise studiile. Edificatoare sunt chiar mărturiile lui Enescu: „nu puteau să stabilească cu exactitate ce fel de muzică făceam. Nu era modelul francez după maniera Debussy, nu era cel german." (*Programul de sală al Orchestrei Simfonice din Chicago,* stagiunea 1931-1932) Deşi adopta ca punct de plecare mitul şi simfonia, Enescu nu se situa în descendenţa *Operei Totale* a lui Wagner. Nici abordarea *Tragediei* din perspectiva implicaţiilor şi originilor ei religioase nu plasează capodopera enesciană în trena esteticii nietzscheano-wagneriene. Chiar dacă cel care descifra în Oedip-ul lui Sofocle *intonaţia unui imn triumfal al sacrului* fusese Nietzsche. Deosebirea faţă de Wagner se vede şi din faptul că întâmplările şi eroii acestuia transpar din tărâmurile de veşnic amurg ale zeilor nordici. Prin contrast, *Oedip* este gândit într-o lumină mediteraneeană. Enescu, observa unul dintre comentatori, îşi *mediteranizează* muzica, conformându-se parcă acelui, atât de paradoxal şi de târziu, îndemn al *anti-wagnerianismului* nietzschean. (Em. Ciomac, *op. cit.*, p. 163) De altfel, frapanta *balcanitate* a acestei capodopere este premeditată. În acest sens, mărturiile compozitorului nu lasă loc de îndoială: „Muzica lui *Oedip* are desigur ceva balcanic, o rigiditate clasică, insuflată de vederea unor clădiri greceşti. Documente de pe vremea homerică nu există. Artiştii sunt chemaţi să le interpreteze, să le născocească." (Petru Comarnescu, *Arta românească. Lămuriri privitoare la problemele specificului românesc. De vorbă cu maestrul George Enescu*, în *Politica,* Bucureşti, 5 februarie, 1927) Aspirând apropierea de inegalabila şi lapidara simplitate atică, arhitectura sonoră a acestei muzici suportă o severă rigoare. Desigur, şi aici, structurile de extracţie folclorică continuă să respire, dar numai în formulele esenţialităţii lor. Astfel, ecoul fluierelor ciobăneşti ce răsunau la fel în Helada, în Balcani sau în Carpaţi, ca şi modurile atice care readuc culoarea străvechilor melisme, reînvie în *Oedip* cu alte irizaţii şi limpezimi. Intuindu-le adevărul şi trama interioară, Enescu şi-a *apropriat* cu discreţie doar reliefurile lor paradigmatice. Evident, în complexitatea sincretică a acestei capodopere „…esteticul subţiază etnicul în fapt continuându-l: logosul preia o parte din atributele mythosului, într-o superbă aventură a spiritului". (Mircea Muthu, *op. cit.*, vol II, p. 15) Regăsind o străveche esenţă, Enescu regăsea glăsuirile originare ale unui *genius loci,* acelea care, în limbajul lui Blaga, capătă un nume: *Dor.* Este ceea ce, cu remarcabilă fineţe a observaţiei, sublinia Em. Ciomac, într-un articol din *Convorbiri literare* (nr. 6, 1915): „La Enescu, în paginile cele mai inspirate, melodia are o urmă depărtată de cântec duios al neamului nostru. Este o jale, o duioşie, un dor, pe care numai noi le avem."

Desigur, identificarea unui specific al sonorităţilor limbajului enescian aduce la lumină mai multe particularităţi structurale. Niciun alt compozitor – afirmă Ovidiu Varga (*Orfeul Moldav şi alţi şase mari ai secolului XX*, Editura Muzicală, Bucureşti 1981, p. 18) – „nu a cultivat în creaţia lui genul modal enarmonic, adică microintervale, ci doar genurile diatonic şi cromatic. Enescu, descendent direct al tracului Orfeu, a reînviat şi cântarea modală enarmonică, pe lângă cea diatonică şi cromatică, în două capodopere contemporane: *Sonata a treia în caracter popular românesc* şi tragedia lirică *Oedip,* cântare ce caracteriza muzica tracilor, grecilor şi romanilor antici, muzica daco-romanilor, a protoromânilor medievali." Aşa se face că Enescu n-a fost influenţat de filo-elenismul şcolii de compoziţie a Franţei prin Fauré, Ravel, Satie sau Debussy. În acest sens, mărturiile lui sunt clare: *avea să ignore deliberat modurile greceşti, utilizând în pasajele declamate pe jumătate cântate, pe jumătate vorbite, sfertul de ton.* În plus, avea să apeleze „la modurile arhaice ale muzicii populare româneşti şi a *ehurilor* (glasurile) bizantine, diatonice, cromatice şi enarmonice, reconstituind, în primele decenii ale veacului XX, sinteza muzicală a antichităţii traco-greco-romane! Ceea ce nu făcuse niciunul dintre colegii şi contemporanii săi, stăpâniţi de obsesia de a reconstitui *cât mai greceşte posibil* (cum recomanda profesorul Fauré) universul mitologiei antice şi muzica acestuia." (Ovidiu Varga, *op. cit.*, p. 90) *Tratarea* vocii umane profilează şi ea un specific al scriiturii.

În vreme ce la Wagner vocea umană nu e decât un instrument printre altele, Enescu pune în partitură declamaţia, în aşa fel încât se aud toate nuanţele posibile şi orice silabă şi orice inflexiune. Miraculoasa scriitură enesciană acordă vocii posibilitatea de a domina masele orchestrale. Optând pentru simplitate şi transparenţă, „orchestra, cu multiplele ei voci, pe care la citire le-ai crede confuze şi asurzitoare, printr-un savant dozaj, prin timbruri ce îşi pun culoarea unul altuia în valoare, este străvezie". (Em. Ciomac, *op. cit.*, p. 174) Stilul, fiind subordonat declamaţiei, cântăreţul poate stăpâni cu glasul său simfonia.

Elementul care, sub raport cu estetica şi curentele timpului, acordă unicitatea acestei poetici se configurează în ceea ce numim *ethosul enescian.* Potrivit lui Mircea Vulcănescu – gânditorul care, practicând o veritabilă arheologie spirituală, investiga metafizica şi determinaţiile imponderabile ale sufletului românesc – ethosul se conturează ca o *arhitectură de ispite,* o realitate etnică vie, un trecut continuu actualizat în prezent şi un viitor gândit ca dimensiune destinală.

→

Sfârșit de paradigmă

Mircea BĂDUȚ

Probabil că secolul 20 a fost cel mai evident marcat de sintagma *informația înseamnă putere*. Însă în mod sigur ideea a funcționat cu mult înainte (o întrezărim ca principal ingredient în hegemoniile politico-economice de peste veacuri; o găsim sublimată popular în proverbe gen *ai carte – ai parte*) și doar orgoliul contemporanității a fixat-o înspre vremurile noastre. Dar parcă totuși e îndreptățită asocierea, secolul 20 fiind și cel în care mass-media și comunicațiile au cunoscut cele mai semnificative avansuri, cel puțin din perspectivă calitativă,... dacă nu și cantitativă, unde 21 încă din juniorat pare mai avid. Însă, urmând șirul, observăm că secolul 21 anunță cumva sfârșitul ideii de *monopol al informației*.

Se pare că acest soi de putere a agitat spiritul într-o așa măsură încât nu a mai fost atent la autoconservare: goana de a stăpâni și gestiona cât mai multă informație a diminuat reflexul de *containing*, cum ar spune anglofilul. Avaritatea i-a devenit suicidală. Vrând-nevrând, avansurile în tehnologiile informatice și de comunicații din ultimele decenii fac tot mai desuetă afirmația din preambul (afirmație eșuând uneori în fuziuni de șmecherie și orgoliu gen „prietenii știu de ce"): de-acum simplul acces la informație nu mai înseamnă putere. De-acum (mai ales dacă raportăm retrospectiv, putem spune că) *mai toată lumea are acces la mai toată informația*. Iar acest lucru, fiind el mai profund (mai structural) decât ar fi de dorit dintr-o perspectivă comodă, va determina o „reclădire", o schimbare a societății-asa-cum-o-știam-noi. Schimbare cu atât mai inevitabilă cu cât tendința *democratizării informației* se va accentua.

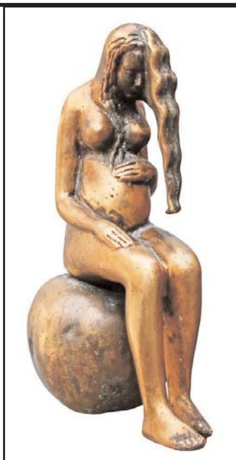
Da, la rigoare încă se mai poate spune că acum nu toată lumea are acces la orice informații. Și am ales, spre dialectică exemplificare, accesul la imaginile satelitare în timp-real. (Imagini cvasi-fotografice ale scoarței terestre transmise în direct de către sateliții din spațiu. Atributul în *timp-real* ne spune că informațiile sunt obținute fără întârziere semnificativă.)

Doar foarte puțini oameni au privilegiul acesta, pentru aplicații de cercetare, de securitate ori militare. Însă trebuie să privim lucrurile mai în dinamica lor largă: iată că în ultimul deceniu am ajuns cu toții (pornind chiar de la nimic!) să putem accesa oricând hărți satelitare, fie prin calculatorul de pe birou, fie cu telefonul din geantă/buzunar. (Nu sunt ele imagini obținute în timp-real, dar ne așteptăm ca furnizorii de cartografie digitală să le facă tot mai proaspete. Și probabil că nici nu va fi cine știe ce surpriză atunci când lucrurile se vor realiza în timp-real.) De fapt, apropo de informația satelitară/spațială, și mai categoric a fost *paradigm-shift*-ul în cazul informațiilor GPS. (GPS = Global Positioning System. De observat că acronimul actual este mai cuprinzător: GNSS = Global Navigation Satellite System.) Demarat în 1973 de armata SUA, sistemul satelitar de geo-localizare a furnizat inițial informații doar pentru câteva organizații strategice. Însă, din anul 2000, datele GPS sunt accesibile în mod liber și publicului larg.

Pe de o parte, reflexul de polarizare a puterii (existent de când lumea) va căuta alte „mijloace" de menținere/consolidare a controlului, a dominației, constituind astfel un „motor" discret al reformării societății. De altfel, întreaga omenire vede cum, prin fisurarea unor idei structurale (prin compromiterea unor esențe sociale), însuși sistemul tradițional de valori se clatină/surpă și va încerca să pună altceva în loc, printr-un reflex de mental colectiv.

Pe de altă parte, apropo de titlul care privește dincolo de clasica idee a *paradigm-shift*-ului, e posibil ca însăși astfel de reflexe să cunoască în viitor o atenuare, conviețuirea mondială presupunând tinderea spre un echilibru cât mai lipsit de dominații.

Orizonturile, ca și diversele *ispite* care au tentat de-a lungul timpurilor sufletul românesc, *încarcă* ethosul acordându-i o coloratură aparte, aceea care, ulterior, rămâne fixată în esența tuturor formelor de manifestare spirituală. Ethosul întrezărit de Vulcănescu se proiectează ca arhitectură lăuntrică, o interpenetrație acumulată în timp. Potrivit unui asemenea tip de înțelegere, „creația este un fel de precipitat spiritual al istoriei, precipitat în care spiritul retrăiește, în formă condensată, ceea ce datorează unei /…/ epoci /…/, fecundând orice contact spiritual nou cu rezonanțe ancestrale". (M. Vulcănescu, *Dimensiunea românească a existenței*, ediție îngrijită de Marin Diaconu, Ed. Fundației Culturale Române, București, 1991, p. 95) Privită astfel, opera de artă devine purtătoare a unor însemne spirituale situate la „încheietura metafizicii cu istoria", ca o unitate de soartă peste curgerea vremurilor.

Iată cu ce întemeiere considerăm că, privitor la contextul creat de curentele esteticii cu care a fost contemporan, Enescu a reprezentat (și continuă să reprezinte) *un caz aparte*. Apele limpezi ale sonorităților din *Oedip* emană o anume ezoterică stranietate, pentru că în ele domină visul apolinic al Heladei. De unde și farmecul secret, dar și – într-o anume măsură – un, doar aparent, ermetism. Să nu uităm (Schönberg scria în *Tratatul de armonie*), *legile omului de geniu sunt – mai totdeauna – legile unei umanități viitoare*. Prin urmare, *Oedip* se realizează dintr-o sinteză unică între complexitatea civilizației sonore a Occidentului și străvechea încărcătură spirituală a sud-estului european, pe care o subînțelegem prin termenul de *balcanitate*. Numai pornind de la ea ne putem explica acea *tristețe tracică,* precum și uriașa forță expresivă și densitate pe care această muzică a reușit să le acumuleze. (George Călinescu, *La un portret al lui George Enescu,* în *Adevărul literar și artistic,* București, 1 nov., 1931: „În violina lui Enescu răsună străvechea liră, este adevărat, dar lira este ținută de Orfeu, și ca atare este străbătură de o tristețe tracică.") Veritabilă capodoperă, *Oedip* a reintrat în lume prin arhaicele porți ale mitului, sorbind din ceea ce Rilke numea *vlaga acelor tărâmuri cutreierate pe vremuri de zei.* Dar și Bizanțul respiră încă acolo cu vraja cupolelor, cu misterul și penumbra altarelor și cu imperialele lui orfevrării. În toată limpezimea se lasă întrevăzută aici și acea *ierarhie a ispitelor* (acele formule de ancorare în existență de care vorbea Vulcănescu), componente ale ethosului enescian: ispita tracică, ispita greco-bizantină, ispita germană și ispita franceză. Evident, fiecare aduce o anumită calitate structurală, dând consistență la tot ce este atipic și singular ca fapt de artă în ambianța epocii.

La începutul veacului XX, faptul de artă se reconsidera într-o ontologie inundată de implicații din sfera științelor exacte. Situate – deliberat – sub lumina rece și fără de umbre a raționalității, paradigmele gândirii artistice intrau sub dominația unei accentuate hipertrofii a cognitivului. Prin Mallarmé și Valéry, limbajul poetic încerca o spargere a limitelor limbajului comun. *Construcția și ordinea* anulau orice *hazard al inspirației*. În muzică, noile catehisme artistice – influențate de pozitivismului lui Compte și gândirea matematică a lui Poincaré – se eșafodau pe vagi certitudini și obsesii scientiste. Pentru Schönberg, arta sunetelor ar fi trebuit să devină, înainte de toate și în cel mai înalt grad, cunoastere. Dar tragicul destin care apăsa asupra artei lui purta numele de Incomunicabilitate. Pentru ieșirea din haos a lumilor sale, tocmai Verbul, Cuvântul tuturor începuturilor, lipsea. Acesta va fi și laitmotivul unui veritabil lamento pe care compozitorul îl rostea prin glasul lui Moise (în neterminata operă *Moise și Aron*): „O Wort, du Wort, das mir fehlt!"

Cât despre Stravinski, în *confidențele lui dogmatice* susținute la Harvard, afirmă că muzica „nu trebuie să exprime nimic". În consens cu Paul Valéry, el consideră demersul artistic eminamente constructiv și își clamează, oriunde are ocazia, ostilitatea față de tot ce sustrage spiritul din *matematicile superioare ale muzicii.* Evident – asociată și cu accentul de derizoriu al civilizației de consum – ideea de *Fabricație* planează asupra actului de creație pe care (potrivit lui Heidegger) îl deposedează de orice *taină și aureolă supraumană.* La fel ca în romanul lui Thomas Mann (*Doctor Faustus*), muzica veacului XX pare să fi încheiat un pact cu Lucifer, în vreme ce contextul readuce în actualitate asertiunea lui Kierkegaard despre substratul demonic al muzicii, *artă creștină cu semn negativ!* În voluminosul lui roman-eseu, Thomas Mann surprinde esențialul crizei: intelectualism glacial, ostil oricărui sentiment, constructivism, încărcătură de abstracțiuni (mistica numerelor), concluzionând lapidar în imaginarul (dar semnificativul!) nihilism artistic formulat de Adrian Lerverkühn: „*Nu trebuie să fie*, exclamă el disperat, nu trebuie să fie ce-i bun și nobil, ceea ce e omenesc /…/ tot ceea ce și-a găsit simbolul în *Simfonia a noua. Trebuie luat înapoi. Eu voi lua înapoi.*" (Apud Ion Ianoși, prefață la Thomas Mann, *Doctor Faustus,* Editura pentru Literatură Universală, București, 1966, p. 29)

Nimic din toate acestea la Enescu. El refuză atât constructivismul mortifiant, cât și anxietatea din expresionismul celei de a doua școli vieneze. Ideea că în muzică emoția poate fi înlocuită cu inteligența sau că arta sunetelor poate fi imaginată – exclusiv – pe o logică formală fără fisuri îi părea lipsită de noimă. În contradicție totală cu exacerbările raționaliste, Enescu inocula discursului sonor o „enormă densitate a afectului" (Pascal Bentoiu). „Créer c'est aimer! Car la musique est amour – ou elle n'est rien!...", spunea Enescu la capătul carierei sale. (Apud Em. Ciomac, *op. cit.*, p. 111) „Emoția este la baza tuturor cvartetelor (de Beethoven) de care nu mă pot despărți!" „Nu pot admite muzică pur cerebrală", declara cu puțin înaintea morții. „Ce qui ne vient pas du coeur, de l'emotion, ne survit pas!" (*Idem*)

Evident, *poetica* enesciană este atipică și singulară. Nu plutește în siajul niciuneia dintre orientările vremii. Misterioasele ei alchimii cristalizează uimitoare alcătuiri sonore. Structuri și forme din trecut se insinuează cu eleganță în noutatea, totdeauna discretă, a discursului său muzical prin care străbat esențe și densități necunoscute altor muzici. Monodia, heterofoniile, modalismul, limbajul vocal și instrumental non-temperat, sinteza sistemelor *giusto* și *parlando rubato,* toate aștern o amprentă prin care creația enesciană se delimitează de gândirea muzicală din epocă. Esteticianul Antoine Goléa inventaria numeroasele elemente ce-l anticipau, cu două decenii, pe Messiaen, ca și prioritățile pe care muzica lui Enescu le-a deținut vizavi de creația unor Bartok, Schönberg sau Anton Webern.

Probabil și dintr-o asemenea perspectivă s-a spus că această muzică nu se lasă închisă între barierele inteligenței critice, că incită la filosofare, că depășește condiția muzicală și că „marea lecție filosofică" pe care o oferă spiritului nostru „nu este extragerea din realitate, ci înglobarea acesteia în Idee, împăcarea contrariilor, adunarea tuturor energiilor într-una singură. Topirea multiplului în Unul." (Pascal Bentoiu, *Capodopere enesciene*, Ed. Muzicală, 1984, p. 197)

Universul sonor întâlnit în *Oedip* configurează o experiență artistică aparte, oferind o sublimă revelație a ceea ce Proust numise cândva *un peu de temps à l'état pur*. Evident, este un Timp ce vine de foarte departe, din înaltele seninătăți ale visului eleat-apolinic. Acelea prin care spiritul Heladei se mântuia de spaima și întunecimile *Destinului* și ale *Moirei*. Ceea ce – parafrazând o formulare proprie lui Gilles Deleuze (*Conférence sur le temps musical, IRCAM,* 1978, p. 3) – s-ar părea că îndreptățește gândul că: „La musique n'est pas seulement l'affaire des musiciens, dans la mesure ou elle rend pensable des forces qui ne sont pas pensable."

Natura catastrofei

Radu PINTEA

Ce era pe vremuri berbecul de aramă care, propulsat de bărbați vânjoși, sfărâma porțile cetăților asediate, e azi o simplă așchioară de siliciu primită cu drag, încântare și o infinită și pe drept cuvenită curiozitate de întreaga omenire de la cel cu țâța-n gură pân' la cel cu barba sură. Nu mai e nevoie de „bang!", ci de „clic". La care nu porțile se sfarmă, ci sufletele se predau ele singure de bunăvoie ca prin vrajă dinaintea minusculei și viclenei piese; ale sale promisiuni par a depăși până și cele mai îndrăznețe visuri ale trestiei gânditoare.

Nanotehnologia, prin irezistibila ei magie împingând tehnica la extrem către avanposturile cele mai îndepărtate ale fizicii atomice, chimiei și metalurgiei hibride, iată că a izbutit un miracol: a miniaturizat lumea.

Desigur, nu e o miniaturizare reală, ci una pur virtuală. Așa se și explică avântul în ultimele decenii și covârșitoarea supremație din ultimii ani pe care lumea virtuală a dobândit-o asupra celei reale. Atât de intens a fost efortul oniric al omului vreme de milenii pentru înfăptuirea acestui deziderat, încât, în bunătatea Lui nemăsurată și desăvârșită, Dumnezeu i-a dăruit omului rodul cel mai râvnit al viselor sale.

Însă nu miniaturizarea lumii ne doare atât, cât miniaturizarea omului de către el însuși pe când Dumnezeu l-a conceput să fie mare, bun și iubitor față de toată Făptura mâinilor sale.

Se cuvine o analiză extrem de decapantă a următoarelor noțiuni: convențional, național, digital, virtual – sau noua paradigmă a noțiunii de stat și de granițe în contextul tendințelor de mercantilizare agresivă a lumii – globalizarea fiind mai degrabă o consecință, nu o premisă.

Omul modern nu mai are percepția dimensiunii, iar de aici, pe cale de consecință, nici barierele de viteză și timp așa cum sunt ele azi percepute și înțelese nu se mai bucură de considerația prevenitoare și înțeleaptă pe care le-o acordau toate constructele clasicismului. Beat de iureșul generalizat, sfidează imberb toate tabuurile la un loc, alegând să nu vadă că sământa catastrofei nu se află în viteză, atâta vreme cât aceasta este constantă, cât în schimbarea oricât de mică a acesteia. Or el tocmai asta face azi din belșug. Cu ajutorul siliciului în rol de car de foc stelar.

Acest lucru face imperios necesară căutarea, deshumarea și cercetarea invarianților de-a curmezișul întregii istorii a omenirii și a legăturilor intime existente între acești invarianți. Pasta cognitivă servită în debite cantitativ cu neputință de digerat a anulat acțiunea și chiar rostul oricărui instrument al cunoașterii specifice. Sunt toate semnalele pentru o schimbare de moduri.

Lumea e înnebunită de nanotehnologie; nu la figurat – la propriu. Bucuria ludică de a „se conecta" la pulsul evenimentelor răspunde unei ancestrale, atavice necesități de a ști ce se întâmplă pentru ca în funcție de asta să-și poată planifica acțiunile, re-acțiunile, așteptările, viața însăși.

În mod evident suntem departe de logica edenică în care lucrurile făcute de om pentru a-i fi de folos aveau – și se bucurau – doar de această valoare de întrebuințare și atât. Lucrurile, inclusiv cele create de om în beneficiul său, se conformau soldățește principiului sacru al terțiului exclus.

Acele vremuri au apus probabil pentru totdeauna și sigur ar trebui să regretăm dacă ținem să mai evaluăm ce a mai rămas de evaluat dintr-o perspectivă umanistă.

În felurite împrejurări, într-o paletă infinită de nuanțe, tot mai mulți se pomenesc la un moment dat întrebându-se cu neprefăcută onestitate dacă toate aceste obiecte mai „animate", de felii reci de inteligență artificială, nu cumva le creează mai multe probleme decât par a rezolva.

În această atitudine reflexivă, sceptică, suspicioasă, impregnată de un puternic spirit de îndoială pascaliană, se poate întrevedea existența adevăratei probleme a omului modern pus față în față cu propria sa creație și obligat să facă față consecințelor imediate și viitoare ale existenței unei asemenea creații de o altă natură decât a tuturor obiectelor de până atunci.

„Chestiunea" a depășit limitele epistemologice ale utilitarismului și iat-o privindu-ne impertinent drept în ochi – dacă ar putea să ne scuipe, ar și face-o!

Maleabilă, ductilă și subtilă, nanotehnologia s-a insinuat peste tot, umplând spațiul vital cu tot felul de „aplicații" și aparate menite să rezolve digital o sarcină care până atunci trebuia să fie soluționată – și fusese întotdeauna soluționată! – tradițional.

Orice busolă e mai bună decât nicio busolă. Magnetismul terestru oferă acest dipol pentru orientarea geografică, religia face exact același lucru pentru orientarea etică–morală a omului, iar în zilele noastre informatica prin exuberanța și ubicua sa prezență în toate domeniile și spațiile emite vădit aceeași pretenție de principal regulator al maselor sociale, în dinamica lor posibil ciclică, asemeni tuturor proceselor cunoscute.

Dacă în cazul magnetismului bipolar și al religiei scopurile sunt clare și ușor de recunoscut, lucrurile nu sunt simplu de identificat în cazul informației (ca mod de a percepe, concepe, analiza și reprezenta lumea), cu tot cu suportul ei de nanotehnologii care, desigur, fac posibilă existența și exercitarea proprietăților și efectelor ei manifeste și latente. Acestea două, informatica și nanotehnologia, umplu într-o asemenea măsură timpul de pe lista preocupărilor noastre cotidiene și spațiul fizic cu diverse aparate destinate a exercita funcțiile cognitiv–aplicative tot mai complexe sau a le suplimenta pe cele native, încât devine tot mai serioasă întrebarea „La ce bun toate astea?" „Încotro?" – obișnuiți cum suntem, inerțial, cu sensuri și rosturi clar definite.

Caracterul preemptiv și exclusivist al oricărui principiu ordonator (informatica în cazul nostru) nu suportă niciun fel de concurență pentru poziția supremă din care, conform prerogativelor date de „popularitatea" sa, va „regla" toate celelalte forme, moduri sau sisteme, laolaltă cu întregile ramificații ierarhice din toată arborescența rangurilor și încrengăturilor inferioare. Uzurpând toate lucrurile preeminente din punctele de luare a deciziilor, sistemele informatice clonate astfel ca să existe o perfectă compatibilitate între ele, o perfectă recunoaștere a protocoalelor de interconectare și de transfer preiau din mers treburile omenești, pentru a le rezolva de o manieră standardizată tot mai impersonală și mai accelerată.

Oricum, rolul educației în era informatică a internetului diferă dramatic de cel avut înainte. Aceasta fiindcă, după cum omul este mai mult decât suma organelor și a simțurilor sale, tot astfel educația sa este mai mult decât simpla juxtapunere de cărți și manuale citite. Acest „supliment" este dat de crearea unui reflex cognitiv în omul tânăr, care să-l propulseze și să-l motiveze în trecerea sa inițiatică de la un model la altul, de la un nivel la altul, de la un concept la altul, de la o paradigmă la alta. În viitor, din cauza pur și simplu a confortului conexiunii, această componentă a educației va precumpăni asupra „acumulării" și va impune un tranzit rapid în defavoarea profunzimii. Scurtarea intervalului de contemplare și reflecție în raport invers proporțional cu cel petrecut în răsfoire sau pompare de text sau metatext prin procedeul just de copiere și lipire ca formă brută de validare va anula componenta personalizată a cunoașterii, accelerând prin renunțarea economică la pretenția drepturilor intelectuale pentru un anume model autoelaborat atingerea fazei finale a buclei cognitive. Este un fel de participație în contumacie, o asumare de bunăvoie a anonimității de dragul unei imediate operațiuni elementare de validare sau consimțire. Această viteză „inumană" exonerează pe om – crede el – de consecințele la care se ajunge astfel nefiltrat prin strunga etică și nici măcar prin cea axiologică a unei astfel de acțiuni. E un iureș la vale care prinde o viteză tot mai mare, deoarece s-a renunțat în mod deliberat la toate filtrele, restricțiile ce ar mai tempera șuvoiul întârziindu-l fie și doar pentru o clipă în drumul său ciclic spre următoarea iterație.

Tot așa cum în miezul ghindei se află palpabilă întreaga promisiune a viitorului stejar în toată splendoarea-i seculară, în plasma ciberumană – asupra căreia avertiza Ray Kurzweil, vizionarul de la Google într-un interviu acordat ziarului *The Times*: „Vom extinde ceea ce suntem. Vom deveni în mai mare măsură non-biologici." – ce pare azi a popula pământul, s-ar putea ghici întreaga splendoare sau abjecție a civilizației pe care cel puțin trei generații de-acum înainte n-o vor vedea decât *in abstracto* sub forma unor prezumtive modele. Ar trebui să ne umflăm în pene ca vizionarul programator mai sus citat în chestiunea frontierei pe care jucăm periculos? Sau poate el era trist și resemnat când rostea un astfel de diagnostic care-ți face pielea de găină? Este acesta un lucru de laudă sau de înfierat?

Vor veni, așadar, înarmați cu suprema ispită, lungirea duratei de viață a omului, fără nicio îndoială pe baza unor exacte studii „de piață" și sondaje pe diverse „eșantioane" de grupe de vârstă și grade de educație care, introduse într-un anumit algoritm de conglomerare vor da o cifră credibilă oricât s-ar dovedi ea de neconvenabilă partidei conservatoare (conservatoare în sens de regn, nu de tradiții). Aici va apărea adevărata capcană, adevărata dilemă, adevărata și oribila răspântie în care omul, nimeni altcineva în locul său, trebuie până la urmă să decidă: fie să aleagă să trăiască, luciferic, mai mult plătind prețul faustic al transformării propriei sale ecuații de stare, ori să continue a viețui mai puțini ani, dar mai dionisiac, conservându-și identitatea și eidolonul substanțial (oxymoron, sic!).

Adevăratul ei chip însă, deși nepătruns, nu poate stârni efuziuni edenice: veselia sintetică a hibrizilor OMO, om-mașină-om (mașină în sens Turing generalizat, dar nu numai), este un serios dacă nu de-a binelea amar motiv de tristețe eshatologică.

Adevărata dilemă a omului veacului al XXI-lea, și sunt motive temeinice să credem că și mai abitir al celor care vor urma, este aceasta: să-și lungească viața cu prețul nanotehnologiei și al reconfigurării mediului biochimic prin programare farmaceutică, ceea ce-i va invada ființa ca preț al lungirii zilelor, sau să rămână la viața de lungime firească păstrându-și oarecum și într-o oarecare măsură „intimitatea" față de cele două „adjuvante" sau catalizatoare anorganice?

În funcție de opțiunea statistic relevantă rezultată din plebiscitul dinamic, alura deciziei majoritare va fi de natură a modifica alura viitorului în parametrii săi fundamentali și a marca punctul nodal de încheiere a conștiinței pe baza „cărămizii" de carbon și debut cosmic al conștiinței (mai riguros, metaconștiinței) edificată pe baza „cărămizii" de siliciu, două dintre elemente ale tabelului lui Mendeleev aflate la o distanță de doar 8 (opt) numere atomice.

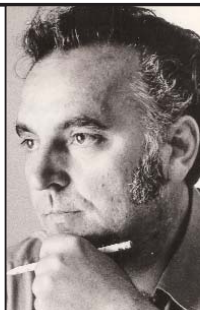
Coaja osificată a tradiției, inerției, lehamitei va mai păstra miezul ascuns percepțiilor cu întreaga lor pletoră de luxuriante anticipații închis în criptica sa latență grea de nereprezentabile taine.

Ostenit de rutina succesiunii infinitelor generații de clone, visul biologic atât de flamboiant, de pestriț de ofertant și de neplictisitor va sfârși în somnul mineral al cărui unic fior poetic ar putea fi privit, nu fără a face o aberantă concesie de licență termenului, ca o metrică eternă și impasibilă a unor cristale riguros așezate unele după altele, unele peste altele, unele în altele, dezvoltându-se unele din altele, fără nicio altă virtute sau defect dintre cele care fac viața pământenilor atât de suculent umană. Încă.

→

Eminescu și tâlcul fabulei lui Menenius Agrippa

Traian DIACONESCU

Eminescu nu este numai un poet genial, ci și un jurnalist cu spirit de tribun. Iubitor de neam și de țară, a transfigurat trecutul eroic și a conceput căi pe care românii pot să devină factor de ordine și de cultură la gurile Dunării, vituperând viciile vieții politice care primejduiau prezentul și viitorul țării (1). Eminescu, fiu al secolului națiunilor, a cultivat un naționalism etnocentrist bazat pe muncă, ancorat în viața societății românești. Reflectând, ca un tribun, realități din vremea sa, a influențat generațiile următoare și provoacă până astăzi, în alt context politic și social, reacții antinomice.

În articolul de față ne ocupăm de valorificarea fabulei lui Menenius Agrippa în creații cu profil economic ale lui Eminescu, relevând o ipostază surprinzătoare a receptării antichității greco-latine (2) în opera jurnalistică a marelui nostru poet.

Cultura greco-latină, temelie a spiritualității europene, este în opera lui Eminescu un ferment catalitic, un *nisus formativus* (3) al societății contemporane, hrănind sufletul, mintea și caracterul, crescând oameni devotați valorilor perene ale cetății și ale omenirii.

Fabula lui Menenius Agrippa s-a păstrat la Titus Livius, *Ab urbe condita* (4) și la Plutarh, *Vieți paralele* (5). Această fabulă se referă la un conflict social între patricieni și plebei, în secolul VI î.Hr. Plebeii, revoltați de nerezolvarea revendicărilor politice, s-au retras pe Muntele Sacru, călcând ordinele consulilor și propriile lor jurăminte de credință. Senatul l-a trimis pe bătrânul și înțeleptul Menenius Agrippa să trateze cu plebeii. Acesta le-a relatat o fabulă și i-a înduplecat să se întoarcă în cetate. Plebeii, în schimb, au dobândit dreptul de a avea doi tribuni în senat. Iată fabula aflată în opera lui Titus Livius.

„A fost odată o vreme când, în aceeași făptură omenească, toate mădularele erau dezbinate, nu ca acum, și își aveau voința lor proprie și vorbeau limbajul lor anumit. Toate mădularele își arătau marea revoltă că numai ele îngrijesc și pun la îndemână, prin sârguința, truda și osteneala lor, toate cele trebuincioase stomacului. În schimb, stomacul nu se sinchisește de nimic și nu face altceva decât să se lăfăiască în huzur și tihnă, bucurându-se de toate plăcerile oferite de mădulare. De aceea, toate au urzit o conspirație, hotărând ca mâinile să înceteze de a mai duce de mâncare la gură, gura, la rându-i, să refuze orice mâncare ce i s-ar da, iar dinții să nu mai ostenească cu mestecatul bucatelor.

Numai că, în vremea asta, vrând să învețe minte stomacul, înfometându-l, ca să-l supună, rând pe rând, toate mădularele și întreg trupul au ajuns într-un hal fără de hal de slăbiciune. Abia atunci și-au dat seama că stomacul nu stă deloc degeaba, ci, dimpotrivă, îndeplinește îndatoririle cele mai trebuincioase ale omului, fiindcă el hrănește toate mădularele, în aceeași măsură în care și el este hrănit de ele. Stomacul este acela care preface hrana în sânge, prin care noi trăim și avem puteri, fiindcă acest sânge este împins și împărtit deopotrivă în toate părțile trupului cu ajutorul venelor."

Substanța și expresia fabulei lui Menenius Agrippa a fost valorificată frecvent în cultura europeană, în literatură, dar și în studii de politologie. Menționăm piesa *Coriolan* (6) a lui Shakespeare, unde Agrippa este chiar personaj care îndeamnă forțele sociale la „binele comun" și la omenie, și ciclul de poeme *Istorii Agrippine* (7) de Valeriu Anania, în care poetul teolog conferă viață nouă fabulei vechi prin trecerea de la registrul social la registrul moral, de la conflictul exterior la cel interior, pledând pentru armonizarea legilor naturii și ale societății întru înflorirea cetății. Receptarea acestei fabule cunoaște celebre aplicații în economia politică, prin Marx și, surprinzător, prin Eminescu.

Marx se referea la fabula latină în capodopera sa *Capitalul,* când releva producerea plusvalorii relative în procesul diviziunii muncii. Diviziunea muncii rău aplicată „mutilează muncitorul, transformându-l într-o ființă monstruoasă prin dezvoltarea unilaterală a dexterității sale, înăbușind un univers întreg de înclinații și aptitudini productive, așa cum în La Plata un animal întreg este tăiat pentru a i se lua numai pielea și seul. Diferitele munci speciale sunt nu numai repartizate între indivizi diferiți, ci individul însuși este divizat, transformat într-un instrument automat al unei munci parțiale astfel încât fabula absurdă a lui Menenius Agrippa care îl prezintă pe om ca simplul fragment al propriului său grup devine realitate" (8).

Eminescu apasă însă pe altă componentă a procesului economic, anume pe raportul dintre *producție* și *repartiție* în societatea capitalistă. Să urmărim referințele sale. În mss. 2270, fila 140, verso, poetul notează: „Fabula lui Menenius Agrippa. Consumatorii – stomacul. Producătorii – mușchii", iar în mss. 2267, fila 163, verso: „Cestiunea de căpetenie este aceea pusă de bătrânul Menenius Agrippa: dacă cineva este un organ al vieții sociale, dacă suma sa se transmite asupra lui, <dacă> e tradusă într-un echivalent de muncă proprie care se reflectează asupra totalității sau dacă este o superfilație, un neg social, care n-are nicio funcție organică", și, în continuare, pe fila 164, argumentează afirmația de mai sus: „Precum ar trebui să fie egal *a/a* și nu poate fi niciodată egal cu *a*/3, tot astfel o cantitate de muncă comunicată unui altuia, *posito* că spoliare ar fi, nu se poate traduce decât într-o cantitate de muncă abstractă, cum voiți, dar într-un echivalent de muncă. Cestiunea de căpetenie nu este aceasta. E vorba de altceva. Acel echivalent de muncă unde se prestează? La Paris ori la București. Pentru poporul român se înțelege că lucrul nu este indiferent." Și tot pe aceeași filă 164 verso formulează concluzia: „De aceea suntem, fără îndoială, protecționiști și adversari ai absenteismului" (9).

Lectura atentă a acestor note aflate pe spatele filelor de manuscris, nepublicate în ediția academică a operei lui Eminescu, ne dezvăluie sâmburii gândirii economice eminesciene, care susțin teza *compensării economice* descoperită *in nuce* în fabula lui Menenius Agrippa și detaliată prin statutul organic al omului în procesul social al muncii. În acest proces, plusvaloarea muncii rămâne unde se prestează munca. Prin acest fapt, Eminescu își justifică politica sa protecționistă. Dacă în nota de pe fila 140 din mss. 2270, poetul descifrează în fabula antică relația dintre producători și consumatori, în nota de pe fila 163 din mss. 2269 relevă statutul organic al omului în viața socială, nu de neg social, fapt care face ca echivalentul muncii sale să se reflecte atât asupra sa cât și asupra societății. Pe fila 164 verso din același manuscris se reliefează o „cestiune de căpetenie", anume faptul că „echivalentul de muncă" se scurge unde se prestează munca, motiv pentru care poetul se declară partizan al protecționismului și adversar al absenteismului. Așadar, teza *compensării economice* este fundamentul teoriei sale. Această celulă a concepției sale, adecvată la timp și loc, are valoare perenă și actuală.

Concepția lui Eminescu despre lume și viață nu este utopică și nici desuetă, ci legată organic de doctrina sa etnocentrică, bazată pe cultul muncii, specifică veacului său (10). Eminescu este, desigur, un cugetător de geniu al identității noastre naționale care transcende timpul și spațiul.

Note

1. D. Murărașu, *Naționalismul lui Eminescu,* București, Editura „Bucovina. I.E. Torouțiu", 1932.

2. Dumitru Velea, *Fabula lui Menenius Agrippa și amara ei ironie*, în *Tribuna*, nr. 323, 16-29 februarie 2016.

3. Traian Diaconescu, *Eminescu și antichitatea greco-latină,* Iași, Feed Back, 2009.

4. Titus Livius, *Ab urbe condita, De la fundarea Romei*, vol. I C II, 32, București, Editura Științifică, 1959, p. 146.

5. Plutarh, *Vieți paralele*, vol. II, *Coriolan,* traducere de N.I. Barbu, București, Editura Științifică, 1963, p. 84.

6. W. Shakespeare, *Opere complete,* vol. VII, *Coriolan,* traducere de Tudor Vianu, București, Univers, 1988.

7. Valeriu Anania, *Istorii agrippine,* București, Cartea Românească, 1976.

8. Karl Marx, *Capitalul. Critica economiei politice,* vol. I, trad. C. Agoutin, Suceava, 2009, pp. 328-383.

9. Precizăm că aceste texte reproduse din manuscrisul 2267 f. 133 verso și 2270 f. 140 verso nu au fost tipărite în ediția academică Perpessicius.

10. Din bibliografia bogată a acestei teme selectăm: Nicolae Iorga, *Istoria presei românești de la începuturi până la 1916,* București, Adevărul, 1922; Ion Petrovici, *Contribuții la filosofia lui Eminescu,* în *Revista de filosofie,* iulie-septembrie 1930; Theodor Codreanu, *Modelul ontologic eminescian,* Galați, Porto-Franco, 1992, volumul recent *Coordonate ale identității naționale în publicistica lui Eminescu, Context românesc și european,* București, Editura MNLR, 2013.

Până la restaurarea adevăratei sale staturi cosmice, va mai fi încă de așteptat. Prea încrezător în evanghelia sofismelor inventate chiar de el, încăpățânându-se să găsească universul cel mare prin explorarea celui infinit de mic, se trezește că a rătăcit scala și odată cu ea pe sine însuși. Atomizat și propulsat la viteze luminice prin rețelele sale optice sau cele invizibile, de radiofrecvență, omul este mult prea preocupat de electronica, cibernetica, topologia, dinamica și cinematica fluxurilor pentru a mai avea răgazul de a zăbovi cum se cuvine asupra rostului unei asemenea grabe nelumești care e pe cale să-i mistuie ființa ca pe o banală dar atât de vitală siguranță fuzibilă.

Ele, aceste discipline, nu mai sunt sau în orice caz nu mai au funcționalitatea pe care o aveau înainte de internet (I.I., în opoziție cu D.I. – După Internet) – după modelul împărțirii în perioade antehristice și posthristice. Această reactualizare a lor și a rolului lor în această veritabilă „fugă spre roșu a galaxiilor" se impune ca urgența următorilor ani pe agenda de lucru a celor care iau decizii de mare impact social pentru armonizare cu starea curentă în punctul unde a ajuns civilizația, pentru pichetarea unor balize de invarianți de natură a ajuta la edificarea unei alte configurații cu un anumit grad de recognoscibilitate inteligentă. Însă, odată ajunși acolo, însăși noțiunea de inteligență va trebui pusă sub semnul îndoielii; sau, în cel mai bun caz, redefinită din perspectiva dihotomiei natural–sintetic. Ceea ce nu va fi ușor, din cauza unei spețe de imprecizie Heisenberg.

Istoria de lângă noi

Presa românilor din Statele Unite din veacul trecut

Dorin NĂDRĂU

Fără îndoială, cercetarea presei românilor-americani din Statele Unite ale Americii este esenţială pentru înţelegerea trecutului comunităţii româneşti, aşa cum literatura exilului este importantă pentru cunoaşterea aprofundată a culturii române. Dificultatea unei analize serioase asupra acestui domeniu constă, în principal, în aceea că procesul evolutiv al presei nu a permis conservarea în locuri special amenajate care să asigure prezervarea permanentă şi supravegheată a publicaţiilor. Cauzele acestui nefericit impediment au fost multiple: instabilitatea şi migraţia grupurilor etnice de români, tirajul (adeseori) redus, numeroase întreruperi, circulaţia restrânsă etc.

Rolul deosebit pe care l-au avut ziarele în viaţa românilor din America rezultă dintr-o serie de caracteristici care, indiscutabil, merită menţionate. În primul rând, pentru cei mai mulţi, presa a fost un mijloc util de comunicare, de păstrare a memoriei naţionale, un real antidot împotriva uitării. Se poate spune că ea a păstrat vie conştiinţa de grup a românilor răspândiţi pe întregul continent american. În acelaşi timp, a fost un exerciţiu de limbă şi credinţă, probând o admirabilă putere de autodefinire şi cultivând idealuri de solidaritate, bună reputaţie, dragoste şi generozitate. Produs incontestabil al comunităţii româneşti, presa a urmat întrutotul evoluţia acesteia, comportând dubla calitate de a fi fost atât oglinda, cât şi parte integrantă a sa. Este unanim acceptat că presa din secolul trecut reprezintă izvorul de bază pentru istoria românilor-americani.

Orice efort de documentare conduce la constatarea că foarte puţine sunt colecţiile complete ale periodicelor apărute în primele decenii ale secolului trecut. La Library of Congress, dacă soliciţi publicaţii care consideri că ar fi trebuit inventariate şi păstrate, respectiv organizate într-o arhivă a comunităţii româneşti, răspunsurile sunt descurajante, sugerând că intenţia ta de căutare este sortită unui previzibil eşec. Această stare de lucruri nu se datorează, decât în mică măsură, celebrei biblioteci, motivele principale fiind tirajul mic, schimbarea locului de apariţie, distanţele mari, inexistenţa unor fonduri de expediţie, apariţia doar a câtorva fonduri dintr-un titlu ş.a. În acest context, trebuie reţinut că Library of Congress nu deţine nicio colecţie completă a vreunei publicaţii periodice româneşti.

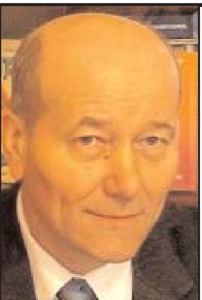
O retrospectivă cuprinzătoare asupra apariţiei şi parcursului presei românilor din Statele Unite relevă o impresionantă bogăţie informaţională a numeroaselor publicaţii, cele mai multe dintre ele având o existenţă scurtă şi pasională: viaţa cotidiană, date despre conducători locali, ştiri privind personalităţile vremii, detalii despre traseul istoric al instituţiilor românilor-americani, constituind un volum informativ de reală însemnătate despre întreaga evoluţie socială, economică şi culturală. Analizată cronologic cu minuţiozitate în contextul istoric general, presa reflectă fără echivoc procesul de formare şi integrare a comunităţii românilor-americani în naţiunea americană, ca parte a acesteia, cu o identitate distinctă păstrătoare ca realitate vie a modelului existenţial românesc.

Cercetarea acestui subiect atât de mult ocolit o bună perioadă de timp a constituit preocuparea demnă de admirat a reputatului intelectual clujean prof. univ. Aurel Suciu, autor al unor valoroase lucrări despre cultura românilor din America. Redactarea lucrării consacrate presei românilor din Statele Unite, reprezentând un adevărat act de cultură, a presupus, în primul rând, un redutabil efort, întins pe mai mulţi ani în ţară şi pe continentul american. Totodată, a necesitat, cum oricine poate bănui, depăşirea unor considerabile dificultăţi de informare şi financiare, dublate de lungi deplasări pe două continente în mari centre universitare şi culturale. Studiul amănunţit realizat în mod sistematic privind acest fenomen complex, solicitând multă strădanie, osteneală şi trudă, fiind nevoie de reconstituirea existenţei multor publicaţii, s-a desfăşurat urmând un itinerar uluitor, cu repetate reveniri: Washington, DC, New York, NY, Chicago, IL, Cleveland, OH, Pittsburg, PA, Jackson, MI, Saint Louis, MO, St. Paul, MN.

Preţioasa lucrare consemnează în mod inegalabil cum a decurs întregul proces istoric al publicaţiilor româneşti pe tărâm american, caracterul exact şi original prevalând asupra oricărui comentariu: „Materialul a fost astfel organizat încât să ofere cititorului întreaga informaţie privind începuturile, istoria şi scopul presei românilor din Statele Unite şi Canada. Prezentarea lui alfabetică, în ideea de dicţionar, prezintă avantajul unei structuri simple, acolo unde cronologia ar fi amestecat titluri, editori şi programe. Un indice cronologic şi alfabetic permite şi lectura în diacronie a cărţii."

Martoră a tuturor evenimentelor şi faptelor care au marcat evoluţia în timp a comunităţii românilor-americani, presa din Statele Unite din veacul trecut este o componentă elocventă a devenirii acesteia, trecutul zbuciumat al diasporei româneşti meritând incontestabil o justificată atenţie şi apreciere.

Cât şi cum afectează România emigrarea cetăţenilor săi educaţi

Mihail ORZEAŢĂ

Cine sunt cei care emigrează? Mulţi dintre cei care emigrează, indiferent de nivelul lor de instruire, fac parte din categoria celor care au adoptat ca deviză dictonul „ţara mea este acolo unde îmi este mie bine". Din păcate, unii dintre oamenii care fac parte din această categorie confundă conducerea politică a ţării cu ţara însăşi, aşa cum au fost destui dintre cei care au plecat din ţară înainte de 1989. Aceştia vor blama România, încercând să justifice, mai mult forurilor lor interioare, că ţara unde s-au născut nu îi merită. În final, cei mai activi în acţiunea de denigrare vor sfârşi prin a crede în imaginea pe care ei înşişi au construit-o, asemenea lui Stalin care a dispus să i se însceneze un act de trădare mareşalului Tuchacevski şi apoi l-a condamnat la moarte crezând că mareşalul chiar este trădător.

În general, cei care au decis să emigreze îşi cunosc valoarea şi nu mai au răbdare să aştepte până când societatea le va recunoaşte calităţile. Ei sunt dornici de schimbare, au idei şi resurse intelectuale pentru a le pune în aplicare, dar obtuzitatea, birocraţia şi intenţiile destul de inabile ale unora de a le fura ideile sau de a profita de potenţialul lor creativ îi determină să aleagă calea plecării, sperând că lumea „de afară" (de regulă, din Occident) este aşa cum se spune: democrată, în care domneşte supremaţia legii şi toţi sunt egali, iar discriminarea nu există. Curând, îşi vor da seama că nu există societate perfectă şi se vor împăca cu ideea aceasta rămânând peste hotare şi afirmându-se sau vor dori să revină în ţară pentru a încerca să o schimbe. Aceştia din urmă pot constitui unul dintre nucleele în jurul cărora se vor concentra energiile creatoare şi pozitive ale naţiunii pentru a renaşte.

Ce pierde România prin emigrarea cetăţenilor ei? Pe termen scurt, vom fi mai săraci de trei ori. Mai întâi, pentru că aceşti compatrioţi bine pregătiţi şi cu potenţial de dezvoltare vor produce pentru alţii şi nu pentru România. În al doilea rând, investiţiile în pregătirea acestor oameni vor fi pierdute, pentru că ele vor produce efecte pentru alţii, care nu au niciun scrupul să îi atragă cu oferte tentante. În al treilea rând, timpul necesar pentru instruirea altor oameni la nivelul celor care pleacă va fi şi el pierdut şi uite aşa se măreşte decalajul dintre România şi statele dezvoltate.

În orice criză există şi o parte bună, dacă ştim să o identificăm şi să o fructificăm. Partea bună este trezirea brutală la realitate şi utilizarea energiilor existente, dar neîntrebuinţate încă sau folosite ineficient. Mai exact, pe termen mediu şi lung, pierderea suferită prin plecarea compatrioţilor educaţi şi dinamici ar trebui să accentueze criza economică, financiară şi morală până la nivelul în care atât decidenţii, cât şi cei care sunt conduşi vor înţelege că aşa nu se mai poate. Atunci, în ceasul al doisprezecelea, vor lua măsuri adecvate de repunere în drepturi a valorii şi a performanţelor profesionale, precum şi a integrităţii, responsabilităţii şi conştiinciozităţii. În acel moment, România va „pierde" impostura, nonvaloarea, traseismul politic, corupţia şi lipsa de responsabilitate. Cât de departe este acel moment? Greu de estimat, dar cred că trebuie cel puţin o generaţie pentru a reconstrui ceea ce s-a demolat cu atâta frenezie în planul educaţiei şi al moralului cetăţeanului.

Ce ar trebui făcut? Mai întâi, ar trebui să ne trezim din această lungă lentoare în care ne aflăm. Prea mulţi concetăţeni cred, sau cel puţin aşa dau de înţeles, că alţii trebuie să ne ajute sau chiar să facă ce trebuie în locul nostru, uitând sau poate neştiind că oamenii sfinţesc locul. Nu poate fi altfel evaluată atitudinea celor care nu cultivă pământul, dar blamează situaţia jenantă în care ne aflăm pentru că nu reuşim să ne asigurăm hrana cea de toate zilele şi trebuie să importăm mai mult de jumătate din necesarul de alimente. Educaţia este în mare suferinţă. Mulţi dintre educatori nu sunt exemple de urmat şi elevii şi studenţii nu îi respectă şi nu se instruiesc aşa cum trebuie. Decidenţii politici de după 1989 au transformat educaţia în cenuşăreasa societăţii, deşi câţiva prim-miniştri şi doi preşedinţi au fost şi sunt cadre didactice universitare. În categoria iresponsabililor trebuie încadraţi cei care au desfiinţat şi continuă să desfiinţeze industria, pentru a construi locuinţe scumpe, care stau neocupate. Se mai întâmplă şi la alţii, dar asta nu ne ţine de cald şi nici de foame.

→

Poenărei-Corbi, satul binecuvântat de Dumnezeu

Sorin MAZILESCU

Urmăresc cu atenție ceea ce se întâmplă în peisajul cultural argeșean de câțiva ani buni. Sunt lucruri care bucură pe iubitorul de cultură, dar și pe simplul privitor. Încerc, uneori, să fiu echidistant și să judec ca atare. Rar mi-a fost dat să văd o comunitate așa de mică cum este cea de la Poenărei-Corbi (atestată documentar în 1528 [7037] noiembrie 10, cf. DRH, B, ȚR, vol. III, doc. 66), cuprinsă de o efervescență nemaivăzută, organizând, în prima sâmbătă de după Sf. Maria, încă din 2004, *Întâlnirea fiilor satului,* sărbătoare ajunsă, astăzi, la cea de-a XIV-a ediție.

Încercarea de a reda, în câteva rânduri, aspecte și semnificații ale sărbătorilor comunităților locale argeșene se dovedește dintru început, atât pentru cercetătorul avizat, cât și pentru iubitorul împătimit al acestor petreceri câmpenești, cu evidentă tentă culturală, o întreprindere pe cât de riscantă, pe atât de dificil de înfăptuit. Căci primul trebuie să folosească puterea argumentului pentru a explica aspectele istorice și rolul acestora în configurarea spiritualității satelor, unitatea culturii universale exprimată prin diversitatea culturilor naționale, cultura influențelor, a interferențelor și a împrumuturilor.

Suntem tributari istoriei și nu putem să nu amintim de *Bordeiul partizanilor,* amenajat pe Dealul Toaca (895 m), în Râpile cu Brazi din Poenărei, care a constituit ultimul adăpost, în anii 1952-1958, al membrilor Grupării de Rezistență armată anticomunistă „Haiducii Muscelului": Petre și Toma Arnăuțoiu, Constantin Jubleanu, Maria Plop și al fetiței acesteia, Ioana, născută, în 1956, în bordei. De *Troița* luptătorilor din rezistența anticomunistă amplasată în curtea gospodăriei preotului martir Ioan Constantinescu, consacrată eroilor din Gruparea de partizani „Haiducii Muscelului", formațiunea care „a supraviețuit cel mai mult în România [1948-1958], comparativ cu alte detașamente de partizani anticomuniști". Textul incizat este edificator vremurilor: „Jertfindu-vă, sub steagul sfânt/ al patriei, prin timp durate,/ ați semănat acest pământ/ cu dor nestins de libertate".

Anii trec, satul românesc își schimbă înfățișarea, multe obiceiuri se uită, căci tinerii au alte aspirații și alte sisteme de valori. Dar fiecare tendință generală este însoțită de excepții. Cu cât sunt mai puține, cu atât mai valoroase.

Așa simțim aici, la Poenărei, unde „omul providențial" Virgil Baciu, astăzi primarului comunității corbenești, fiu al satului, plecat în lume să-și găsească destinul, a reușit pe deplin, iar această reușită a lui a vrut să o întoarcă spre comunitatea în care s-a născut. Nu a uitat niciodată locul de unde a plecat, iar, după ani, s-a gândit să-i reunească pe toți, organizând o sărbătoare a lor, a celor rămași și a celor plecați din sat. Ce e mai frumos ca un sat cu puțin peste o sută de suflete să se trezească la viață, an de an, în luna lui gustar?

Sunt unul dintre cei care au participat la toate întâlnirile de la Poenărei, nu ca fiu al acestei comunități de pe Valea Râului Doamnei, ci ca prieten al multora dintre cei care își trag rădăcinile de aici.

Scriu astăzi pentru acești oameni, dar și pentru a înțelege spusele filologului spaniol Giulio Carlo

Aragon, care a afirmat că „poporul român este singurul din continentul european care a reușit să înfăptuiască, alături de o civilizație rurală marcată de inedite și sublime ritualuri, o civilizație ale cărei valori se constituie într-un inestimabil tezaur de aleasă și decantată spiritualitate".

Îmi place ceea ce se întâmplă aici, îmi place că am găsit un nucleu bine închegat în ani: generozitatea și buna organizare rar întâlnită a lui Virgil Baciu, coroborată cu maturitatea artistului plastic Constantin Samoilă. Nu trebuie uitat nici profesorul Grigore Constantinescu, fiu al satului, care ani de-a rândul a fost redactorul revistei *Poenărei – străbuna vatră natală* și autorul monografiei satului.

Rezultatele muncii lor și a oamenilor de bine din localitate sunt vizibile. O biserică deosebit de frumoasă, care îi reunește ca un magnet pe localnici și pe cei plecați din sat, dar și un muzeu care îți aduce aminte de înaintași și care stă mărturie a unei realități care continuă să inspire și să fascineze, de sâmbătă 18 august a.c. purtând numele artistului plastic Constantin Samoilă.

Din această „țesătură" plină de forme și culori, putem desluși adevăratul suflet românesc care se dezvăluie puțin câte puțin, din poemele cusute cu delicatețe pe ii, din grădinile pline de flori ale covoarelor, din stilizările crestăturilor în lemn, din armonia simbolurilor și culorilor zămislite pe vasele de ceramică, din fiecare obiect pe care casa tradițională sau modernă îl adăpostește pentru folosință sau pentru frumusețea lui.

Și dacă cineva se îndoiește de aceste adevăruri, nu are decât să meargă și să le cunoască, pentru a se convinge, asemenea unui călător străin altădată, cu câtă dragoste, cu cât simțământ artistic înnăscut își împodobesc localnicii din Poenărei casele și mormintele, crucile din cimitire, de la fântâni sau de pe drumuri, ca semne ale adâncii și caldei lor sensibilități.

L-am întrebat, acum mulți ani, pe unul dintre oamenii locului, Ion Vlad, vestit în ale gastronomiei, astăzi plecat la ceruri, ce crede că am putea transmite prin cuvinte, în câteva rânduri, străinilor despre îndeletnicirile noastre. Mi-a răspuns, fără să stea prea mult pe gânduri: „să vină să ne vadă și să ne calce pragul casei, ca să ne cunoască mai bine!"

Iar aceste vorbe spuse din suflet mi-au evocat ideile poetului Octavian Goga, care încerca, asemenea mie, să dea „în treacăt câteva noțiuni explicative pentru o carte care va înfățișa realitatea autentică a unui popor, dincolo de invenția subiectivă. Un străin nu poate bănui această cascadă de senzații, cascadă care nu va avea niciodată putința de a curge pe hârtie. Ca s-o verifice, va trebui să se ducă el însuși acolo – pe muchea unui deal, la poala muntelui, într-o duminică de vară, să vadă fetele și feciorii la horă, să desprindă, din mlădierile lor, ritmul antic al mișcărilor încremenite în desenul vaselor grecești, să se uite în treacăt la crestăturile unei măciuci de cioban, sau să rămâie uimit de eleganța macaturilor și chilimurilor muntenești."

Închei această scurtă incursiune în spațiul spiritual al acestui străvechi sat muscelean cu urarea făcută localnicilor în 2006 de regretatul actor Gheorghe Dinică, cel care, ani de-a rândul, a participat în Poenărei, la *Întâlnirea cu fiii satului:* „Urez tuturor oamenilor care sunt aici, la Poenărei, să aibă multă sănătate și o viață bună și să mai lăsăm că o să vedem noi. Să înceapă, de acum, a-și schimba nivelul de trai, pentru că e păcat de Dumnezeu ca lumea asta inteligentă și cu un suflet frumos să nu se simtă mai bine."

Cea mai importantă decizie ar fi reconstruirea educației pe baze sănătoase. Dintotdeauna știința a avut un rol important în evoluția umanității, iar unii dintre semenii noștri, care au avut curajul să împingă limitele cunoașterii spre noi orizonturi, au plătit cu viața această îndrăzneală. În prezent, cunoașterea și informația sunt *multiplicatori de putere,* iar oamenii, structurile și națiunile care nu vor înțelege la timp acest adevăr și nu vor lua măsurile corespunzătoare nu vor avea nicio șansă în competiția declanșată de era informației și a globalizării. Calea care permite evitarea intrării într-un „con de umbră" prin creșterea competitivității la nivel de individ, structură (colectivitate) și societate este *pregătirea adecvată a resursei umane,* respectiv, a celor care fundamentează deciziile, a celor care iau decizii și a celor care implementează decizii.

Din cele expuse până aici se poate desprinde concluzia că soluția optimă este *investirea în viitor, nu în trecut.* Poate că mai potrivit ar fi să spun că trebuie să investim în viitor, având în vedere „lecțiile învățate", căci un om deștept învață din experiența altora, în timp ce unul neinstruit nu învață nici din experiența proprie. Americanii au lansat conceptul de „smart nation", care are și înțelesul de smecheră, nu numai de inteligentă. Noi nu avem nevoie de o națiune smecheră, ci de una educată, adică de cetățeni care să aibă un nivel adecvat de cunoștințe, deprinderi corespunzătoare cerințelor de a le pune în valoare și voința de a le folosi. Nu ne ajută prea mult cei care promit, explică, dau soluții, își dau cu părerea, mai ales în emisiuni TV, dar când sunt puși să aplice soluțiile pe care le dau se dovedesc a fi ineficienți.

Până nu demult se spunea că o hotărâre proastă este preferabilă situației în care nu se ia nicio hotărâre. În prezent, această percepție trebuie modificată, deoarece o hotărâre proastă poate încărca „nota de plată" a uneia sau chiar a câtorva generații. Pentru a evita asemenea situații, trebuie să conștientizăm, fiecare dintre noi, că societatea trebuie transformată fundamental. Transformarea este un proces continuu, care se desfășoară în condiții de eficiență și realism. Orice decizie care se bazează pe voluntarism și nu este fundamentată pe capabilități realist comensurate va avea efecte negative importante. De asemenea, ar trebui să mai știm că transformarea continuă nu înseamnă existența pe nisipuri mișcătoare și nu trebuie asociată cu instabilitatea, nesiguranța și teama. Transformarea continuă presupune adaptarea permanentă la tendințele de evoluție a lumii în planurile politic, economic, social, cultural, psihologic și militar. Este singura cale de menținere a viabilității societății. În plan individual, acest proces de transformare continuă ar trebui să ne stimuleze să ne extindem limitele cunoașterii și să ne autodepășim, devenind performanți printr-o muncă asiduă, desfășurată în echipă, căci performanța la nivel de societate se obține numai printr-o activitate de echipă.

Pentru a îndeplini obiectivul enunțat anterior avem nevoie de coeziune socială și de *vectori ai transformării* – educatori și cetățeni onești, cu statut moral și profesional recunoscut. Aceștia există, dar nu se implică suficient sau nu sunt promovați în pozițiile sociale din care să poată contribui substanțial la reconstruirea morală și renașterea pe toate planurile a României.

Istoria de lângă noi

Situația spirituală a timpului nostru (II)

Acad. Alexandru BOBOC

3. Comentariile ar fi de prisos! Și stările lumii de azi se pot examina în lumina acestor reflecții, formulate tot într-o perioadă de criză (anii '30-'40 ai secolului 20). Se pot trage însă, mai întâi, învățăminte: nevoia (morală, culturală în genere) înscrierii comportamentului uman în orizontul valorilor, al structurării acestora într-o tablă de valori aptă să ofere temeiul unor noi preferințe și idealuri, al situării într-o viață istoric autentică.

Nu în ultimul rând, însă, legarea acestei regenerări morale de situarea în *adevăr,* care este mai mult decât o chestiune de cunoaștere. „În conștiință, sublinia Hegel, este un *pentru* altul, adică ea are în genere în ea determinarea momentului cunoașterii; în același timp, pentru conștiință acest altul nu este doar *pentru* ea, ci și în afara acestei relații, adică în sine: momentul *adevărului.* Deci, în ceea ce conștiința declară în interiorul ei ca fiind *însinele,* adică adevărul, avem criteriul pe care ea însăși îl stabilește pentru a măsura prin el cunoașterea sa" (14).

De fapt, se produce aici o dedublare în conștiința de sine, prin care adevărul vine numai împreună cu efortul de a-l dobândi. „Nu adevărul, în a cărui stăpânire este sau intenționează să fie cineva, ci efortul intens pe care el l-a depus pentru a parveni dincolo de adevăr face valoarea omului. Căci nu prin posesie, ci prin cercetare asiduă a adevărului se dezvoltă forțele sale, singurele în care se află desăvârșirea sa crescândă" (15).

Cu aceasta, accentul cade pe modul de a fi al omului ca ființă istorică, a cărei structurare intențională (într-un orizont de cunoaștere și de situare) are loc în mod diferit, după contexte. De unde și nevoia de a situa adevărul în unitatea ființare-conștiință-adevăr, luate istoricește prin contextualizare, ceea ce ridică în primul plan problema comprehensiunii (a înțelegerii) și a „experienței de adevăr" (*Erfahrung von Wahrheit*). Căci, „în științele spiritului se întâlnesc modalități de experiență în afara științei, cum sunt experiența filosofiei, experiența artei și experiența istoriei însăși. Acestea sunt tipuri de experiență în care se anunță un adevăr ce nu poate fi verificat cu mijloacele metodice ale științei" (16).

Cu acest „demers hermeneutic" intervin aspecte noi în cercetarea adevărului, îndeosebi în urma înțelegerii adevărului prin „ceea ce este *adevărat"* în orice tip de experiență.

Comprehensiunea (înțelegerea), concept central al hermeneuticii, se realizează într-un „orizont istoric" în unitatea dintre tradiție și ființa prezentului, într-o „situație istorică" și este solidară cu un „comportament productiv", în coprezență: *expresie, creație, interpretare.* Comprehensiunea, preciza Gadamer, „nu este numai reproductivă, ci realizează permanent și un comportament productiv. Probabil că tocmai datorită acestui moment productiv din comprehensiune, nici nu ar fi corect să vorbim de un a *înțelege mai bine...* Este de ajuns să spunem că se înțelege altfel, dacă în genere se înțelege" (17). Ceea ce mărește dificultatea ține de poziția limbajului, ai cărui termeni funcționează și ca formă de revelare a sensului (a ființei adevărului) și ca ascundere, în măsura în care orice revelare este delimitare. Aceasta din urmă își asociază, inevitabil, limitarea, întrucât (în discurs) cel care vorbește trebuie să se situeze într-un raport la adevăr, punând în prezență într-un limbaj (al său) o unitate *sui-generis* dintre *limbă* și *gândire,* prin forța lucrurilor acționând aici principiul formulat de W. von Humboldt: „Limba este organul formator al gândului" (18).

În virtutea esenței sale, limba furnizează individului cadrul care îi susține „imaginea lumii" (Humboldt), este un mod de a *locui* în lume (Heidegger). „Lumea omului este lume – împreună cu alții" (19), adică o „co-prezență interumană".

În alți termeni, „ființarea în lume" se fundează în *limbă*, propunându-se în forma „convorbirii" (a dialogului) în orizontul unui *limbaj,* care, dincolo de faptul de a media comunicare, creează și pericolul „pierderii ființei", pierderii de sine și al unui blocaj de comunicare. Căci în jocul dintre cel care spune ceva și cel care ascultă, cuvântul devine deschidere și închidere *în același timp,* adică, dezvăluie și ascunde, se manifestă ca purtător de mesaj și ca mască, mediator și frână în *con-vorbire.*

Și aceasta chiar prin ceea ce de-a lungul discursului nu este *spus,* întrucât în enunț *adevărul* apare numai împreună cu ceea ce enunțul în cauză exclude. În acest sens, poate, și rostul aforismelor lui Nietzsche: „Fiecare cuvânt este o prejudecată"; „Același text îngăduie nenumărate interpretări: nu există explicitare *corectă"* (20).

Fără a dezvolta aceste chestiuni ale comunicării (importante, cum vom vedea) menționăm încă o dificultate (un paradox): „dezvăluirea" unui „adevăr" se produce în sistemul de referință al celui care îl lansează în comunicare, dar adevărata comprehensiune depinde de cel care *înțelege.* Poate de aceea se și consideră că „nu există comunicare umană perfectă" (21).

Nici nu e de mirare, întrucât fenomenul interpretării (ceea ce s-a numit „o artă a interpretării") se confruntă cu o situație complexă: *discursul* este desemnat ca *traducere:* a gândurilor în cuvinte, a faptelor în nume, a imaginilor în semne.

Comunicarea *reală* are loc, de fapt, atunci când ceva, spus de un vorbitor altuia, semnifică „ceva". În limbaj kantian: cel care gândește că nu-i necesar să-și lase examinat al său *Führwahrhalten* (considerarea a ceva ca adevărat) și altuia, *rațiunii străine* altfel limitată, și să încerce comunicarea cu ea, acela nu-și cunoaște propria condiționare" (22).

4. Revenind la problematica situației spirituale în epoca noastră, în condițiile noastre, asociem totul cu orizontul și temporalitatea. Căci *problema* de bază este cea a prezentului și a adevărului acestui țesut din unitatea trecut-prezent-viitor, fixată prin conștiința de sine, care, spunea Hegel, „din aparența colorată a sensibilului dincoace și din noaptea goală a suprasensibilului, dincolo, ea pășește în ziua spirituală a prezentului" (23).

Prezentul, atât de solicitat în proiectele și teoriile filosofice, este, de fapt, actualitatea (*acum*-ul) timpului și, prin situarea lui între ceea ce a trecut și ceea ce va să vină, implică destule dificultăți de înțelegere. De aceasta depinde și conceperea timpului (în știință, în metafizică, în artă) după modul în care omul-individ căutător și creator reușește să dezlege enigma căreia Schopenhauer i-a dat o expresie exemplară: „pentru ce acest *acum – aici,* al său prezent – este acum prezent, și nu a fost deja demult astfel?" (24)

Analiza fenomenologică a „conștiinței timpului" a pus în atenție timpul trăit în interacțiunea dintre „actualizare", care survine prin percepție, și „reactualizare", care este *reprezentare,* act care nu prezintă un obiect, ci „îl reactualizează", ca și cum acesta „s-ar prezenta în imagine, dar nu în modalitatea unei conștiințe a imaginii" (25).

Explicația (pe scurt) ar fi următoarea: primatul prezentului survine (nu este dat) contextual, în forma „prezenței" în timp, și, ca timp, privește „actualizarea", nu prezentul ca atare (ca mod al timpului cosmic). În modalitatea „raportării la lume", preciza Husserl, *„percepția* face să apară, ca prezent și ca realitate, o realitate actuală; *amintirea* ne pune în față o realitate ieșită din prezență... nu ca actuală, totuși, ca realitate; *fanteziei* îi lipsește conștiința realității raportată la ceea ce este imaginat" (26).

Aceste explicații fenomenologice înlesnesc astfel o mai bună înțelegere a *prezentului* prin deosebirea între prezent ca actual și prezent ca *actualizat.* Poziția prezentului este una de centrare, este calea omului de acces la temporalitate. Modurile timpului constituie o unitate în intrarea lor în prezență ca *timp.*

Primatul prezentului privește *actualizarea,* nu prezentul ca atare, ceea ce înlesnește situarea în context a *discursului,* care este, de fapt, poziționare activă a unui „autor" în timp printr-un *acum* care marchează intrarea în timp a celui care se poziționează, ceea ce înseamnă „ceva" mai mult decât o afirmare prin *spunere.* Căci „poziționare" înseamnă înscriere în orizontul creației valorice, ceea ce dă valoare „clipei" (o formă a lui *acum*) celui care, poziționându-se în timp, îi dă acesteia o semnificație, *dezvăluie* o înscriere sub semnul valorilor.

5. Toate acestea înlesnesc înțelegerea unei forme a *experienței de adevăr* în care „ceea ce se transformă reține atenția mai mult decât ceea ce rămâne": experiența istoriei. Aici demersul hermeneutic este menit să releve particularitățile și calea către adevăr. Ceea ce nu-i deloc ușor, întrucât „perspectivele oferite de experiența transformărilor istorice se află permanent în pericolul de a fi contorsionări vane, căci nesocotesc prezența ascunsă a ceea ce se perpetuează. Trăim, se pare, într-o continuă stare de surescitare a conștiinței noastre istorice" (27).

De aici și dificultatea sesizării momentului dobândirii adevărului. Căci *prezența ascunsă a ceva* nu-i accesibilă oricum, ci numai unei viziuni interpretative și comprehensive asupra a ceea ce ființează istoricește, într-o *situație* dată, viziune menită să depășească cercul aflării într-o situație dintr-un alt orizont, anume, orizontul conștiinței istorice.

Aceasta vine însă la urmă, dacă nu, în unele perioade, prea târziu. Căci „această conștiință nu ține pasul cu viața istorică. Ea se reconstituie abia ulterior din urmele vieții salvate și prezintă de la o depărtare epigonică un tablou palid a ceea ce deja nu mai este viața noastră. Vine prea târziu. Ea nu mai poate înlocui conștiința valorică participantă a contemporanilor. Îi lipsește nemijlocirea, entuziasmul coparticipării" (28).

De aici decurge nevoia de ceea ce s-a numit *istoria activă,* prin care unitatea cu tradiția vine ca o prelungire a trăirii și a comprehensiunii istorice. Prin istoria activă învățăm să recunoaștem, în comprehensiune „conștiința istoric-activă", care este, înainte de toate, „conștiința situației", într-o contextualizare determinată a lumilor prezente.

Poate că Hegel avea dreptate, îndemnând spre exemplul grecilor, care „și-au făcut din lumea lor o patrie proprie", „și-au făcut din tot ce-au avut și au fost, o istorie"; „însă ceea ce ne face să ne simțim la noi acasă atunci când e vorba de greci este faptul că ei și-au făcut din lumea lor o patrie proprie; ne leagă de ei spiritul comun al autohtoneității" (29).

Evident, nu e vorba de a deveni greci! Dar avem a învăța din istoria lor ce înseamnă să fii în stare să ai conștiința unei patrii și, implicit, a unei identități, și, mai ales, să ai încredere în puterea spiritului, să ai curajul adevărului. Să ne amintim aici și de îndemnul unui mare filosof contemporan, care a studiat cândva „criza existenței umane europene", ajungând la o concluzie semnificativă: „Criza existenței umane europene are numai două căi de ieșire: sau declinul Europei în înstrăinare față de propriul sens rațional de viață, căderea în dușmănie față de spirit și în barbarie, sau renașterea Europei din spiritul filosofiei printr-un eroism al rațiunii" (30).

6. Un eroism al rațiunii mai încearcă, sperăm, și vremea noastră, atât de bântuită de tot felul de crize, reductibile, în ultimă analiză, la dezordine, la lipsa de orizont valoric, de ideal cultural bine determinat și susținut prin credința în puterea rațiunii. „Căci genul uman, spunea Fichte (într-un similar context al frământărilor și al căutărilor), și-a orientat toate relațiile sale în funcție de libertate, pe care a situat-o ca scop al întregii vieți... Căci relațiile trebuie să fie orientate după rațiune este acum de resemnificat pe multiple planuri..." (31)

În ceea ce ne privește, să ascultăm și sfatul unei mari personalități din istoria culturii noastre: „În străduința noastră teoretică hotărăște nu atât de unde purcedem, ci unde mergem, nu atât subiectul mijloc, cât obiectul scop.

→

Dezvelirea stelei „Ştefan Georgescu-Gorjan” pe Aleea Nemuritorilor din Târgu-Jiu

Sorin Lory BULIGA

Pe Aleea Nemuritorilor din centrul civic al municipiului Târgu-Jiu sunt imprimate stele dedicate unor personalităţi excepţionale, culturale şi ştiinţifice, care au marcat profund istoria oraşului, aducându-i în acelaşi timp un prestigiu de necontestat. Prin calităţile şi contribuţiile însemnate la evoluţia oraşului şi a ţării, aceşti mari oameni vor trăi veşnic în amintirea noastră, nouă revenindu-ne obligaţia de a cinsti cum se cuvine memoria lor. Ei pot fi luaţi drept exemplu şi pot stimula astfel entuziasmul şi creativitatea tinerei generaţii.

Aleea Nemuritorilor a fost inaugurată în anul 2012 (proiectul acesteia plecând de la propunerea scriitorului Ion Cepoi), cu stela artistului Constantin Brâncuşi (creatorul sculpturii moderne) şi apoi, în fiecare an, cu ocazia Zilelor Municipiului Târgu-Jiu şi/sau ale Zilelor Turismului Gorjean, s-au adăugat alte stele închinate unor personalităţi majore: Sergiu Nicolaescu, Elvira Godeanu, Aretia Tătărescu, Tudor Arghezi, Tudor Vladimirescu, Ecaterina Teodoroiu (2013), Dincă Schileru, Aristizza Romanescu (2014), Francisc Milescu, Victor Daimaca (2015) şi Alexandru Stefulescu (2016). Realizarea unei astfel de alei este în mod cert un prilej de mândrie nu numai pentru gorjeni, dar şi pentru toţi românii care vizitează oraşul.

În anul 2017, o astfel de stea ca simbol al excelenţei a fost dedicată inginerului Stefan Georgescu-Gorjan, realizatorul tehnic al *Coloanei fără Sfârşit,* lucrare monumentală creată de Brâncuşi în anul 1937 şi amplasată în Parcul Coloanei din Târgu-Jiu. În data de 16 mai, stela a fost dezvelită de către un grup de cercetaşi cu ocazia zilelor oraşului Târgu-Jiu, la ceremonie participând numeroase oficialităţi şi oameni de cultură din Gorj. La festivitate au luat cuvântul Doru Strîmbulescu (managerul Centrului „Brâncuşi”), Adrian Tudor (viceprimarul municipiului Târgu-Jiu) şi Sorana Georgescu-Gorjan, fiica inginerului omagiat, evident emoţionată de importanţa momentului. De altfel, este a doua oară când autorităţile cinstesc memoria tatălui său, în 2007 Consiliul Local Târgu-Jiu conferind post-mortem inginerului Stefan Georgescu-Gorjan titlul de Cetăţean de Onoare al Municipiului Târgu-Jiu, pentru merite deosebite la ridicarea Ansamblului Monumental „Calea Eroilor“ din Târgu-Jiu (având-se în vedere că el a fost şef al proiectului de realizare a *Coloanei fără Sfârşit*).

Doamna Sorana Georgescu-Gorjan a vorbit pe scurt despre tatăl său şi despre importanţa evenimentului.

În după-amiaza aceleiaşi zile, am realizat un interviu cu doamna Sorana Georgescu-Gorjan, punându-i mai multe întrebări legate de activitatea sa privind: reconstituirea dublei creaţii a *Coloanei fără Sfârşit* (artistică a lui Brâncuşi şi tehnică a inginerului Gorjan), exegeza de o binevenită acribie a vieţii şi operei lui Constantin Brâncuşi, „asceza de bibliotecă” necesară întocmirii volumului de aforisme *Aşa grăit-a Brâncuşi* şi modul în care ar dori să se desfăşoare pe viitor activitatea Centrului de Cercetare, Documentare şi Promovare „Constantin Brâncuşi” din Târgu-Jiu (domnia sa fiind şi membru al Consiliului ştiinţific al instituţiei respective). Redăm, în continuare, răspunsurile distinsei noastre invitate:

„În această zi, de 16 mai 2017, am avut o mare bucurie – am asistat la dezvelirea stelei dedicate tatălui meu, inginerul Stefan Georgescu-Gorjan, pe Aleea Nemuritorilor din Târgu-Jiu. Îmi aduc aminte, cu zece ani în urmă, tot într-o zi de mai (n.n.: mai precis pe 22 mai), tata a fost numit postum cetăţean de onoare al oraşului Târgu-Jiu. Cu douăzeci de ani în urmă, într-o zi de martie, la schitul Crasna a avut loc o comemorare pentru Constantin Brâncuşi, Aretia şi Gheorghe Tătărescu şi, de asemenea, pentru tata. Am participat şi eu acolo şi a fost un moment de mare emoţie. Acum, din nou, după alţi ani, asist la acest moment – astral, zic eu – care pentru mine şi pentru tata, de acolo din steaua unde se află, este o mare bucurie.

Tatăl meu era oltean, urmaşul unui gorjean din Godineşti şi al unei oltence din Vâlcea. El însuşi fiind născut la Craiova, se socotea triplu oltean şi era foarte mândru de această obârşie a lui, aşa cum era de altfel şi Brâncuşi. Colaborarea lui cu marele artist, începând din 1934-1935 şi finalizându-se în 1937-1938, prin ridicarea *Coloanei fără Sfârşit,* a însemnat un moment de vârf în existenţa sa şi a reprezentat pentru familia noastră o mare bucurie şi o mare mândrie.

Tata s-a prăpădit în 1985, iar ultimul lui cuvânt înainte de Marea Trecere a fost „vertical”. Am considerat acest cuvânt ca un adevărat testament pentru mine, ca să încerc să continui ceea ce el lăsase neterminat, şi anume, să-i apară cartea în care a concentrat toate informaţiile date de colaborarea lui cu Brâncuşi şi, de asemenea, să apăr *Coloana fără Sfârşit* de diversele vicisitudini care au apărut între timp, de demontare, de clonare şi de multe alte momente nefericite. Am încercat toate acestea, cu o voce slabă, dar permanentă. De altfel, chiar momentul de astăzi îmi dă încredere că pe Brâncuşi în continuare îl vom respecta şi iubi şi că nimic nu este pierdut în apărarea lui.

L-am descoperit pe Brâncuşi în mai multe moduri. Eu m-am născut în anul 1939, în casa în care tata l-a găzduit pe artist (în anul 1937). În casa aceea existau fotografiile făcute de tata la ridicarea Coloanei, catalogul expoziţiei personale deschise de Brâncuşi în 1933-1934 la Brummer Gallery din New York (cu dedicaţia sculptorului), bustul bunicului meu făcut de Brâncuşi în anul 1902 şi, de asemenea, căţelul cu care artistul obişnuia să se joace. Toate aceste elemente le-am conştientizat, aşadar, încă din copilărie şi tinereţe. Mai târziu, ca redactor la Editura Academiei Române, am lucrat la ediţia în engleză a cărţii domnului Barbu Brezianu (*Brâncuşi în România*) şi am încercat să studiez mai de aproape opera lui Brâncuşi, în special cea din România.

Trebuie să mai adaug că tata corespondа cu cercetători din întreaga lume, iar unii dintre ei au venit la noi în casă, i-am cunoscut şi am păstrat legătura cu ei şi după dispariţia tatei. Am corespondat, de pildă, cu Sidney Geist, Marielle Tabart, Doina Lemny şi cu mulţi alţi brâncuşiologi importanţi, încercând să fac cunoscute, în măsura în care am putut, lucruri precise, clare şi reale despre Brâncusi. Din acest motiv am publicat şi cartea *Aşa grăit-a Brâncuşi,* cu aforisme bazate în special pe texte scrise chiar de mâna sculptorului.

Corectitudinea şi exactitatea în cercetarea ştiinţifică le consider moşteniri din partea tatei, care era un om extrem de meticulos şi de exact şi tot ceea ce el a scris a verificat mai întâi cu mare precizie. Asistând la modul lui de a scrie şi de a publica, am căutat la rândul meu să-i urmez calea. Am fost însă şi redactor la Editura Academiei şi ştiam că din această poziţie trebuia să verific toate citatele, pentru a nu da informaţii inexacte. Asadar, această formaţie de redactor academic şi-a spus cuvântul, iar ea s-a împletit cu iubirea faţă de Brâncuşi, care m-a făcut să încerc să respect şi să păstrez cât pot adevărul.

În ceea ce priveşte viitorul Centrului de Cercetare, Documentare şi Promovare *Constantin Brâncuşi,* consider că ar fi necesar ca acestuia să i se atribuie un spaţiu mai generos pentru a se putea realiza conferinţe pe teme brâncuşiene. El ar avea menirea să se transforme într-un centru de importanţă naţională şi internaţională, cu scopul precis de a furniza informaţii exacte despre viaţa şi opera lui Brâncuşi.”

Puterea de creaţie a românismului îşi va revărsa binefacerile nu prin tulburarea valorilor sau prin searbăda copiere a curentelor de aiurea ce întreţin confuzie, ci prin energică şi lucidă realizare a bunurilor de tot felul, prin luminare până în adâncuri a rătăcirilor care pot fi foarte vechi ca şi foarte noi” (32).

Desigur, consideraţiile de mai sus schiţează o analiză a temei, nu vor să fie o radiografiere multilaterală a *situaţiei* spirituale a timpului nostru. Pentru aceasta s-ar cere încă multe şi diverse studii de psihologie socială, de antropologie filosofică, de sociologie şi economie mondială, a căror înţelegere într-un demers (mai mult descriptiv decât analitic) teoretico-metodologic (de fapt, filosofic) ar necesita încă multe dezvoltări teoretice, împreună însă cu analize de situaţii concrete. În speranţa că aceste însemnări pot constitui un îndemn la abordarea (pe multiple si diverse planuri) acestei teme, ne consolăm cu un gând venit din înţelepciunea celor vechi: *Non omnia possumus omnes* (Vergiliu, *Bucolica*, VIII, 63: *Nu toţi le putem [face] pe toate*).

Putem însă încerca să facem cum trebuie ce trebuie făcut în noua deschidere şi interacţiune a culturilor lumii. Într-o lume aflată în căutarea unui sens al vieţii, este loc şi pentru cei ce sunt şi pentru cei ce vor veni de-acum înainte. Poate că „pericolul cel mare” (de care vorbea Husserl) nu e oboseala, ci blocajul comunicării şi mai ales al deschiderii spre noi orizonturi de resemnificare a omului şi a valorilor umane. Poate că „cea mai bună dintre lumile posibile” (Leibniz) ar fi aceea în care să se instituie înţelegere şi comunicare! *Potius sero quom nunquam* (Titus Livius, *Ab urbe condita: mai bine mai târziu decât niciodată*).

Note

14. G.W.F. Hegel, *Fenomenologia spiritului* (ed. 1965), p. 55.
15. G.E. Lessing, *Uber die Wahrheit* (1778), în *Ce este „Luminarea?”. Teze, definiţii si semnificaţii* (editie, traducere, note şi postfaţă de Alexandru Boboc), Bucureşti, Editura Paideia, 2004, p. 48. Subliniind efortul căutării adevărului, Mircea Florian scria: „pot invoca un gând al lui Diderot: «mi se cere să caut adevărul, nu să-l găsesc»”. (*Reconstrucţie filosofică,* Bucureşti, Casa Şcoalelor, 1944, p. 43)
16. H.-G. Gadamer, *Wahrheit und Methode,* p. XVIII.
17. *Ibidem,* p. 280.
18. W. von Humboldt, *Einleitung zum Kawi-Werk,* în *Schriften zur Sprache*, Stuttgart, Reclam, 1973, p. 45.
19. M. Heidegger, *Sein und Zeit* (12. Aufl.), Tübingen, 1972, p. 18. În *Erläuterung zu Holderlins Dichtung* (Frankfurt a.M.), 1963, p. 35: „numai acolo unde este limbă, acolo este lume”.
20. Fr. Nietzsche, *Die Nachgelassene Fragmente. Eine Auswah*l, Stuttgart, Reclam, 1996, pp. 113, 116.
21. E. Tarasti, *Existential Semiotics,* Indiana Univ. Press, 2000, p. 6.
22. Imm. Kant, *Critica raţiunii pure,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1969, p. 612.
23. G.W.F. Hegel, *Fenomenologia spiritului,* p. 107.
24. A. Schopenhauer, *Lumea ca voinţă si reprezentare* (cartea IV, 5) (selecţia textelor, traducere si note, postfaţă şi bibliografie de Alexandru Boboc), cartea IV, 54, Editura Grinta, 2014, p. 77. Căci „forma vieţii sau a realităţii este propriu-zis numai *prezentul,* asadar nici trecutul, nici viitorul, care sunt numai în concept, n-au altă existenţă decât în contextul cunoaşterii”; „timpul se aseamănă unui curent irezistibil, iar prezentul, unei stânci de care se izbeşte fiecare val, dar niciunul nu o clinteşte” (*Ibidem,* pp. 76, 78).

Centenarul Marii Uniri

Transilvania. Lupta unei generații

Ion C. HIRU

> **El n-are cu nimic asemănare,**
> **Ca aerul ne este de vital,**
> **Când plânge el, pe toți, în somn, ne doare.**
> **Noi nu putem trăi fără Ardeal.**
> **(Adrian Păunescu)**

Preambul. La baza acestui ciclu de articole, trei la număr, stau, printre altele, lucrarea *Pentru Transilvania,* din colecția *Ardealul,* editată de Fundația Culturală Regală „Regele Mihai I", și convorbirile telefonice avute cu prof. univ. Gabriel Țepelea (a cărui viață și activitate le-am descris în volumul întâi al cărții mele *Celebrități din negura uitării*). Am scris aceste rânduri pentru că mă îngrijorează frământările, surde deocamdată, goana după Ardeal (1), pașii mărunți care se fac, durerea românilor ardeleni care răzbate din inimile valahe, privirile nespus de indulgente și gesturile împăciuitoare ale guvernanților țării noastre, care par că au uitat istoria mai îndepărtată sau mai recentă.

Să ne trezim, până nu va fi prea târziu! Am acceptat o dată supliciul și am tăcut. Icoana Daciei trebuie să ne cucerească iarăși sufletele. Imaginile lui Burebista, Deceneu, Gebeleiziz, Zamolxe, Decebal se plimbă printre noi. Să ne amintim de Dacia Felix, de Columna lui Traian și de eroica cetate a Sarmizegetusei, care nu pot fi nicidecum întunecate de umbra apariției lui Arpad în șesul dintre Tisa și Dunărea noastră milenară.

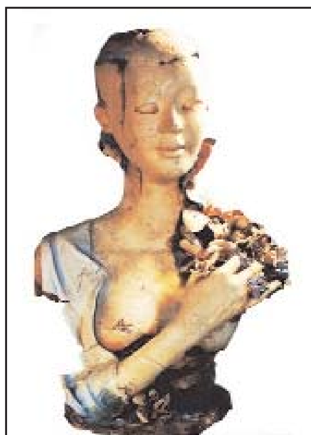
30 august 1940, noapte tragică, Arbitrajul de la Viena, blestem al vremii, semnat de Ribbentrop și Ciano, cea mai injustă sentință care a atins și însângerat drepturile și libertatea unui popor. Tragedie etnică și politică, lăsând în jumătate din Transilvania satele înlăcrimate. În Sătmar, Someș, Cluj, Turda – plânsul românilor, al armatei care trebuia să se supună ordinului de la guvern. Soldații „înfășurau drapelele rușinate de acest ordin pe care îl executau". O parte dintre ofițerii și soldații români avea apoi să moară la Odessa, Sevastopol, Stalingrad, în timpane picurându-le glasul lui Vasile Lucaciu, tribunul Sătmarului, memorandistul cu mormântul la Șișești.

Sfârtecarea în două a Transilvaniei nu rezolva nici problema economică, nici pe cea etnică a celor două popoare, ungurii și românii.

Mulți dintre transilvăneni nu au dorit să rămână în țara lor cedată abuziv și să devină maghiari, și au luptat înverșunați împotriva Dictatului de la Viena, împotriva acelora care au acceptat acest act, înhămând România, la 6 septembrie 1940, la carul Axei. Au luptat pentru dezrobirea Transilvaniei și aducerea ei, din nou, sub autoritatea Coroanei Regale a României. Oameni schingiuiți, români uciși în mod sălbatic, biserici arse până la temelii, sate devastate, întemnițări, masacrele de la Ip și Trăznea, toate acestea i-au revoltat și înspăimântat pe români, ei nevrând conviețuire cu maghiarii și trecând cu miile frontiera pentru a deveni din nou liberi și pentru a lupta împotriva nedreptului și rușinosului Dictat. Guvernul român adusese trupele germane în țară, aplicând cu resemnare sentința și îngenunchind în fața Germaniei. În octombrie 1940 se înființează Societatea „Pro Transilvania", dar a fost repede desființată și protestele refugiaților transilvăneni înăbușite.

La Arad, se înființează „Asociația refugiaților", al cărei președinte, avocatul Dumitru Nacu, deși nu a putut desfășura activitate politică, asigură totuși plasamente refugiaților, ajutoare și chiar scutiri de impozite. La Sibiu, ziarul *România Nouă* susține cauza Transilvaniei, nu pentru multă vreme, fiind desființat în 1941, în locul lui apărând ziarul *Ardealul,* înființat de dr. Anton Mureșanu în a doua parte a anului 1941. A apărut până în 1942, an în care a fost arestat directorul său și condamnat la cinci ani închisoare.

Dictatura antonesciană, proclamarea statului legionar, masacrele de la Jilava, asasinarea lui Nicolae Iorga și a lui Virgil Madgearu, conflictele legionarilor cu șeful guvernului, rebeliunea din 21 ianuarie 1941, toate acestea au pus în umbră problema Transilvaniei. Abia la sfârșitul anului 1941, după episodul de la Odessa, începe să se organizeze lupta pentru Transilvania. În *Proclamația* din Transnistria dată de mareșalul Antonescu, acesta spunea: „De la Odessa mă voi întoarce peste Maramureșul voievodal, la Cluj." S-au întors la Cluj abia în 1944, dar alături de armata sovietică. Ion Antonescu, supunându-se ordinelor lui Hitler, a condus trupele române la pierzanie, înmormântându-le la Stalingrad, pe Don și în Crimeea.

Am trecut munții (2) *în decursul anului 1942, stabilindu-ne la București. Alături de mine, gazetari și publiciști ardeleni: Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Anton Mureșanu, Dumitru Nacu, C-tin Hagea, Mihai Beniuc* (3), îmi spunea, în urmă cu câțiva ani, prin telefon, cărturarul Gabriel Țepelea (1916-2012). *Am continuat aici lupta împotriva monstruosului Dictat, pentru că independența României, dezvoltarea ei economică și culturală sunt legate de soarta Transilvaniei, care nu poate fi nici autonomă, nici fărâmițată, nici înjumătățită după poftele unor fruntași etnici, care contestau nașterea neamului nostru pe meleagurile daco-romane, mistificând și răstălmăcind istoria.* Profesorii Ioan Lupaș, Gh. Brătianu, C.C. Giurescu, D. Popovici, C. Daicoviciu, Em. Petrovici, I. Moga, Ioan Crăciun, Lucian Someșan și mulți alții au tipărit lucrări bazate pe studii istorice, așezând neamul românesc în granițele adevărate, pregătind evenimentele din 1944.

Trei ani de luptă, îmi spunea în continuare profesorul Gabriel Țepelea, *luptă pentru Transilvania, cu armele gazetelor, articolelor, conferințelor, poeziei, împotriva Dictatului de la Viena. Ruperea României de la Axă și acordul cu Anglia, U.R.S.S. și Statele Unite au dus la prăbușirea dictaturii antonesciene. Lucrările noastre au fost publicate și în limbi străine, au fost difuzate în cadrul Căminului Cultural „Avram Iancu" al refugiaților ardeleni, înființat de Iustin Handrea* (4), *în colecția „Ardealul nostru", cu concursul nostru, al tinerilor scriitori de peste munți. S-au înființat filiale ale Asociației Refugiaților* (5), *organizate de către Fundația Culturală Regală „Regele Mihai I", care a împrăștiat lucrările noastre în toate colțurile țării. Am publicat articole în colecția lui Iustin Handrea,* Cartea refugiatului ardelean. *Scriitorii, ziariștii, artiștii au fost atunci mai aproape de popor decât bărbații de stat. Semăna, în mare măsură, cu situația și acțiunile tinerilor refugiați dintre anii 1914 și 1916, când în București au venit mulți intelectuali ardeleni. Noi luptam acum, în 1941, prin scrierile noastre, împotriva puterilor Axei, autoarele Arbitrajului de la Viena.*

Câtă dreptate avea academicianul Gabriel Țepelea, când vorbea despre înaintașii noștri, despre cei care au înfăptuit Marea Unire din 1918: *Atunci, nimeni nu a putut să se opună lui Vasile Lucaciu sau Octavian Goga, care, în discursuri și versuri, înfierau calvarul supușilor Coroanei Sfântului Ștefan. Din vârful Feleacului răsunau glasuri de jale, scrâșnete de mânie și blesteme. Poetul ardelean Mihai Beniuc publică emoționante versuri în poezia* E slobod să mai cânt?

Redau câteva dintre aceste versuri, mai puțin cunoscute de lumea contemporană:

Am coborât din munți și bolovani,
Legendele lui Horea-mi curg în sânge,
În doina mea Ardealul plânge
Și cer dreptate două mii de ani.
Eu sunt trimisul timpurilor noi,
Ieșit din rând cu cei ce scurmă glia
Și totuși viu nerăbdător la voi:
– E slobod să mai cânt în România?

Ca în exil mă simt în țara mea.

A trebuit să-mi pun căluș pe coardă,
Pe-a inimii, că prea era nebună.
Acum doar surd în suflet mai răsună
Și-mi biciuiește carnea ca o joardă.
– Voi, trecători alăturea de vreme,
De auziți cum cântecele plâng,
Să știți că-n miezul muntelui, adânc,
Durerea românească geme!

S-au alăturat luptei pentru Transilvania personalități politice și culturale românești: Take Ionescu, Nicolae Filipescu, Nicolae Iorga, Paul Brătășanu, I. Cantacuzino, Ion C. Brătianu, dr. C. Angelescu, Emil Costinescu, Delavrancea, dr. C. Istrate. *Statul însă nu sprijinea activitatea refugiaților. În jurul Căminului Cultural „Avram Iancu" s-au adunat peste 40.000 de refugiați ardeleni. Am avut ajutor de la Banca Națională. Actori ai Teatrului Național, de la Operă și de la alte teatre (George Calboreanu, George Vraca, Pop Marțian, Sorin Gabor, Tiberiu Brediceanu, Mircea Buciu, Eliza Petrăchescu și mulți alții) s-au alăturat cauzei noastre. De asemenea, Vladimir Ionescu, prin revista* Vremea, *a organizat la Ateneul Român șezători închinate Ardealului. De neuitat este însă acțiunea întreprinsă de Liviu Rebreanu pentru comemorările închinate lui Coșbuc, St.O. Iosif, Ilarie Chendi, lui Horea, Cloșca și Crișan, cu ocazia împlinirii unui sfert de veac de la Unirea Transilvaniei cu Regatul.*

Așa am învins, prin lupta noastră, a intelectualilor transilvăneni refugiați, cărora ni s-au alăturat oameni politici, de cultură și artă din Regat. Așa s-a prăbușit Dictatul de la Viena. Doina noastră românească a început să răsune din nou în Transilvania, în Țara Oașului, în satele Sătmarului, Someșului, Clujului și Turdei. Dar, reține, profesore, lupta pentru Ardeal trebuie continuată fără întrerupere!

Iată cuvintele, spuse cu tremur de emoție în glas, ale marelui cărturar ardelean Gabriel Țepelea, născut în Borodul Bihorului, autorul nuvelei *Drum spre țară* (premiată de Lucian Blaga), refugiat în Regat pentru a lupta contra odiosului Dictat de la Viena, din noaptea tragică de 30 august 1940.

→

25. E. Hussel, *Zur Phänomenologie des inneren Zeitbewusstseins,* în *Husserliana,* Bd. X, Den Haag, M. Nijhoff, 1966, p. 41.
26. *Ibidem, Phantasie, Bildbewusstsein, Erinnerung. Zur Phänomenologie des anschaulichen Vergegenwärtigungen,* în *Husserliana,* Bd, XVIII, 1980, p. 10.
27. H.-D. Gadamer, *Wahrheit und Methode,* pp. XIX-XX.
28. N. Hartmann, *Ethik,* p. 340.
29. G.W.F. Hegel, *Prelegeri de istorie a filosofiei,* Vol. I, București, Editura Academiei, 1963, pp. 138, 139.
30. E. Husserl, *Criza umanității europene și filosofia* (1935), București, Editura Paideia, 2003, p. 68.
31. Joh. G., Fichte, *Die Grundzüge des gegenwärtigen Zeitalters* (Berlin 1806), F. Meiner Verlag, Hamburg, 1978, p. 39. Accentul cade astfel pe *rațiune,* care „este legea de bază a vieții omenirii, ca și a întregii vieți spirituale... fără acțiunea acestei legi, genul uman nu putea nicicum să ajungă la propria-i ființare." (*Ibidem,* p. 12)
32. M. Florian, *Reconstrucție filosofică,* București, Casa Școalelor, 1944, pp. 253-254.

Contribuția comunei Pietroșani-Teleorman la Războiul de Întregire

Marcel ȚENA

Localitatea Pietroșani din județul Teleorman este situată în partea de sud-est a județului, pe drumul național DN 5C Giurgiu-Zimnicea, fiind o localitate riverană Dunării. Atestarea sa arheologică este foarte veche, descoperindu-se aici ruinele unui castru roman. Prima atestare documentară datează de la 17 decembrie 1569 și constă într-un hrisov al domnitorului Alexandru Mircea Voievod, care „întărește lui Neagomir din Plăviceni ocină în Pietroșani din partea socrului său Drăghici".

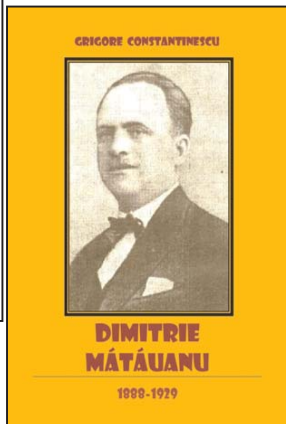
Printre proprietarii de seamă ai moșiei Pietroșani, de-a lungul timpului, menționăm: domnitorul Șerban Cantacuzino (1667-1688), stolnicul Constantin Bălăceanu și Mănăstirea Comana în secolul al XVIII-lea, boierii frați Dimitrie Lapati și Hristodor Lapati (1795-1851), clucerul Nicolae Alecsandrescu (1851-1859), domnitorul Barbu Știrbey (1859-1869), principele Dimitrie B. Știrbey, fiul domnitorului (1870-1913), contesa Marta von Blome și baroana Elsa Gerliczy, fiicele principelui Știrbey (1914-1919). De la înființarea comunelor, în vremea lui Alexandru Ioan Cuza (1861), comuna Pietroșani s-a redus la satul cu același nume, excepție făcând perioadele 1925-1930 și 1950-1968, când a avut în componența sa și satul vecin Pietrișu. Între anii 1845-1950, comuna Pietroșani a aparținut județului Vlașca, având reședința la Giurgiu, iar după 1968 aparține județului Teleorman, cu reședința la Alexandria. Astfel, marile evenimente istorice ale secolelor al XIX-lea și al XX-lea (Războiul de Independență 1877-1878, Răscoala din 1907, Războiul de Întregire 1916-1918, Al Doilea Război Mondial 1941-1945), găsesc comuna Pietroșani în județul Vlașca. În preajma Primului Război Mondial, comuna Pietroșani era a doua ca populație și suprafață în județul Vlașca, pentru ca imediat după război să devină prima comună a județului ca populație, suprafață și dezvoltare economică. La recensământul din 1912, comuna Pietroșani avea 3.769 de locuitori, în 1930 înregistra 4.890 de locuitori, în 1941 număra 5.596 de locuitori, iar în 1956 atinge un maxim de 6.527 de locuitori satul și 8.195 de locuitori comuna.

După Războiul de Întregire, în 1919, moșia succesoarelor familiei Știrbey este expropriată și se înființează Ferma-model Pietroșani (transformată în timpul regimului comunist în IAS), care va constitui motorul dezvoltării economice a comunei în secolul al XX-lea.

Tot în perioada interbelică, Pietroșaniul are o puternică înflorire pe toate planurile: existau patru școli (de băieți, de fete, de economie casnică și de ucenici agricoli), o farmacie, un dispensar medical transformat ulterior în spital, un cămin cultural. Din nefericire, perioada comunistă și ceea ce a urmat după 1989 aveau să ducă la o decădere vizibilă a comunei Pietroșani. Așa se face că, la ultimul recensământ al populației, cel din 2011, numărul locuitorilor a ajuns la 2.941, adică mult sub nivelul celui de dinaintea Primului Război Mondial.

În timpul Primului Război Mondial, comuna Pietroșani a jucat un rol important în ceea ce s-a numit *apărarea Dunării,* zona Dunării dintre Turnu Măgurele si Giurgiu fiind împărțită în patru sectoare de apărare: Turnu Măgurele, Zimnicea, Pietroșani, Giurgiu. Cu toate acestea, trupele germane, urmate de cele bulgare, au reușit să debarce la Zimnicea, pe 10 noiembrie 1916, înaintând către capitală pe două direcții: cele germane pe direcția Alexandria-București, iar cele bulgare pe direcția Giurgiu-București. Comuna Pietroșani a fost ocupată de trupele bulgare la 14 noiembrie 1916, iar după câteva zile a fost pusă sub comandament german. Ocupația germano-bulgară a durat până la 10 noiembrie 1918, adică până în preziua încheierii războiului.

GRIGORE CONSTANTINESCU
DIMITRIE MĂȚĂUANU
1888-1929

Comuna Pietroșani a dat un impresionant tribut de sânge în Războiul de Întregire, 139 dintre fiii săi căzând pe câmpurile de luptă de la Jiu, Mărășești, Mărăști, Oituz. În memoria lor, s-a ridicat un impresionant monument situat la intrarea în comună dinspre Giurgiu, în fața fostei ferme-model. Monumentul este opera sculptorului Dimitrie Mățăuanu (1888-1929), el însuși luptător în război, și a fost dezvelit în anul 1928, la zece ani de la Marea Unire. Costul monumentului s-a ridicat la 650.000 de lei, bani strânși prin subscripția publică a locuitorilor comunei, în fruntea acestora aflându-se inginerul Marius Constantinescu, administratorul fermei-model, și învățătorul Teodor Popescu, directorul Școlii de Băieți din comună „Principele Dimitrie B. Știrbey", ambii luptători în Războiul de Întregire. Monumentul este impozant, având 7,5 m înălțime și constă într-o statuie de bronz înfățișând un ostaș care ține în mâna dreaptă drapelul victorios deasupra capului, iar în mâna stângă arma în poziție verticală, statuia fiind așezată pe un piedestal înalt din piatră. Pe cele patru fețe laterale ale piedestalului sunt aplicate basoreliefuri în bronz, înfățișând scene din război și sunt gravate numele celor 139 de eroi, alături de cuvintele „Patria recunoscătoare eroilor din comuna Pietroșani, morți în războiul pentru reîntregire 1916-1919. De-a pururi cinste lor". Ceva mai jos este scris îndemnul „Opriți-vă o clipă!" Într-o statistică din anul 1937 a monumentelor eroilor din sudul României Mari (Oltenia, Muntenia, Dobrogea), cel de la Pietroșani figurează al patrulea, ca preț (după cele din orașele Corabia, Bușteni, Oltenița), iar dintre monumentele sculptorului Dimitrie Mățăuanu este primul.

[Monumentul are o copie ridicată la Câmpulung Muscel, care a apărut pe prima pagină a numărului din luna iulie a revistei – N. red.]

Dimitrie Mățăuanu, fiu al Muscelului (născut în comuna Mățău – azi, Mioarele), format la Școala de Belle Arte din București, ca discipol al lui Dimitrie Paciurea, apoi la Paris, în preajma sculptorului Ernest Dubois, este unul dintre marii sculptori monumentaliști ai României, care a dăruit țării nu mai puțin de 27 de monumente ale eroilor, doar în județul Teleorman aflându-se cinci dintre operele sale, în localitățile Pietroșani, Zimnicea, Alexandria, Roșiori de Vede, Poroschia.

Marius Constantinescu (1891-1971), născut la Craiova, absolvent al Școlii Superioare de Agricultură „Herăstrău" din București (actuala facultate de agronomie), a venit în Pietroșani la 1 septembrie 1919, fiind numit de Ministerul Agriculturii și Domeniilor ca administrator al fermei-model nou-înființate. A jucat un rol foarte important în dezvoltarea comunei Pietroșani, al cărei primar a și fost vreme de câțiva ani, în perioada interbelică. În anul 1922, a publicat împreună cu învățătorul Teodor Popescu prima monografie a comunei Pietroșani-Vlașca.

Teodor Popescu (1885-1956), născut în comuna apropiată Malu, jud. Vlașca, a funcționat ca învățător la Pietroșani în perioada 1908-1945, cu o întrerupere în timpul Războiului de Întregire (1916-1918), când a luptat pe front și a fost prizonier în Germania. A fost director al școlii aproape 30 de ani, a fost revizor școlar al județului Vlașca și a publicat șase manuale (de aritmetică, de geometrie, de geografie) pentru școlile primare, două anuare ale Școlii de Băieți „Principele Dimitrie B. Știrbey", precum și monografia comunei, împreună cu ing. Marius Constantinescu.

Acestea sunt, în linii generale, coordonatele care definesc comuna Pietroșani în contextul Marelui Război, descrise de un fiu al satului.

Marcel Țena este născut în 1951 în comuna Pietroșani, județul Teleorman. A absolvit Facultatea de Matematică a Universității din București în 1974. Doctorat în matematică în anul 2000.

Profesor la Colegiul Național „Al.D. Ghica" din Alexandria (1974-1981), la Liceul „Horia Hulubei" din București (1981-1990), la Colegiul Național „Sf. Sava" (din 1990 până în prezent), redactor principal (1981-1995) și redactor-șef la *Gazeta Matematică* seria B (din 1996 până în prezent).

Autor al mai multor articole și monografii matematice, numeroase culegeri de probleme și manuale, autorul monografiei comunei Pietroșani, județul Teleorman.

Note

1. *Transilvania* sau *Ardealul* (în maghiară *Erdély,* în germană *Siebenbürgen*) este regiunea istorică și geografică situată în interiorul arcului carpatic, una dintre regiunile istorice ale României. De-a lungul timpului a făcut parte din Dacia, din Imperiul Roman, din Regatul Ungariei, respectiv din Imperiul Austriac. Pentru circa 170 de ani, între 1526 și 1699, a fost stat independent, sub numele de Principatul Transilvaniei. În această calitate, a jucat un rol însemnat în Războiul de 30 de ani, de partea coaliției protestante. Odată cu victoriile imperiale pe frontul antiotoman, Transilvania a intrat sub administrație habsburgică, însă și-a păstrat formal statalitatea până în 1867, fiind condusă de guvernatori numiți de la Viena.

Toponimul *Transilvania,* derivat din latina medievală de cancelarie, este atestat din anul 1075 („terra ultra silvam"), drept nume compus din *ultra* („peste", „dincolo") și *silva* („pădure") și înseamnă „teritoriul de dincolo de pădure". La începutul secolului al XII-lea, teritoriul era menționat cu denumirea *Partes Transsylvana* sau *Transsilvanae* (de pildă, în *Legenda Sancti Gerardi,* „Legenda Sf. Gerard"). În cronica *Gesta Hungarorum* de la sfârșitul secolului al XII-lea a notarului regal P., zis Anonymus, este menționat de asemenea sinonimul redat în textul latin („terra ultra silvam" sau „transsilvanae") prin forma *erdeuelu* (*Erdeuelu*), în maghiara modernă, *erdő elve,* și înseamnă „teritoriul de dincolo de pădure". (Cf. Wikipedia)

2. A se vedea și cartea lui Corneliu Albu, *Împotriva Dictatului de la Viena,* București, 1945.

3. Vezi volumul de versuri *Orașul pierdut.*

4. Care publică, printre altele, *Calendarul refugiatului ardelean pe anul 1944.*

5. În cadrul acestei asociații, au apărut cărți, cum ar fi: Iustin Handrea, *Cronica șezătorilor din primul an de activitate, Trei ani cu refugiații ardeleni* și *Versuri pentru Ardeal;* Petre Meșter, *Legea nr. 1036 pentru scutiri de impozite;* Octavian Goga, *Poezii* (prefață de Vasile Netea); Pavel Dan, *Iobagii* (nuvele istorice); Gabriel Țepelea, *Nuvele din viața Ardealului;* V. Netea, *Figuri ardelene;* Liviu Rebreanu, *Nuvele;* Grigore Popa, *Ardealul – grădina rădăcinilor românești;* Ion Apostol Popescu, *Literatura ardeleană nouă* etc.

Mănăstirea Argeşului - 500

Un gând de recunoştinţă la 500 de ani

Nicolae Şt. NOICA

În seara zilei de 16 august, s-a lansat la Banca Naţională a României volumul *Istoria restaurării Bisericii Episcopale de la Curtea de Argeş (1863-1886)*, apărută la Editura Vremea, Bucureşti, 2017, sub semnătura lui Nicolae Şt. Noica. Au colaborat şi Peter Derer, Alexandru Istrate, Horia Moldovan, Dan Oproiu, Sidonia Teodorescu, iar „Cuvântul de însoţire" care deschide cartea este semnat de Calinic Argeşeanul, Arhiepiscop al Argeşului şi Muscelului.

Cu acest prilej, acad. Mugur Isărescu, guvernatorul BNR, a prezentat şi emisiunea specială a trei monede, una de aur, una de argint şi una de tombac, dedicate celor „500 de ani de la sfinţirea Bisericii Mănăstirii Curtea de Argeş".

Reluăm în continuare, aproape în întregime, un capitol din carte, desigur, cu acordul autorului. (Redacţia)

Gândul acesta că ceea ce faci este definitiv făcut, că opera, scăpată din mâinile tale, se duce de-a lungul veacurilor şi umple lumea de răsunetul vieţii şi bătăilor inimii tale, are ceva din solemnitatea şi fiorul judecăţii supreme a Sfintei Scripturi.
(Alexandru Vlahuţă, *Onestitatea în artă*)

Cred că acesta a fost „gândul" după care Domnitorul Neagoe Basarab a înţeles să-şi conducă faptele, atunci când a fost chemat, în anul 1512, pe Tronul Ţării Româneşti. Cu atât mai mult cu cât dânsul era un bun cunoscător al Sfintei Scripturi, pe care o studiase sub îndrumarea patriarhului Nifon al Constantinopolului, retras, în 1502, la Mănăstirea Bistriţa. (1)

A ne apleca asupra acestor fapte care au reprezentat momente de răscruce în istoria ţării este nu numai o datorie morală, dar şi o obligaţie într-un moment de cumpănă. Astăzi, când societatea românească este bolnavă de neîncredere, suspiciune, frică şi lipsă de responsabilitate, avem convingerea că numai istoria îi poate spune „leacul".

De aceea, astăzi, când se împlinesc 500 de ani de la sfinţirea Bisericii Episcopale de la Curtea de Argeş, am considerat că se cuvine să prezentăm o istorie a restaurării acestui edificiu pe baza unor documente deosebite aflate în Arhivele Naţionale, multe dintre ele necercetate.

În anul 1512, când reşedinţa mitropolitană a fost mutată de la Curtea de Argeş la Târgovişte, Neagoe Basarab a hotărât să înalţe în curtea mănăstirii, ca o „compensaţie", o biserică monumentală, aceasta urmând a deveni şi necropola familiei sale. Deşi nu s-a găsit niciun document care să ateste data când a început construcţia bisericii, se presupune că prezenţa lui Neagoe Basarab la Curtea de Argeş, în ziua de 17 august 1512, ar fi legată tocmai de începerea zidirii viitoarei biserici. Cunoaştem, însă, data la care construcţia (mai puţin pictura din interior) era finalizată şi sfinţită cu mare fast, în prezenţa patriarhului Constantinopolului, Teolipt, la 15 august 1517.

Conform unei pisanii aşezate de Neagoe Basarab pe faţada vestică, edificiul înlocuia o biserică anterioară ruinată. (2) Domnitorul o găsise „dărâmată şi neîntărită şi având osârdie şi dragoste către dânsa, ochii lui s-au deschis şi s-a hotărât să o rezidească". (3)

Despre arhitectul şi meşterii implicaţi în conceperea şi construirea bisericii nu s-a păstrat nicio menţiune certă. Consemnările referitoare la aceştia, reluând sub diverse forme tradiţiile populare, îi atribuie concepţia lăcaşului lui Neagoe Basarab, care s-ar fi deprins cu arhitectura în timpul presupuselor sale şederi la sud de Dunăre. (4)

Deoarece rezistenţa terenului de fundare era slabă, aşa cum s-a constatat şi în timpul săpăturilor întreprinse de André Lecomte du Noüy, biserica „a fost clădită pe ţăruşi de stejar lungi de 50 de centimetri, aşezaţi la o distanţă de 40 de centimetri unii de alţii şi legaţi prin crăci de arbori, şi cu pământ gras amestecat cu cărbuni de lemn". (5)

Structura de rezistenţă a edificiului s-a realizat din pereţi de zidărie alcătuiţi integral din piatră fălţuită şi sculptată şi cărămidă la interior, ca suport al decoraţiei pictate. Piatra folosită a fost calcar extras din carierele de la Albeşti, de la Câmpulung, iar pentru lucrările speciale s-au utilizat marmură şi mozaic aduse din Imperiul Otoman. De asemenea, arcele, bolţile şi cupolele fuseseră realizate din cărămidă. Învelitoarea – aşa cum se păstra la jumătatea secolului al XIX-lea – era din foi groase de plumb, fixate cu cuie de fier pe o bază de pământ bătătorit, generând la exterior formele curbe ale boltirii interioare. (6) În interior, pardoseala înălţată cu 1,50 metri faţă de nivelul curţii era realizată din marmură albă.

Prima zugrăvire a lăcaşului s-a făcut de Dobromir din Târgovişte sub domnia lui Radu de la Afumaţi, fiind desăvârşită la 18 septembrie 1526.

De-a lungul celor peste 300 de ani până la restaurarea făcută în secolul al XIX-lea de André Lecomte, asupra Bisericii Episcopale s-au abătut numeroase nenorociri, care au condus la distrugeri ale edificiului. Astfel, în iarna dintre anii 1610-1611, oştile lui Gabriel Báthory, principele Transilvaniei, l-au alungat pe Radu Şerban şi au prădat Mănăstirea Argeşului, luându-i până şi tabla de plumb de pe acoperiş şi jefuind toate mormintele voievodale.

Nicolae Şt. Noica
ISTORIA RESTAURĂRII BISERICII EPISCOPALE DE LA CURTEA DE ARGEŞ (1863 - 1886)

Aproape 30 de ani, clădirea bisericii s-a aflat în această stare. Abia sub domnia lui Matei Basarab, în anul 1639, s-a reparat biserica, s-a refăcut turnul clopotniţei, a fost reacoperită biserica cu tablă de plumb şi se reface pictura.

Edificiul va fi restaurat în timpul lui Şerban Cantacuzino, în 1662.

Acoperişul bisericii – învelitoarea de plumb – se va repara din nou în timpul domniei lui Matei Ghica (1752) şi a lui Mihai Suţu (1785).

Cutremurele din anii 1802 şi 1838, a căror magnitudine a fost de 7,5, respectiv 7,9 pe scara Richter, au afectat puternic clădirea Bisericii Episcopale, turla cea mare fiind parţial distrusă.

În anul 1853, starea monumentalei biserici de la Curtea de Argeş devenise atât de gravă, încât „înfăţişa ochilor o tristă privelişte". Zugrăveala era aproape ştearsă, pardoseala spartă, turlele pierduseră podoaba florilor de piatră. (7) Şi, din păcate, nenorocirile abătute asupra vechiului monument se ţineau lanţ. Trei incendii puternice, care au avut loc în anii 1866 şi 1867, au distrus în întregime clădirea seminarului, o parte importantă a clădirilor ansamblului; a ars catapeteasma, cu tot mobilierul şi odoarele dinăuntrul bisericii.

Am considerat că este corect să punctăm aceste momente care au avut loc de-a lungul timpului şi au marcat „viaţa" edificiului, pentru a le avea în vedere la analiza critică pe care o facem, de multe ori, restaurării bisericii făcută de André Lecomte du Noüy. La 18 octombrie 1793, sub păstorirea episcopului Iosif I, biserica Mănăstirii de la Curtea de Argeş a devenit Catedrală Episcopală. La începutul celei de-a doua jumătăţi a secolului XIX, au fost demarate o serie de cercetări asupra ansamblului argeşean. Ca urmare a solicitării Comisiei Monumentelor de la Viena, Ludwig Reissenberger vine la Curtea de Argeş în anul 1857, cercetează edificiul şi publică istoricul, descrierea amănunţită şi releveul construcţiilor. În 1867 se publică la Viena, în limba franceză, *L'église du monastere épiscopal de Kurtea d'Argis en Valachie* de Ludwig Reissenberger, care cuprindea descrierea bisericii.

Cercetările începute la Argeş au contribuit la popularizarea monumentului, dar şi la transformarea lui într-un simbol al tinerei naţiuni, „principalul titlu de glorie al artelor române din trecut", după cum spunea Alexandru Odobescu.

În anul 1865, Imperiul Francez invita Principatele Unite să participe la o mare Expoziţie Universală. După ce Alexandru Ioan Cuza a acceptat invitaţia, Guvernul României l-a desemnat pe Alexandru Odobescu Comisar General al Principatelor. României i se vor repartiza 1.000 de metri pătraţi pentru a-şi construi un pavilion propriu, separat de Turcia, puterea suzerană. Proiectarea pavilionului i-a revenit arhitectului şi arheologului francez Ambroise Baudry, care a realizat o combinaţie între biserica de la Curtea de Argeş şi biserica Stavropoleos din Bucureşti. În interior a fost expusă macheta bisericii de la Argeş, din lemn de tei şi mesteacăn, realizată la scara 1/14 de sculptorul Karl Storck, după desenele arhitectului Gaetano Burelly şi ale inginerului Michael Seyfried, colaborator al lui Ludwig Reissenberger. (8)

Astăzi, după 150 de ani, macheta se găseşte la Muzeul Storck din Bucureşti.

Încă din momentul urcării pe tron, Principele Domnitor Carol I, ataşat valorilor din ţară şi conştient de trecutul voievozilor noştri, al căror scaun îl ocupa, hotărăşte să repare vechile lăcaşuri de cult.

Este motivul pentru care, în august 1867, Carol I a mers la Curtea de Argeş „spre a vedea dezastrurile incendiilor care au devastat Episcopia". Cu acest prilej, arhitectul Gaetano Burelly, la invitaţia Ministrului Cultelor, Dimitrie Gusti, prezintă Domnitorului Carol I proiectul de restaurare a bisericii, întocmit în 1864 şi aprobat de Consiliul Tehnic în 1865. Se hotărăşte începerea reparaţiilor, în anul 1868. Din păcate, de-abia în anul 1869 Ministerul Cultelor dispune aprovizionarea cu unele dintre principalele materiale, precum „150 de table de plumb în greutate de 15.200 kg şi 87,9 metri cubi blocuri şi dale din piatră". Şi, într-adevăr, la 9 decembrie 1869, furnitura de tablă de plumb, livrată de firma Winiwarter et Compania din Viena, soseşte la gara Giurgiu de la Filaret.

Lucrările fiind în mare întârziere, iar arhitectul ministerului Gaetano Burelly fiind „însărcinat cu alte afaceri", ministrul Cultelor, Petre P. Carp, decide să încredinţeze aceste lucrări arhitectului Filip Montoreanu. La 30 iulie 1870, ministrul încheie un contract cu arhitectul Filip Montoreanu, prin care acesta se obliga „de a dirija şi supraveghea, sub propria responsabilitate, toate lucrările de artă necesare pentru a repara şi restaura Biserica Episcopală de la Curtea de Argeş, absolut după planul vechiu al acestui monument". Arhitectul primea 500 de franci pe lună, dar şi o diurnă substanţială – 12 franci/zi vara şi 18 franci/zi iarna, cât şi cheltuielile de transport.

Starea precară a „temeliilor bisericii" îl determină pe arhitectul Filip Montoreanu să solicite sculptorului Karl Storck să întocmească un deviz „pentru lucrarea subbasamentului bisericii episcopale". Imediat, la 29 iulie 1870, se semnează contractul prin care Karl Storck se obligă a executa „toată lucrarea întocmai după schiţa şi devizul" primite de la minister, să asculte „ordinul domnului Filip Montoreanu" şi să angajeze „lucrători din cei mai buni". Lucrările la soclul Bisericii Episcopale încep în august 1870, fiind terminate în doi ani, în septembrie 1872.

Deşi trecuseră aproape doi ani de la semnarea contractului, arhitectul Filip Montoreanu nu elaborase niciun plan pentru restaurarea Bisericii Episcopale şi nu iniţiase nicio intervenţie la structura de rezistenţă a acesteia. De altfel, nu erau montate nici schelele necesare unor astfel de lucrări.

→

Mănăstirea Argeşului - 500

De-abia la 29 mai 1872, el organizează licitaţia pentru aprovizionarea lemnului de brad pentru execuţia schelelor. După mai bine de un an şi jumătate, se termină schela exterioară, la 15 noiembrie 1873.

Nemulţumit de ritmul lucrărilor de restaurare şi de maniera de lucru a arhitectului Filip Montoreanu, ministrul Cultelor, Basil Boerescu, numeşte, la 30 ianuarie 1874, o comisie alcătuită din Alexandru Orăscu, D. Berindei, Berthon, A. Gottereau tatăl, Scarlat Enderly şi Alexandru Odobescu, care să constate „lucrările efectuate până acum" şi apoi să întocmească, în baza unui studiu asupra monumentului, „un plan general pentru toate lucrările ce au a se efectua până la completa restaurare". În raportul înaintat la 18 martie 1874, comisia arată ministrului, cu surprindere, că „de la mijlocul anului 1870 până la finele anului 1873, adică trei ani şi jumătate", singurele lucrări făcute sub coordonarea arhitectului Filip Montoreanu au fost „reclădirea soclului cu piatră nouă şi înălţarea schelelor exterioare şi interioare". Apoi propunea un număr de măsuri cu care Filip Montoreanu trebuia însărcinat spre a le duce la îndeplinire „în cel mai scurt timp" pentru reluarea lucrărilor de restaurare într-un ritm normal, măsuri care devin obligatorii, prin decizia ministrului din 27 martie 1872. În loc să-şi îndeplinească obligaţiile, Filip Montoreanu vine, după două luni, la 22 mai 1874, să pretindă noi condiţii ministerului, întârziind astfel din nou lucrările de restaurare.

În faţa acestei situaţii, noul Ministru al Cultelor, Titu Maiorescu, după ce se consultă cu comisia condusă de profesorul arhitect Alexandru Orăscu, care consideră că „a devenit imposibilă continuarea lucrărilor cu domnul arhitect Filip Montoreanu", dispune la 12 iulie 1874: „Se va scrie domnului Montoreanu că de astăzi înainte este şi rămâne desărcinat de misiunea încredinţată lui în privinţa restaurării bisericii Curtea de Argeş".

În acelaşi timp, la propunerea lui Alexandru Odobescu, care sugerase ca „Ministrul să se adreseze la una din celebrităţile în arta restauraţiei din Europa apuseană pentru a-i cere avizul restaurării monumentului nostru naţional, şi desemnarea de către acel bărbat luminat a unei persoane capabile de a executa cu inteligenţă şi conştiinţă operaţiunile", ministrul Titu Maiorescu se adresează, la 16 iulie 1874, arhitectului Viollet-le-Duc, propunându-i să examineze Biserica Episcopală de la Curtea de Argeş şi să dea avizul asupra soluţiei de restaurare. Neputând veni în România, arhitectul îl trimite pe unul dintre colaboratorii săi, Anatole de Baudot, „care va lua desemnurile exacte ale edificiului şi va releva în detaliu toate părţile care necesită restauraţie", angajându-se ca în baza lor să elaboreze „o lucrare preparatorie după metodele sale".

Îl recomandă apoi pentru a dirija execuţia restaurării „pe un arhitect cu mult talent", André Lecomte du Noüy [în figură, reluată de la pagina 103 a cărţii - Redacţia].

Ca urmare, la 12 aprilie 1875 se încheie contractul cu arhitectul André Lecomte, care se angajează „să conducă şi să dirijeze execuţia urmând proiectul întocmit de A. de Baudet şi aprobat de Viollet-le-Duc". El trebuia să furnizeze toate detaliile necesare, apelând la sfaturile acestora la nevoie.

A. Lecomte du Noüy vine în ţară, iar la 1 iunie 1875 începe cercetarea stării Bisericii Episcopale în vederea stabilirii primelor măsuri relative la restaurarea ei. După o săptămână, prezintă ministrului lucrările şi cheltuielile ce urmau a se face până la sfârşitul anului. Imediat, la 16 iunie 1875, el cere ministrului autorizarea pentru a transporta din magaziile Bisericii Dimitrie din Capitală cele 150 de table de plumb aprovizionate pentru acoperişul monumentului.

La 24 iunie 1876, arhitectul A. Lecomte prezintă ministrului un raport detaliat privind lucrările întreprinse în timpul unui an.

Arată că printre primele lucrări necesare au fost „refacerea completă a schelei exterioare, care nu prezenta nicio garanţie de soliditate", apoi „schela interioară a trebuit integral demolată şi refăcută". Descrie apoi lucrările la cele două turle mari, cât şi la cele două turle mici, precum şi execuţia altor lucrări. În acelaşi timp, precizează ministrului „ce rămâne de făcut pentru a termina acest monument în vechea lui splendoare". Lecomte însoţeşte raportul şi cu un deviz estimativ pentru următoarele lucrări.

La 11 decembrie 1876, Nicolae Gabrielescu a fost numit de ministru „conducător al restaurării Bisericii Episcopale de la Curtea de Argeş", la propunerea lui André Lecomte.

După începerea Războiului de Independenţă, André Lecomte îl informează pe ministru, la 25 aprilie 1877, că activitatea pe şantier a stagnat şi că ar fi regretabil a abandona lucrarea. Îl roagă pe ministru să facă un efort, chiar în condiţiile războiului, şi să aloce o sumă de 5000 lei lunar. Îi aminteşte, de asemenea, că, încheiat la 12 aprilie 1875 pe o perioadă de doi ani, contractul său se termină la 20 mai 1877. Cu promptitudine, ministrul Cultelor Gheorghe Chiţu prezintă în şedinţa de guvern din 25 iunie 1877 un referat în care propune prelungirea contractului cu arhitectul A. Lecomte şi asigurarea sumei de 5000 lei lunar.

În primăvara anului 1878, Domnitorul Carol I poposea la Curtea de Argeş, pentru a verifica stadiul lucrărilor. Se urca pe schele până pe acoperişul bisericii, fiind mulţumit de calitatea restaurării.

Despre cum au avansat lucrările în anul 1878 aflăm din raportul pe care André Lecomte du Noüy îl înmâna ministrului la 25 ianuarie 1879.

Dintre lucrările terminate în această perioadă reţinem „cioplirea, lucrarea cu ciubuce şi lustruire a cca 24 bucăţi de piatră aşezate pe feţele laterale nord şi sud ale bisericii, sculptarea canalurilor în piatră pentru scurgerea apelor la turlele bisericii", dar şi „înlocuirea bucăţilor de piatră crăpată". În acelaşi timp, s-a executat şi învelitoarea de plumb a celor patru cupole ale turlelor, precum şi învelirea cu tablă de plumb a unei suprafeţe de 256 de metri pătraţi, adică aproape jumătate din învelitoarea bisericii.

Lucrările continuă în acelaşi ritm susţinut şi în anul 1879. La sfârşitul acestui an, perioada de angajare a lui Lecomte terminându-se, ministrul Nicolae Kretzulescu numeşte în octombrie 1879 o comisie formată din pictorul Theodor Aman, directorul general al Băncii Naţionale Theodor Ştefănescu, sculptorul Storck şi arhitectul Alex. Săvulescu, să cerceteze lucrările ultimilor doi ani. În raportul prezentat la 3 noiembrie 1879, comisia critică restaurarea făcută, acuzându-l pe A. Lecomte că a introdus modificări regretabile, a încărcat cupolele cu ornamente care nu existau, a răzuit nepermis pietrele vechi şi toate acestea cu o depăşire mare a bugetului iniţial.

Acum apărea primul conflict cu arhitectul A. Lecomte du Noüy.

Profund surprins de acest „raport aşa de straniu", arhitectul A. Lecomte prezintă ministrului Cultelor, la 10 decembrie 1879, un raport prin care răspunde punctual la toate acuzaţiile Comisiei Aman-Ştefănescu-Storck-Săvulescu. Imputa comisiei că pentru aspectele tehnice ar fi fost normal să fie invitat la o discuţie pentru a oferi „deslusiri neapărate într-un asemenea caz", iar pentru clarificarea chestiunilor de ordin financiar anexează la raport un „Tablou general cu principalele cheltuieli ocazionate pentru restaurarea Bisericii Episcopale", defalcat pe categorii de lucrări şi pe ani.

La 30 mai 1880, ministerul semnează prelungirea contractului cu A. Lecomte pe încă un an, până la terminarea „lucrărilor de restaurare exterioare a întregului monument până cel mult la finele anului 1880". Depăşind numeroasele obstacole cu care se va mai confrunta, arhitectul A. Lecomte anunţa la 23 octombrie ministerul că a terminat restaurarea exterioară.

Ca urmare, ministrul Vasile Conta numeşte, la 15 noiembrie 1880 comisia pentru recepţia lucrărilor de restaurare exterioară, alcătuită din Ion Ghica, arhitecţii Dimitrie Berindei, Alexandru Orăscu, Mihai Capuţineanu şi C. Stăncescu.

În raportul final, membrii comisiei precizau că restaurarea exterioară a Bisericii Episcopale din Argeş este complet terminată, motiv pentru care propun ministrului ca „Dl. Arhitect Lecomte să fie considerat ca descărcat de sarcina de a aduce în totul în stare bună biserica pe dinafară". Totodată, în privinţa respectării stilului original al monumentului, ei afirmă: „n-am putut observa nicio schimbare introdusă, care să altereze acest stil". Era aprecierea finală a celor mai distinşi specialişti ai acelor vremuri.

Pentru verificarea întrebuinţării fondurilor este însărcinată Curtea de Conturi. Printre documentele păstrate la Arhivele Naţionale am găsit şi Declaraţia-raport a Curţii de Conturi din 31 martie 1882, semnată de preşedintele Constantin Grădişteanu, în urma verificărilor făcute. Mai întâi se subliniază „că, după un decurs de mai mulţi ani, cu toate dificultăţile ce o asemenea colosală şi dificilă întreprindere prezintă mai ales într-o localitate lipsită de orice resurse, dl. Lecomte parveni a termina această operă artistică şi astăzi restaurarea exterioară a bisericii este terminată de aproape doi ani de zile".

În finalul declaraţiei se preciza: Curtea de Conturi „admite de bune cheltuielile făcute de domnul Lecomte", care s-au constatat făcute în limitele creditelor şi sumelor ordonanţate de minister şi-l consideră pe Lecomte „achitat de gestiunile sale pe anii de la 1875 până la 1881/1882".

Lucrările de restaurare la interiorul bisericii, inclusiv pictura, vor continua în anii următori, ele fiind finalizate în vara anului 1886.

La 12 octombrie 1886 avea loc slujba de sfinţire în prezenţa Regelui Carol I.

Despre toate etapele de mai sus se vorbeşte pe larg în primele două părţi ale cărţii.

În partea a treia a lucrării, arhitecţii Petre Derer şi Sidonia Teodorescu prezintă un demers analitic în „chestiunea" restaurărilor monumentelor istorice din ţara noastră, făcute de arhitectul francez André Lecomte du Noüy, adesea criticate de arhitecţii noştri şi nu numai. Surprinde din aceste materiale vehemenţa acestor critici începând cu anii 1890.

Alături de numeroasele discuţii şi memorii „pentru luminarea publicului" prezentate în demersul de mai sus, cred că merită amintit şi un document inedit, *scrisoarea de protest din 20 aprilie 1890, adresată prim-ministrului general George Manu,* semnată de un număr de pictori, sculptori şi arhitecţi, aflată la Arhivele Naţionale în Fondul Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, dosar 709/1890, filele 6-8. Este interesant de reţinut că o parte din criticii din 1890 aveau, în anul 1875, când André Lecomte a început restaurările, vârste între 16 şi 27 de ani! Este cel puţin curios şi faptul că vârful de lance al acestor proteste a fost Nicolae Gabrielescu, cel care l-a secundat pe Lecomte aproape 15 ani.

Cred că ar trebui să ne amintim mai des cuvintele arhitectului Toma T. Socolescu, care spunea în anii '30: „sunt peste 60 de ani de când s-au terminat restaurările şi, dacă privim lucrurile cu întreaga obiectivitate, ajutată şi de sumedenia anilor care s-au scurs, acum când niciunul din combatanţii din acea vreme nu mai este în viaţă, putem afirma că acele monumente de veche artă românească, restaurate de Lecomte, sunt şi acum socotite ca lucrări de mare frumuseţe artistică şi foarte bine executate, unele chiar cu mare lux la interior, printr-un arhitect de talent şi de specialitate în restaurări, care a făcut studii serioase asupra lor". (9)

Gândul este cu atât mai actual astăzi, la peste 140 de ani de la acele restaurări. Este interesant să reţinem şi opinia arhitectului Spiridon Cegăneanu, care, referindu-se la criticile restaurărilor de monumente din anii 1890 spunea: „critica *în această chestie, este ca şi critica politică a epocii*".

În ultima parte a cărţii se prezintă, pentru prima oară în literatura tehnică din ţara noastră, viaţa arhitectului André Lecomte du Noüy, prezentare pe care o datorăm arhitectului Horia Moldovan.

Dar şi viaţa mentorului lui Lecomte, profesorul arhitect Viollet-le-Duc, într-un articol semnat de istoricul Alexandru Istrate. (...)

→

Mănăstirea Argeșului - 500

Însemnările Monahiei Platonida

Titlul complet al cărții este *Măria Sa Neagoe Basarab... Însemnările Monahiei Platonida, Doamna Despina a Țării Românești.* De pe pagina de gardă aflăm că avem o „ediție alcătuită și îngrijită la Mănăstirea Diaconești și tipărită cu binecuvântarea presfințitului Ioachim Băcăuanul, episcop vicar al Arhiepiscopiei Romanului și Bacăului", și apărută în 2012 la Editura Bonifaciu din Bacău.

(Am primit cartea, la Ziua Revistei, pe 12 august 2017, de la doamna Romanița Ștențel. Gh.P.)

La începutul *Lămuririi asupra ediției* (pagina 5) citim:

„*Măria sa, Neagoe Basarab*... nu este în totalitate, așa cum poate o sugerează titlul, o lucrare de istorie, nici o ficțiune literară și cu atât mai puțin o scriere aghiografică. Nefiind exclusiv vreuna din acestea, cuprinde totuși câte ceva din fiecare.

Lucrare de istorie poate fi socotită în măsura în care urmărește firul cronologic al domniei lui Neagoe Basarab, așa cum l-am găsit înfățișat – cu controversele de rigoare – în cele două vechi izvoare, *Letopisețul Cantacuzinesc* și *Viața Sfântului Nifon* scrisă de Gavriil Protul, precum și în alte documente și studii de specialitate, toate indicate în bibliografia orientativă de la sfârșitul cărții.

Ficțiune literară este în privința modalității narative adoptate: nu se cunoaște până acum existența vreunor însemnări biografice ale Monahiei Platonida, fosta Doamnă Despina a Țării Românești. Am ales însă această formulă de „jurnal" pentru că permite o mai mare bogăție stilistică, ferită de monotonia inevitabilă a expunerilor clasice. Ideea ne-a sugerat-o și afirmația lui Constantin Gane din *Trecute vieți de doamne și domnițe* că probabil Monahia Platonida, retrasă la Schitul Ostrov de pe Olt [imaginea alăturată], *va fi rememorat,* între zidurile mănăstirii, *puțina fericire și multele lacrimi de care a avut parte în viață* alături de Domnul Neagoe Basarab.

Scriere aghiografică nu cutezăm a o numi, căci cele sfinte se cuvin a fi scrise de cei sfinți. Gândul nostru a fost doar acela de a înfățișa – într-o societate a modelelor de tot felul – chipul unui domn român care a trăit în mod isihast. Aici, sursa principală de inspirație ne-a fost cartea *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* o scriere în felul ei autobiografică, fiindcă toate sfaturile date prințului moștenitor au în ele greutatea cuvântului cercat cu fapta. (...)

Într-o *Predoslovie* și mai lămuritoare, Marcel Petrișor este și mai explicit: avem de a face cu o scriere colectivă, a maicilor de la Mănăstirea Diaconești, care au „simulat", cu talent și acribie, un presupus/posibil jurnal al Monahiei Platonida, Doamna Despina Milița, plecând de la *Învățături*... și de la informațiile istorice privindu-l pe Sfântul Voievod. „Jurnalul" începe în „1551 Septembrie 15 zile, Schitul Ostrov", se încheie în „1552 Septembrie 9 zile" și este urmat de o Adăugire a Mitropolitului Anania al Țării Românești („datată" 1556), care începe astfel:

„Aici se sfârșește caietul scris de mâna mult-pătimitoarei Monahii Platonida, doamna Despina Milița a Țării Românești, în ultimii ani ai vieții sale, la Schitul Ostrov. Ea a răposat la 30 ianuarie 1554, la Sibiu, răpusă de boala ciumei și a fost îngropată acolo. De la Sibiu, cu mila lui Dumnezeu, am adus osemintele sale de le-am așezat în ctitoria de la Argeș, alături de trupul domnului Neagoe Basarab, la anul 1556."

Iată și *Predoslovia,* în întregime:

„Cititorule,

Cartea pe care o ai în față și pe care, pesemne, ai de gând s-o citești sau măcar s-o răsfoiești, dacă tot ai cumpărat-o sau ai primit-o în dar, nu este o simplă istorie a unei ilustre familii domnitoare valahe, muntenești, familia creștinului voievod Neagoe Basarab (1512-1521), de-acum numărat cu sfinții și prăznuit la 26 septembrie, ci este o istorisire inspirată din prima noastră – și singura, de altfel – carte de învățătură despre cum s-ar cuveni să fie orânduită creștinește o țară, dar și cum se cade călăuzit sufletește un neam care n-ar vrea să-și rateze nici menirea în veacul acesta, nici mântuirea în vecii vecilor.

Scrise în duhul și după modelul *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie,* precum și al celorlalte cărți răsăritene elaborate cu aceleași intenții didactice (ca învățăturile lui Vasile Macedoneanul către fiul

său Leon, sau ale lui Constantin Porfirogenetul către fiul său Romanos, sau ale lui Vladimir Monomahul către fiii săi, sau ca *Panegiricul Sfântului Constantin cel Mare* alcătuit de Eftimie al Târnovei, sau ca *Viața lui Ștefan Lazarevici* alcătuită de Konstantin Kostenețki), *Însemnările Monahiei Platonida* (nimeni alta decât Doamna Despina Milița, răposată la 1554) ascund îndărătul lor nevoința și harul unui întreg sobor de maici ortodoxe ale Sfintei Mănăstiri Diaconești, de pe Valea Trotușului, și cuprind nu o simplă reluare a faimoaselor *Învățături* ale lui Neagoe, ci o iscusită repunere în scenă, cu ingeniozitate literară, dar și cu bună documentație istorică, a vremurilor în care au trăit preafericitul voievod și aleasa sa doamnă.

Și e de remarcat ceva foarte important: meșteșugul anonimelor maici care, într-un limbaj adecvat secolului nostru, dar nu lipsit de miresmele arhaice, ne transmit conținutul ideatic și sufletesc al unei înțelepciuni demult și de prea mulți uitate, ieșite din adânci fapte de viață și în esența ei mereu actuale. Un semn că tradiția rămâne vie și că mult se poate folosi cel ce nu va pregeta s-o cerceteze cu smerită și iubitoare vrednicie." (Marcel Petrișor)

***Jurnalul* rememorează** multe dintre zilele domniei lui Neagoe Basarab, inclusiv detalii privind ridicarea Bisericii Mănăstirii Argeșului. Paginile 171-172 ale cărții propun o ingenioasă „explicație" a semnificației numelui meșterului din faimoasa baladă:

Încă din 1513, domnul Neagoe a început lucrul la Mănăstirea Argeșului, căutând mai întâi a afla izvod frumos cum nu mai era altul pentru zidirea bisericii închinate Adormirii Născătoarei de Dumnezeu. Pentru aceasta, a chemat la Argeș cei mai buni meșteri pietrari munteni, georgieni și armeni și le-a cerut întâi să închipuiască planul zidirii, pe cât le stătea mai iscusit în putință. Apoi, domnul însuși a ales de la fiecare tot ce a aflat mai frumos și mai cu meșteșug așezat și întocmindu-le cu pricepere și aducându-le la o unime a alcătuirii, a închipuit el însuși planul ce a stat ca izvod al bisericii. A avut încă bunătatea și smerenia de a mă întreba și pe mine la tot lucru în parte, iar aceasta spre a-mi face bucurie și a lua plată împreună cu domnia sa de la Doamna și Stăpâna noastră, Pururea Fecioara Maria.

Când zugravul Dobromir a sfârșit de așternut pe hârtie închipuirea bisericii, dimpreună cu turnul cel mare, chiliile, arhondăria și egumenia, domnul Neagoe a chemat pe meșteri să le arate întocmai ce aveau de împlinit. Și a fost lucru de mirare pentru dânșii a vedea izvodul bisericii și toți se întrebau cu uimire unii pe alții cine a putut închipui o așa minunată alcătuire. Însă nimeni nu știa ce să răspundă. Deci prinzând ei puțină îndrăzneală, l-au întrebat pe domn. Iar Măria sa, făcându-se a-i fulgera cu asprime în ochi, le-a răspuns:

– Cum, voi sunteți cei mai de seamă meșteri din acest colț de lume și nu-l puteți recunoaște pe acela care a întocmit izvodul?! Atunci ce fel de știință și pricepere aveți domniile voastre?

Meșterii s-au privit nedumeriți, neștiind ce să spună. Domnul, cu fața mânioasă, părea că nu poate răbda o așa tăcere:

– Am crezut că sunteți lăudați după dreptate, dar văd că vorbe goale mi s-au spus despre voi! Să-mi ziceți îndată cine e meșterul, de voiți să lucrați la această biserică!

Toată lumea a amuțit. Privirile meșterilor au început a cerceta cu înfrigurare liniile izvodului, cu sprâncenele zburlite de atâta întrebare. Bieții oameni, stingheriți de neștiință, își dregeau întruna glasurile, tușind în bărbile răsfirate de uimire.

Numai chir Dobromir dimpreună cu Vlădica Macarie surâdeau cu fereală, cu ochii împăienjeniți de nesomn, întrebându-se cât avea domnul să-i mai ispitească pe sărmanii pietrari.

– Să știți, meșteri dumneavoastră, că lucrul acesta nu l-a făcut nimeni altcineva decât numai Manole! s-a îndurat domnul într-un târziu să le spună. Ați auzit de el, să nu ziceți nu!, i-a mai înspăimântat el iară.

Din nou meșterii au îngânat câte un murmur nedeslușit. În cele din urmă, ca să nu se mânie iarăși domnul, unul din pietrarii georgieni a bâiguit că a auzit parcă de un mare meșter Manole, dar nu-și mai amintea unde...

– Bun!, a zâmbit domnul. Așa să știți, că nimeni altul decât marele Manole a închipuit acest prea-frumos izvod. Și dânsul are să petreacă printre voi necunoscut până ce isprăviți lucrul, ca să se încredințeze că se fac toate cu bună așezare, după cum le-a întocmit el pe hârtie.

Și domnul nu le-a lămurit nimic mai mult, lăsându-i să-și bată capul cu această vorbă care nu era fără înțeles, căci Manole se tâlcuiește, din limba ovreiască, „cu noi este Dumnezeu", Cel de la care vine toată darea cea bună și tot darul cel desăvârșit.

Iar vorba aceasta despre meșterul Manole și zidirea Mănăstirii Argeșului a rămas până astăzi.

Astfel, în primăvara anului 1514 am început lucrul la zidirea poate celei mai frumoase biserici care s-a ridicat în tot Răsăritul de la căderea Constantinopolului încoace.

Lămurirea asupra ediției se încheie cu o rugăciune-îndemn la care subscriem: „Fie ca osteneala tuturor celor ce au pus o fărâmă de suflet la plămădirea acestor *Însemnări* să nu rămână fără rod!" (Redacția)

Note

1. *Învățături ale lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie,* Editura Basilica, Patriarhia Română, București, 2012.
2. Horia Moldovan, „Arhitectura Bisericii lui Neagoe Basarab", în *Mărturii, Frescele Mănăstirii Argeșului,* Muzeul Național de Artă al României, 2012.
3. Grigore Ionescu, *Curtea de Argeș. Istoria orașului prin monumentele lui,* Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București, 1940.
4. Horia Moldovan, *op. cit.*
5. Grigore Tocilescu, *Biserica Episcopală a Mănăstirii Curtea de Argeș restaurată în zilele M.S. Regelui Carol I, sfințită din nou în ziua de 12 octombrie 1886,* București.
6. *Restaurarea Monumentelor Istorice 1865 – 1890, Acte și rapoarte oficiale,* Tipografia Carol Gobi, București, 1890.
7. Mănăstirea Aninoasa, *Catedrala de la Curtea de Argeș – quincentenar,* Album aniversar, Ed. Arhiepiscopiei Argeșului Muscelului, Curtea de Argeș, 2016.
8. Emanuel Bădescu, „Biserica Sfântului Neagoe Basarab, model românesc la Expoziția din 1867", în *Catedrala de la Curtea de Argeș – quincentenar,* Album aniversar, Ed. Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, Curtea de Argeș, 2016.
9. Toma T. Socolescu, *Fresca Arhitecților care au lucrat în România între anii 1880-1925*, Ed. Caligraf, 2004.

Gr.C. Moisil, un mod de a privi matematica și cultura

Dragoș VAIDA

Facultatea de Matematică și Informatică a Universității București a omagiat într-o sesiune recentă (13-14 iunie), inițiată de profesorul Sorin Istrail (Brown University, SUA), memoria profesorilor Gr.C. Moisil și Solomon Marcus, membri ai Academiei Romane, evocați împreună, precum și în onoarea unui distins urmaș al lor, profesorul Sergiu Rudeanu. În articolul de față și în cel care va urma, încerc să îi evoc, la rândul meu, după puteri, pe primii doi, care ne-au fost profesori, lui S. Rudeanu și mie. Când mă gândesc la acest subiect provocator, *Moisil-Marcus,* propus de profesorul S. Istrail, subiect surprinzător, totuși natural, la unul și la celălalt dintre cei doi străluciți deschizători de drumuri, îmi apar idei noi, pe care nu le-am văzut, când am scris despre cei doi profesori separat, exemple [Vai2007], [Vai2014]. Scriind despre unul, îmi apare în minte celălalt, atât de diferiți și totuși înrudiți, din aceeași familie distinsă a spiritului, vezi [Mar2008]. Desigur, nu mă încumet să urmez modelul lui Plutarh, cu *Viețile paralele ale oamenilor iluștri* (mă întreb oare ce înțelegea de fapt Plutarh (cca. 46-125) prin „paralelism”, în țara lui Euclid (cca. 325-265 î.Hr.)).

Profesorul Gr.C. Moisil a fost ceea ce numim fară ezitare o puternică personalitate, strălucit matematician, fondator al infor-maticii în România [Vai2007], creator și îndrumător al școlii de logică de la noi, domeniu pe care îl vedea ca *matematică deopotrivă teoretică și aplicată.* Profesorul Moisil, a fost, în același timp, un om de o vastă cultură, de altfel ca și profesorul Marcus, o prezență socială foarte vie, cu binefăcătoare intervenții și influență socială care a marcat matematica și epoca. Toți am resimțit, la plecarea sa și mult timp după aceea, golul rămas, greu de umplut cu aceeași strălucire intelectuală, cu acel umor, adesea acid și nemilos, care își lăsa inter-locutorul fără replică. Cred că acesta este exact umorul neîndurat vizat în următorul text de I.L. Caragiale (*Almanahul literar,* 1983, A.S.B., p. 295):

„ – Se poate glumi?
– Da și nu.
Se poate când ai a face cu oameni sănătoși.
Nu se poate – cu oameni bolnavi.
Se poate – cu oameni veseli și bine dispuși.
Nu se poate – cu oameni posaci și mâhniți.
Se poate – cu oameni de spirit.
Nu se poate – cu oameni proști.
Se poate – cu literați și artiști.
Nu se poate – cu gloabe literare și artistice.”

Este remarcabil acest concept transdisciplinar!

Străbunicul profesorului, Grigore Moisil (1814-1891), a fost vicar episcopal greco-catolic pentru ținutul Rodnei, unul dintre întemeietorii primului liceu românesc din Năsăud. Poate că de la acesta provine combativitatea socială incomodă a profesorului. Transilvănenii greco-catolici au fost siliți, în istoria lor, să se lupte pentru a-și păstra neamul și credința, pentru ca noi să ne bucurăm și azi de moștenire, exemplu, de Mica Romă de la Blaj.

Întorcându-mă cu soția din străinătate, cu trenul, străbătând podișul Transilvaniei, am văzut împreună pământul frumos, roditor, cu apă și aur, din acel teren „pustiu” pe care unii susțin că l-au descoperit. Cum era ca acel pământ, bogat în multe, să fi fost nelocuit?! Lupta a continuat și în cursul primelor guverne postrevoluționare, care au menținut în viața publică oameni și metode din vechile – dar mereu activele – structuri, inclusiv discriminarea greco-catolicilor (sunt ortodox).

Gr.C. Moisil, Grigri cum îl alinta mama lui și cum va rămâne toată viața pentru cei apropiați, s-a dovedit foarte repede a fi un copil deosebit, cu o curiozitate niciodată satisfăcută. Elena Moisil a avut o covârșitoare contribuție în formarea personalității viitorului academician, s-a ocupat cu multă răbdare de fiul ei. L-a învățat să socotească, să citească și să scrie, să judece singur și să muncească ordonat.

Am lucrat îndrumat de profesorul Gr.C. Moisil, într-o relație personală neîntreruptă din 1954 (aveam pe atunci 21 de ani, iar profesorul 48), din care am câștigat în plan profesional, intelectual și managerial (cum spunem azi). De exemplu, îmi spunea să nu mă feresc de colaboratori mai buni decât mine, căci aceia mă vor pune mai bine în valoare! Învățam mereu câte ceva din matematică, nu numai din metodele de lucru din domeniu, ci și din modul personal al profesorului de a privi matematica, lumea. Exersând efectiv, împreună cu dânsul, surprindeam ceva din acest mod. Exemplu principal, o idee centrală la profesorii Moisil si Marcus a fost aceea că *informatica trebuie văzută în legătură strânsă cu matematica,* ceea ce a condus la noi perspective privind matematica însăși, vezi [GHP2016], cea mai recentă lucrare despre Gr.C. Moisil.

Magistrul nu avea dificultăți să facă matematică și să ne învețe, ori de câte ori se prezenta o ocazie, uneori în împrejurări neașteptate, neconvenționale, în restaurantul Academiei (Casa Oamenilor de Știință, COS), pe un aeroport sau lângă Scala, unde își căuta pantofi. Era viață și mobilizarea spiritului în modul în care se referea la noi, în felul în care își dezvolta ideile și opera. Profesorii Moisil si Marcus au fost excelenți comunicatori, cu umor, deschizând schimbul de idei de la primul contact, cu o mare disponibilitate de a asculta. Spirite active, agile, nu le-am remarcat niciodată întârzieri, ezitări, sau alunecări în înțelegere sau în exprimare.

Orice făceam sau ziceam, până terminam, profesorul Gr.C. Moisil era deja la punctul de întâlnire al ideilor. Inflexibil în diagnosticul pe care îl punea, denunța, cu un umor nemilos, prejudecățile și automatismele gândirii leneșe. Profesorul ne chema la diferite expuneri sau lecții de deschidere, ne invita la *manifestările științifice* pe care le organiza sau la care participa, ne încuraja și pe noi să ne înscriem cu lucrări, ne invita ori de câte ori primea vizita unui profesor de peste hotare, ne aducea cărți din străinătate, pe care ni le dădea pentru referate, în fine, după ce aveam și noi câteva lucrări *publicate în reviste de specialitate,* ne întreba dacă ne-am gândit la un doctorat. Niciodată nu ne cerea rapoarte, chiar îmi spunea că un îndrumător care află din rapoarte cu ce se ocupă colaboratorii nu este un bun conducător științific.

Magistrul privea matematica ca pe un *tot unitar, articulat.* Fără a le ignora valoarea metodică limitată, niciodată nu se referea la diferitele compartimentări ca la ceva ținând de esență. Nu-mi amintesc să fi refuzat vreodată cuiva posibilitatea unei expuneri/comunicări pe motiv că subiectul propus nu se încadra în profilul sesiunii/ volumului. În monografia dedicată teoriei algebrice a circuitelor de comutație [Moi1969], domeniu în care lucrările din România ajungeau să ocupe locul al treilea în lume, autorul scria că în ultima jumătate de secol (textul este din martie 1968) „științele matema-tice au suferit o schimbare esențială, încetând să mai fie o știință cantitativă și devenind știință structurală”.

Caracterul aplicativ era văzut ca unul foarte larg. Ceea ce este azi matematica „pură”, mâine poate deveni o ramură fertilă de matematică aplicată. Subliniez două puncte esențiale din istoria ideilor lui Gr.C. Moisil: *proeminența îndrumării algebrice în logică,* strălucit reprezentată azi de școala prof. George Georgescu, cu profesorii de azi, exemple Afrodita Iorgulescu, Ioana și Laurențiu Leuștean, Denisa Diaconescu ș.a.; *constituirea la noi a domeniului computer science, informatică teoretică/matematică*. Titlul cărții [IMRV2007] a fost pus de principalul editor și contributor, profesorul S. Marcus. Cu onestitate științifică, Gr.C. Moisil scrisese că a auzit de existența domeniului *matematica calculatorie,* „vîcislitelnaia matematika”, la un colocviu al algebriștilor din URSS, la care cunoscutul algebrist A.G. Kuros, pe care l-am avut conducător la doctorat, a vorbit despre constituirea acestui „capitol nou al matematicilor”, vezi articolul lui Gr.C. Moisil din 1971, reprodus în [IMRV2007]. Cu Moisil, logica și algebra au cunoscut importante transformări. Logica s-a dezvoltat ca știință aplicată și a dobândit un pronunțat caracter algebric, în prezent, făgaș principal de dezvoltare a domeniului, iar algebra a devenit algebră abstractă aplicată. Îndrumarea algebrică în informatică este probabil cel mai important câștig pe care l-am dobândit de la profesor [Vai2014].

Seminarul și grupul profesorului Moisil erau o *Junime* în mișcare. Casa Oamenilor de Știință era o *Universitate Moisil,* iar restaurantul de la subsol un club al nostru. Ne-a lăsat un patrimoniu de lucrări și idei, o biografie și un capitol de istorie. Era un om de cultură inovator, pentru instituțiile din conducerea cărora a făcut parte. Societatea de Științe Matematice și Comisia de Automatizări (ulterior, Comisia de Cibernetică) a Academiei, prezidate de profesor (eram secretar onorific la cea din urmă), erau co-organizatoare ale multor evenimente științifice în domeniul informaticii. În legătură cu Gr.C. Moisil, influențat de magistru, s-au format distinși intelectuali, mari profesori, ilustrând și îmbogățind tradiția școlii Gr.C. Moisil – Adrian Atanasiu, Cristian Calude, Virgil Căzănescu, Alexandru Mateescu, Gheorghe Stefănescu, acad. Ioan Tomescu, Ion Văduva și multi alții [IMRV2007].

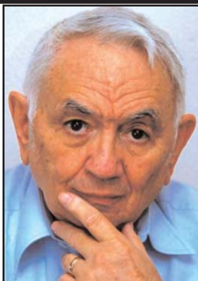
La profesorii noștri studiul, cercetarea, nu erau un exercițiu izolat, între anumite ore, o obligație de serviciu. Cu profesorul Gr.C. Moisil trăiam într-un *seminar de studiu și cercetare științifică* permanent, deschizător de perspective interesante. Comunicarea *Applicazioni dell'algebra alle calcolatrici moderne* [Moi1963] începe afirmând că *direcția matematicii în prezent, cu precădere algebrică, face posibilă matematizarea diferitelor discipline pentru care caracterul cantitativ al matematicii clasice a constituit un grav impediment.* Articolul [Moi1960], publicat într-un moment în care semiinelele erau puțin studiate, este citat cu regularitate în lucrările care se ocupă de aplicațiile acestor structuri în optimizare, exemplu vezi [Kol2001]. Articolul este printre primele în care se studiază *o algebră a drumurilor în grafuri,* cu proprietăți de extrem.

Semnalez necesitatea unei analize detaliate a lucrărilor lui Gr.C. Moisil, pentru a preciza raportul dintre acestea și modelarea *fuzzy,* introdusă și dezvoltată în școala lui L. Zadeh, vezi [Moi1975]. De exemplu, Gr.C. Moisil se apropie de teoria *fuzzy,* prin considerarea relației cuaternare *W(a,b,c,d)* cu înțelesul „punctul *a* nu este mai îndepărtat de *b* decât este *c* de *d”*, în spații Hausdorff uniforme. Avem un exemplu de relație *fuzzy* calitativă, proprietatea considerată nefiind calificată printr-o valoare numerică în intervalul real unitar [0,1], ca la L. Zadeh; vezi mai ales [IMRV2007] și [Moi1975], editată și pusă în valoare de profesorul Marcus.

→

Știința, parte a culturii

Discipline integrate în liceu

Octavian STĂNĂȘILĂ

În această perioadă, au loc diverse întâlniri unde se analizează îmbunătățirea conținutului învățământului românesc; una dintre ideile principale este cea a grupării unor discipline care, fără a-și pierde identitatea, să coopereze la pregătirea mai eficientă a elevilor pentru viitoarea profesie, pentru viață, dincolo de corelarea atât de mult evocată dar practic inexistentă.

Așa cum sunt predate acum Matematica, Informatica, Fizica, Tehnologia, Chimia etc., acestea apar ca discipline complet separate, nearmonizate și, în fond, puțin înțelese în esența lor. Dacă nu ar exista obligativitatea prezenței fizice, examenele de absolvire sau admitere, aceste discipline ar fi rejectate de mulți elevi, amplificând abandonul școlar. Nu fac cuiva procese de intenție, dar constat că dialogul profesor-elev a fost redus la o comunicare distantă și la testarea asimilării materiei doar prin extemporale expeditive, al căror rost este să umple cataloagele cu note.

De ani buni, asistăm la lipsa oricărei răspunderi din partea acelor corpuri didactice ai căror absolvenți fac greșeli de exprimare și logică, generând așa-ziși ingineri, fizicieni sau economiști semidocți, care nu știu să adune două fracții, nu știu ce este un radian, ce sunt logaritmii, nu știu în ce se măsoară sinusul unui unghi și nici de ce nu se simplifică prin 0. Fără a mai vorbi de chestiuni elementare de mecanică, electricitate sau căldură. În țara noastră, după desființarea în '92 a treptei a doua, care a deschis larg drumul spre Bac, simultan cu închiderea multor întreprinderi, au dispărut orele de practică, unde se puteau desfășura unele activități de înțelegere a rostului celor învățate și, în plus, s-a renunțat la examinările orale. În disperare de cauză, a fost dereglată și organizarea unui învățământ motivațional, care să indice săgeata spre meserii viitoare. S-a ajuns la ciudățenii de tipul „diplome universitare la toată lumea", „profesori de orice", „suplinitori complet necalificați", „manuale alternative" etc. Greșelile din învățământ se resimt cu întârziere, iar la noi există o tehnică a învinovățirilor alternative, odată cu alternările la guvernare. Noroc că s-au cam epuizat greșelile posibile, iar timpul nu mai are răbdare!

În momentul actual, când profesorii și-au pierdut autoritatea și au căpătat o condiție socială precară, se impune sprijin pentru recâștigarea respectului și încrederii în ei înșiși și apoi din partea elevilor. Recent, regretatul academician Solomon Marcus ne-a reamintit câteva principii educaționale generale, adeseori uitate. Nu e nevoie de lozinci mobilizatoare, de laudă pentru calitățile native ale tinerilor noștri, de rezultatele de la olimpiade ș.a., toate devenite îndemnuri târzii și inoperante. Profesorii trebuie să indice elevilor un sens al vieții, să le stimuleze curiozitatea, să extragă esențialul din materia studiată, neuitând de aplicațiile posibile, dar fără amestec în treaba altor colegi. Profesorul Marcus a avut inițiativa organizării unor întâlniri, care au discutat modalități de integrare a unor grupe de discipline (e.g., Matematică-Fizică-Informatică, Matematică-Chimie-Informatică, Fizică-Chimie-Tehnologie etc.), care să prezinte în comun unele probleme de bază. Rămâne ca directorii de liceu să organizeze astfel de întâlniri în cadrul școlii, inclusiv vizite reciproce la lecții. Iată câteva exemple:

- după studiul funcției reale de gradul întâi, se pot da exemple din Economie (cerere/ofertă, preț de echilibru);
- după studiul trinomului de gradul doi, există aplicații spectaculoase (căderea corpurilor, lansarea proiectilelor);
- calcule chimice privind dimensiunile moleculelor;
- legi de evoluție, algebră financiară în limbaj matematic, prezentarea GPS sau a funcționării celularelor etc.

De asemenea, Societatea de Științe Matematice ar putea lansa un concurs de elaborare a unor „texte integrate" și seturi de probleme atractive, care să cuprindă enunțul, modelul fizico-chimic, modelul matemativ și cel informatic etc.

Profesorii ar putea alege jocuri „curate" de pe tablete, să evite exercițiile pline de artificii, folosind argumentele de tipul „voila"; simpla utilizare a manualelor digitale nu mai este suficientă. Există multe semne că profesorii doresc o schimbare de fond, depășind modul actual de comunicare, dar sunt necesare măsuri și acțiuni concrete, care să atragă tinerii la studiu și pe decidenți, la organizare. Termenul de „integrare" a mai fost utilizat, fiind compromis de amestecul politic; eficiența învățământului poate fi măsurată prin calitatea predării, examinării și asimilării, nu prin indicatori cantitativi greu de susținut. Integrarea trebuie să capete alt conținut, anume acela de întrepătrundere a disciplinelor, de abordare a „maieuticii socratice", prin întrebări bine plasate în dialogul cu elevii.

Progresul țării se poate realiza doar cu oameni culți, capabili să se bată pentru dreptate și adevăr. Din păcate, avem de luptat cu unii lideri nedemni, care încă profită de toleranța noastră, dar și cu cei trei „i" – invidia, ignoranța și mai ales indiferența, care ne trimit la mediocrizare. Fără un Moise legendar sau un Spiru Haret în frunte, alternativa este pustiul socio-economic și cultural...

Trecând în alt registru, să observăm că în tradiția culturii românești a existat un filon de critică socială, oamenii de cultură de la noi au luat poziție față de realitățile care nu îi mulțumeau. Noi avem în tradiția noastră oameni de cultură care au făcut analize sociale critice, cum au fost Gr.C. Moisil sau mai demult Spiru Haret. Mai cu seamă *în țări în dezvoltare,* cum este și România, din multe puncte de vedere, creatorul de cultură este chemat să participe la istorie, la progresul social, renunțând la o politețe comodă, universal corectă, la o toleranță fără discernământ, la „echidistanța" care se asociază des cu oportunismul.

Omul de cultură la noi nu se poate mărgini la rezolvarea problemelor profesionale, așa cum o poate face, de cele mai multe ori, colegul său din țările avansate care beneficiază de tradiții consolidate, de proceduri de comunicare și publicare bine stabilite. La noi intelectualul devine, pe cale naturală, într-o oarecare măsură, co-autor la cursul istoriei de lângă el. Acest intelectual nu poate evita răspunsul la întrebarea „de partea cui a fost". În vremurile grele în care a trait, Moisil nu și-a lăsat contemporanii într-o plăcută comoditate, și-a promovat energic colaboratorii, a tot venit cu propuneri, unele departe de gustul liderilor, a avut o amplă cunoaștere a factorului social și o influență benefică. Dacă ar mai fi trăit, Gr.C. Moisil ar fi fost poate un Andrei Saharov al nostru.

Gr.C. Moisil ne oferă un model, paradoxal astăzi din ce în ce mai puțin reprezentat, al omului de cultură identificat de Tudor Vianu la noi în termenii următori: „tipul omului de cultură care nu cultivă numai o specialitate științifică, ci care reflectează la destinul global al culturii noastre și care se simte răspunzător de întreaga orientare a civilizației țării" (*Filozofia culturii,* 1945).

Gr.C. Moisil a fost însă și un manager. Puteai să vorbești cu el la telefon când doreai, te invita personal, alături de el, la conferințe, sesiuni, te promova, exclusiv pe criteriul profesional, nu îți dădea niciun exemplu de compromis moral etc. Lucram cam cum se lucra în atelierul unui maestru din Renaștere, începeam de jos, făceam referate, învățam *să amestecam culorile,* nu stăteam de vorbă cu maestrul pentru a ne bârfi colegul. Scria cărți, ne cita și pe noi, dacă avea ceva de citat, era academician, nu se dădea ocupat, umbla în Trabant, auzi acolo?!

Una dintre preocupările majore și mai puțin cunoscute, asociate cu plecarea la Facultatea de Filosofie, a fost teoria matematică a clasificării, care a condus la monografia dedicată matematicii în științele istorice și arheologice [MWKT1971], vezi și [Moi1972]. Gr.C. Moisil a organizat importante manifestări științifice. Pentru ilustrare, amintesc de primul nostru congres, cu participare internațională, care a inclus profilul informatic în program, din București (1967), ocazie la care Gr.C. Moisil l-a întâlnit pe L. Zadeh, ceea ce i-a redeșteptat interesul pentru logicile multivalente [Moisil, 1975], precum și de Congresul de Logică, Metodologia și Filosofia Științei (București, 29 august – 4 septembrie 1971). Congresul s-a bucurat de participarea unor iluștri matematicieni informaticieni, cum ar fi D.E. Knuth, M.P. Schützenberger sau D.S. Scott. Gr.C. Moisil a participat la editarea lucrărilor încredințate unui comitet internațional.

Azi ne este de folos să privim cum au trăit și au lucrat înaintașii noștri, precum profesorii Moisil-Marcus, pentru a ne da seama mai bine de cum trăim noi, deci pentru a avea repere. Ca și bornele de pe un drum, acestea nu ne spun încotro trebuie să mergem de acum încolo, ne spun numai unde am ajuns. *După ce vedem,* mai departe este treaba și responsabilitatea noastră.

Bibliografie

[1] [IMRV2007] A. Iorgulescu. S. Marcus, S. Rudeanu, D. Vaida (coordonatori/eds.): *Grigore C. Moisil și continuatorii săi în domeniul informaticii teoretice/Grigore C. Moisil and His Followers în the Field of Theoretical Computer Science*, Editura Academiei Române, 2007.

[2] [Kol2001] V.N. Kolokoltsov: Idempotent structures in optimization. *Journal of Mathematical Sciences,* Vol. 104, no. 1, 2001, 847-880.

[3] [Mar2008] S. Marcus: *Singurătatea matematicianului,* Editura Academiei Române, 2008, http://www.acad.ro/discursuri_receptie/d2008/SMarcus-discursReceptie.doc

[4] [Moi1960] Gr.C. Moisil: Asupra unor reprezentări ale grafurilor ce intervin în probleme de economia transporturilor, *Com. Acad.* X, 8, 1960, 647-652.

[5] [Moi1963] Gr.C. Moisil: Applicazioni dell'algebra alle calcolatrici moderne, *Atti della 2-a Riunione del Groupement de Mathématiciens d'expression lattine,* Firenze, 26-30 settembre 1961 – Bologna, 1-3 ottobre 1961, Roma, Edizioni Cremonese, 1963, 259-284.

[6] [Moi1969] Gr.C. Moisil: *The Algebraic Theory of Switching Circuits,* Pergamon Press, 1969.

[7] [MWKT1971] Gr.C. Moisil, F.R. Wodson, D.G. Kendall, P. Tăutu (eds.): Mathematics în the archaeological and historical sciences, *Proc. Anglo. Rom. Conf., Mamaia,* 1970, Edinburgh University Press, 1971.

[8] [Moi1972] Gr.C. Moisil: *Sur l'emploi des matématiques dans les sciences de l'homme,* Roma, Academia dei Lincei (Contributi del Centro Linceo Interdisciplinare di Scienze Matematiche e loro Applicazione, n. 17; Conferenza tenuto il 5 Giugno 1972).

[9] [Moi1975] Gr.C. Moisil: *Lecții despre logica raționamentului nuanțat* (S. Marcus, Editor și Cuvânt înainte), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975.

[10] [GHP2016] Gh. Păun (editor): *Moisil 110*, Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeș,* Editura Tiparg, 2016.

[11] [Vai2007] D. Vaida: Profesorul Gr.C. Moisil – pionerul informaticii românești (în două părți; în [IMRV2007]).

[12] [Vai2014] D. Vaida: *Viitorul din începuturi – gândurile unui matematician privind unitatea culturii,* Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeș,* Ed. Tiparg, 2014.

2017, an aniversar/comemorativ în istoria științei

Eufrosina OTLĂCAN

Istoria științei este densă în nume și date, iar dacă în viața științifică numele proprii ale ilustrilor creatori și descoperitori sunt atât de frecvent folosite încât au sonoritatea substantivelor comune, aniversările și comemorările cu un anumit grad de solemnitate nu mai înregistrează trecerea anilor, ci scurgerea decadelor.

Privit astfel, 2017 este an de readucere în memorie a unor uriași ai spiritului științific și ai geniului uman. Orizontul meu profesional mă obligă să mă restrâng doar la acele nume legate de matematică – și nu sunt puține!

De la naștere, îi evocăm pe Euler, cu 310 ani, pe d'Alembert cu 300 de ani, pe Jukovski cu 170 de ani, pe Schrödinger cu 130 de ani și cu tot atâția ani pe Stoilow. Îi comemorăm pe Torricelli la 370 de ani, pe Newton la 290 de ani, pe Gauss la 240, pe Laplace la 190, pe Cauchy la 160, pe Weierstrass la 120, pe Darboux la 100 de ani, dar și pe matematicianul român academician Gheorghe Marinescu, la 30 de ani de la trecerea în eternitate.

Majoritatea numelor de mai sus sunt de referință, nu doar într-o singură ramură a științei, căci legi, formule, reguli și principii pe care le-au descoperit guvernează multe discipline științifice. Având la dispoziție o atât de bogată galerie de personalități din istoria științei, îl voi lua ca punct de plecare pe G.H. Hardy, chiar dacă numele său nu are rezonanța multora dintre cele enumerate mai sus, dar pentru a sa *Apologie* pe care a făcut-o Matematicii și în care am văzut multe puncte de susținere a credinței celor care s-au dedicat celei mai abstracte dintre științe.

Prin anii '70 ai secolului trecut era prezentă pe rafturile librăriilor din țară o cărticică a Colecției „Orizonturi", Editura Enciclopedică Română, iar aceasta nu putea să nu trezească dorința de a o citi oricui ar fi avut un interes sau o afinitate pentru matematică. Neștiind poate chiar nimic despre autorul său, G.H. Hardy, știa că îi este apropiat prin titlul cărții. În românește, acesta este: *Crezul meu? Matematica!*, în original, *A Mathematical Apology.*

Godfroy Harold Hardy (1877–1947; Fig. 1: în jurul anului 1900, Wikipedia), încadrându-l în acest an aniversar/ comemorativ, ca nume rămas în istoria matematicii, este un creator în teoria numerelor, analiză matematică, genetică și estetică matematică (a se vedea Wikipedia), iar pentru o vreme a fost considerat a fi al cincilea între cei mai buni matematicieni din lume. Cele mai importante descoperiri matematice le-a făcut împreună cu J.E. Littlewood, circa 100 de studii, și cu S. Ramanujan, matematician indian autodidact genial, descoperit de Hardy.

Voi enumera mai întâi unele motive ale alegerii lui Hardy în cadrul anului aniversar/comemorativ 2017:

1) Starea de spirit pe care ți-o transmite când îi citești „Crezul" sau direct „Apologia unui matematician".

2) Faptul că cel mai cunoscut matematician român, prezent încă în memoria unui public larg în afara matematicienilor, Grigore C. Moisil, și-a legat unele gânduri de eseul lui Hardy, inserând în postfața cărții cugetări proprii.

3) Este impresionantă și simpla constatare că pentru cel care a fost un descoperitor în lumea misterelor numerelor, același număr, 7, îi domină intrarea în viață (1877), îl trece dincolo de viață (1947) și îi numără, prin cei 70, anii de viață.

4) Prezentarea apologiei pe care o face Hardy matematicilor pure este interesantă și pentru a constata cât de mult s-a schimbat fața științelor într-o perioadă de aproximativ 70 de ani.

5) Fără a scrie o istorie a matematicilor, Hardy pune la dispoziția cititorului, care poate să nu aibă o pregătire superioară în domeniu, momente cheie ale acestei istorii, demne de a fi elemente de cultură generală. Este interesant cum în cele 85 de pagini de carte, format mic, ale eseului lui Hardy, întâlnim și referiri la marile nume ale științei, nume pe care le-am amintit aici, în introducere.

6) Dar nu și ultimul motiv: sunt în cărticica lui Hardy atât de multe reflecții admirabile și informații despre lumea în care a trăit!

Pentru acest ultim motiv voi începe prin a da conținut în ordine inversă motivațiilor enumerate. Cel puțin următoarele idei merită a fi menționate.

În Anglia secolului al XIX-lea o *educație* specială, primită la una dintre cele mai bune școli, dădea persoanei o influență mai mare în viața socială decât orice avere.

„Prima îndatorire a unui om – și în orice caz aceea a unui tânăr – este de a fi ambițios... Cea mai *nobilă ambiție* este însă aceea de a lăsa în urma ta ceva care să aibă o valoare permanentă."

1

Matematica are o permanentă *valoare estetică*. Eleganța unei teoreme constă în faptul că, într-un grad înalt, se întâlnesc *„neașteptatul cu inevitabilitatea și cu economia*... O demonstrație matematică trebuie să se asemene cu o constelație simplă și bine conturată și nu cu un roi împrăștiat de stele din Calea Lactee".

Aici fac o paranteză pentru a alătura definiției de mai sus, dată de Hardy unor caracteristici esențiale ale teoremei matematice, pe cea pe care Barbilian o exprimă, evocându-l pe Gauss: „arta neegalată a teoremei... maximum de gând în minimum de cuprindere".

Deosebirea netă între matematica „pură" și matematica „aplicată" aproape că nu afectează *utilitatea* lor.

Teoremele sunt „notițe" pe care le iau matematicienii în timpul observațiilor unei „realități matematice" care există în afara noastră.

Forța matematicii constă în caracterul ei abstract general, în sistemul universal de simboluri pe care ea le pune la dispoziția științei.

„Matematicianul, ca și pictorul sau poetul, este un creator de modele."

„Ar fi greu să găsim în prezent un om cult care să fie cu totul insensibil la seducția estetică a matematicii."

„Atunci când lumea înnebunește, matematicianul poate afla în matematica lui un calmant de neasemuit."

Dar, cu tristețe, Hardy și-a completat acest gând: „Nimeni nu poate găsi prea multă mângâiere [în acest refugiu] atunci când și-a pierdut puterea sau dorința de a crea." Este vorba de bătrânețe, care, spune Hardy, „i se poate întâmpla matematicianului destul de devreme".

Înverșunarea cu care Hardy apără matematica pură are rădăcini și în aceea că, suferind și văzând atâta suferință în timpul războiului, nu a putut să nu recunoască faptul că matematica „utilă" și-a avut rolul său distrugător, integrându-se în știința producerii aparaturii de război. În acest context, el nu vede „matematica-artă" implicată în vreun fel de acte distructive.

Mai citez, cu titlul de informație, un aspect privind viața universitară la Cambridge sau Oxford, unde a fost profesor Hardy: „Am avut totdeauna suficient răgaz pentru cercetări, care au fost unica și marea fericire statornică a vieții mele".

Pe titanii științelor exacte și-i ia ca argument pentru a-și susține părerile legate fie de măreția matematicii, fie de vârsta potrivită creației. Citez: „Cele mai însemnate dintre ideile lui [Newton] – calculul diferențial și legile gravitației – i-au venit cam prin 1666, când avea 24 de ani... Marele studiu al lui Gauss asupra geometriei diferențiale a fost publicat la 50 de ani (deși ideile fundamentale le concepuse cu zece ani înainte)."

Pentru acest titan, pe care l-am citat mai sus prin fraza lui Hardy, să mai zăbovim câteva clipe cu emoția matematicianului-poet Dan Barbilian – Ion Barbu, aflat, în trecerea sa ultimă prin Göttingen, în odaia în care a murit, acum 240 de ani, Gauss: „Impresia e copleșitoare... Această cameră ce a conținut în putere, matematica unui veac întreg, mi-a apărut însăși materializarea artei neegalate a teoremei, practicată de Gauss" (citat din Solomon Marcus, *Din gândirea matematică românească*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 138).

Numele lui Euler, Fermat, Gauss, Abel și Riemann sunt alăturate pentru a demonstra că viața unui matematician *autentic* nu poate fi justificată pe baza „utilității" operei lui. Hardy subliniază că vorbește de „matematică autentică" așa cum ar putea vorbi de „poezie autentică" și „poeți autentici".

Hardy a trăit abia în faza inițială a puternicului proces de formalizare și matematizare a științelor contemporane și în primul rând a fizicii. Astăzi, în epoca dominației calculatoarelor uimitor de performante, cu care sunt urmărite și studiate procese, de la cele vitale ale organismului uman la cele macrosociale, putem aprecia clarviziunea lui Hardy, care admite că timpul schimbă granița între matematicile pure și cele utile sau aplicate: „Nimeni n-a prevăzut aplicarea matricilor, a grupurilor și a altor teorii ale matematicii pure în fizica modernă".

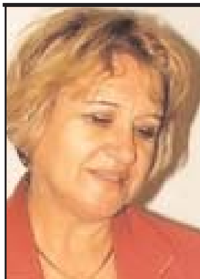
În postfața cărții, Moisil îl completează pe Hardy, răspunzând la întrebarea care îi este pusă uneori: „De ce faceți matematică?" Citez (ceea ce este și o justificare la alegerea subiectului): „Unele răspunsuri – și foarte interesante – le găsiți în destăinuirile lui G.H. Hardy."

După câteva observații privind psihologia bucuriei produsă de matematică, Moisil vine cu „bucuria interdisciplinară" sau, într-o terminologie mai veche, „bucuria matematicilor aplicate" (termenii îi aparțin lui Moisil).

La numărul unu al argumentelor aduse pentru a nu-l lăsa nici noi în uitare pe G.H. Hardy, am numit starea de spirit pe care ți-o transmite lecturarea eseului său. Transmiterea acestei stări de spirit, a dragostei pentru matematici, este și țelul prezentei evocări.

Cărți și autori

De la Zalmoxis la Sarmizegetusa

Elena ARMENESCU

Într-o seară magică de august, în proximitatea ctitoriilor voievodale așezate în locuri deosebit de pitorești care dau unicitate orașului Curtea de Argeș, locuri dragi nouă, tuturor românilor, pentru că sunt încărcate de istorie și de spiritualitate, am primit volumul *De la Zalmoxis la Sarmizegetusa* chiar de la autorul lui, Florin Horvath, pe care-l consider de la bun început un inițiat, fie și numai pentru că a scris acest volum extrem de documentat, plecând de la izvoarele cele mai demne de încredere, autori antici binecunoscuți, Herodot (istoric) și Strabon (geograf), sau din primele secole ale erei creștine, ca Iordanes (sec. VI d.Hr.).

Capitole ca *Excurs în vremile de dinainte de Dacia sacră* și *Dacia înainte și în timpul domniei lui Burebista* demonstrează cu prisosință cele afirmate, cu ample citate din autorii amintiți și nu numai.

Absolut inedită prin noutatea și rigoarea conținutului, urmează o amplă evocare a *Centrului de la Sarmizegetusa*, cu descrierea elementelor de cult de pe terasa a XI-a, simbolurile și decriptarea lor, cu schițele cercurilor, potcoavei, numărul și mărimea stâlpilor, un capitol complex, care trebuie citit cu mare atenție și cu pixul în mână, să mai socotești și să verifici ca un Toma Necredinciosul dacă, folosind calculele sugerate, ajungi nu numai la anul format din 365 de zile, dar și la numărul de aur 1,6... și la valorosul număr 3,14!

Mai presus de toate accestea, mi-au atras însă atenția două capitole cheie: *Legendele pământului* și *Decriptarea mesajului simbolic al legendei,* care ar trebui citite, explicate spre a fi înțelese de tânăra generație, ca să-și cunoască bine rădăcinile, strămoșii, să fie mai întâi uimiți, ca apoi să se lase învăluiți de simțul datoriei de a continua existența pe aceste meleaguri la aceeași înaltă vibrație, dată de legătura directă cu divinitatea. În *Legendele pământului* sunt redate în cuvinte răpitoare, expuse în curgere lină, în ritm de poveste, de basm, mai multe legende. Prima este *Legenda prințesei Io* fiica lui Agenor (făcut de Zeul cel Mare Diaus Pitar) alături de trei frați: Cilix, Fenix și Cadmos, care vor fi întemeietori de seminții (Cilicia, Fenicia).

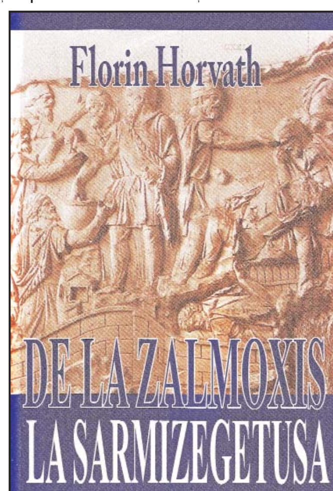
Zeul cel Mare s-a îndrăgostit de prințesa Io, dar soția lui Zeus, din gelozie, o transformă într-o junincă albă pe care o alungă tăunii undeva departe. Primii doi frați nu reușesc s-o găsească, dar, după eșecul lor, Cadmoș, în urma unui vis, când zeul Ares i s-a arătat și i-a destăinuit că o va găsi pe sora lui în preajma unei peșteri păzite de un balaur, pornește la drum înarmat cu săgeți și o suliță. Până la urmă, găsește peștera, ucide balaurul care tocmai înghițea un lup începând cu jumătatea din spate, astfel că i-a rămas afară din gură jumătatea din față. După ce l-a ucis, l-a așezat în suliță – și acesta a devenit stindardul dacilor – iar din sângele lui care s-a transformat în apă limpede se năștea o apă curgătoare numită Argeș.

Cadmoș, la vârsta senectuții, a fost venerat, considerat și recunoscut drept mare preot și înțelept. Pe acele meleaguri s-a născut cel ce vrăjea cu puterea cântatului, Orpheon, care a înțeles că taina multora dintre lucrurile nevăzute este înveșmântată în ritualuri, în care sacrificiul, de pildă, nu mai este crimă, ci jertfă cu rol simbolic.

Nu a fost uitată nici *Legenda celor doi gemeni:* Apollon (Albul) și sora sa Artemis (Roșioara). Împletirea celor două culori (mărțișorul?) conduce la culoarea roz a florilor de măr, copii născuți din flori.

Doritor de cunoaștere, Apollon, după sfatul înțelepților, la vârsta pubertății, coboară în Peștera sacră, unde urmează să se formeze ca inițiat. Când a ieșit, după trei ani, a luat numele Zalmoxis.

Legenda marelui Zalmoxis culminează cu visul Marelui Zeu din visul lui Zalmoxis, în care se arată un ou uriaș, Oul cunoașterii. „Dacă va ști să spargă oul, va dobândi învățătura prin care va înțelege și legea luminii și legea întunericului”, gândea Zeul în somnul lui. Lumina și întunericul și-au întins mâna reciproc deasupra altarului pe care se aflau trei potire pline cu miere, apă și vin. Aruncate spre cer, din cel cu miere (cel dinspre lumină) s-a ivit Soarele care împarte lumina la toți și care a născut *bradul,* copacul dreptății care-și așază ramurile formând o piramidă să aibă toate parte de soare, cel cu vin (dinspre întuneric) a născut *muntele* în interiorul căruia era grota în care sta Zalmoxis, iar din cel cu apă neîncepută (așezat în mijloc pe altar) au apărut două râuri care curg antagonic, pe malul cărora pescarii s-au transformat unii într-o livadă cu meri (pomul nemuririi, cu fructul cunoașterii binelui și răului), alții, care cărau coșuri cu pește (rodul apei), s-au transformat în păsări–gând, în cântecul cărora s-a trezit Zeul dimineața și i-a spus flăcăului: „la aminte, când te vei trezi, o să întâlnești semnul șarpelui. Din înțelepciunea lui vei învăța să iubești oamenii, încă înainte de a ști să umbli.”

Aceste trei potire semnifică trei trepte ale inițierii sau simbolul Triadei fundamentale a Facerii.

Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu apoi Vasile Lovinescu au sugerat în scrierile lor că tradiția, ritualurile și mai cu seamă poveștile și basmele populare pot fi luate ca depozitare ale unor elemente reale din protoistoria noastră, explicând că atunci când o formă tradițională cunoscută de inițiați este în pericol de a pieri, ea este încredințată memoriei colective a poporului, sub formă de parabole, adică forma facilă, folosită mai târziu de Iisus, spre a fi înțelese de toți.

René Guénon, unul dintre autorii de marcă ai literaturii ezoterice, care a purtat o intensă corespondență cu Vasile Lovinescu, după ce a vizitat țara noastră și a pătruns sensurile literaturii populare, referindu-se la simboluri a afirmat: „orice simbol veritabil își cuprinde sensurile multiple încă de la origine, căci el nu s-a constituit ca atare în virtutea unei convenții umane, ci în virtutea unei Legi a corespondenței – care leagă toate lumile între ele”.

Așadar, elementele tradiționale își au expresia în puterea semnului, adică sunt și rămân criptate în simboluri fundamentale, cercul, spirala, crucea, pătratul etc., atât de frumos păstrate în țesăturile noastre tradiționale, fie ele covoare, macate, șervete sau veșminte, mai cu seamă iile și cămășile, plus cele încrustate pe lemn sau ceramică, astfel că oamenii își desfășurau existența între simboluri și practica ritualurilor.

Extinzând mental imaginea acestor semne, observăm că ele de fapt sunt expresii simbolice ale Locului, iar fiecare loc are un Centru. Localizarea centrului este motivația simbolului, de aceea, ei, inițiații, au vrut să delimiteze acest Centru ca pe o axă care face legătura între pământ și cer, locul Stăpânului lumii, Stâlpul cosmic, simbolizat în ezoterism prin semnul muntelui, arborelui sacru, axei în jurul căreia se susțin ambele planuri (vezi Coloana lui Brâncuși ca semn închipuind Axis Mundi, idee inspirată din arta populară a lemnului – stâlpii caselor, dar și cei din cimitir – știind că civilizația dacă a excelat în prelucrarea acestui element).

Cercul, tot în ezoterism, este acreditat drept simbol al Universului.

Revenind la visul lui Zalmoxis, în locul Zeului, în mijlocul cerului a apărut un rug aprins din care s-au desprins trei mănunchiuri: unul s-a întors spre soare, al doilea s-a prelins prin păduri până a luat chipul unui lup alb falnic, iar al treilea, după ce s-a zbătut pe creasta muntelui, s-a întrupat într-un dragon (balaur), care s-a ascuns în peșteră. Apoi, flăcăul a avut o vedenie în care veneau oșteni din cele patru zări, iar magii inițiați au înălțat fumul sacru de pe altarul jertfelor. Fumul s-a contopit cu razele soarelui și împreună au format o roată de foc care a prins a se rostogoli spre oștenii puși pe fugă.

Prin urmare, cercul cosmic din visul Marelui Zeu și cercul mai mic din visul lui Zalmoxis, plus cele trei potire, care au tot formă rotundă, plasate aproape de centru, concentrice, le regăsim în Marele Sanctuar circular de la Sarmizegetusa, ales drept cale de deschidere și accedere către taina Legii divine.

Cele două râuri care curg în sensuri diferite simbolizează cele două firi: pământeană din planul fizic și spirituală din planul nevăzut. Pescarii care cărau rodul bun au fost transformați în păsări, care prin gând se vor înălța și vor merita să audă glasul Tatălui

Despărțite, lumina și întunericul se succed peste Ou (Oul cunoașterii) și în perimetrul pământesc (care este tot rotund, cerc), dar ele devin vizibile, se aleg în patru momente: dimineată, amiază, înserarea și noaptea. Unind aceste puncte marcate pe cerc, obținem în primul rând o cruce cu vârfurile aplecate spre stânga, care sugerează mișcarea, trecerea uneia în alta, adică dimineața trece (dă în) spre amiază, amiaza spre seară etc., cruce care nu este altceva decât o svastică levogiră. Menționez că torul, spinul în jurul căruia se învârt energiile celulare în organismele vii, când realizează regenerarea sau înmulțirea (mitoza), este levogir, adică întreținător, aducător de viață (svastica fascistă avea sensul dextrogir, adică simboliza moarte).

În al doilea rând, putem obține un pătrat în cerc. Pătratul simbolizează cele patru elemente fundamentale, pământ, aer, apă, foc, ele realizând mediul, climatul în care se mișcă divinul întrupat în lut însuflețit, *omul.*

Bradul este simbolul iubirii, dar poate fi socotit și Axis Mundi, face legătura cu planul divin, fiind folosit de români în ritualurile de nuntă și de înmormântare a celor tineri, când este poziționat cu vârful în jos.

Muntele, simbol de piramidă, este socotit centrul planului terestru, menit să ne înalțe din întunecimea grotei spre piscul unde vom întâlni Centrul Suprem.

La ieșirea din vis, Zalmoxis a povestit bătrânilor înțelepți întregul vis, iar aceștia, după ce l-au ascultat, l-au venerat, i-au dat toiagul înțelepciunii și l-au investit mesager al cerului.

Cele trei potire vor lua locul jertfitului, care, ales candidat, nu va mai fi aruncat în cele trei sulițe ca până atunci, ci va fi chemat și trimis să învețe tainele inițierii.

Doar după inițiere va înțelege taina, esența Legii universale: totul este iubire, suport fără de care începând „a umbla” nu va găsi rostul existenței omenești decât prin ideea de a accede veșnicia, nemurirea, în care au ajuns să creadă locuitorii acestor meleaguri înainte de venirea lui Iisus.

Înțelegerea marelui simbol al șarpelui Uroboros care își înghite coada, devenind un cerc, semnifică curgerea fără sfârșit a timpului, totul fiind o continuă renaștere (simbol universal).

Calea prin care Zalmoxis – mai târziu și Iisus – ajunge la inima și mintea oamenilor a fost aceea a folosirii focului spiritului pentru cei chemați, pe care i-a învățat să fie vindecători ai trupului prin vindecarea sufletului, concept admirabil de medicină integrală, care este reluat acum, subiect despre care scriem și îl promovăm de un sfert de secol, citând de fiecare dată celebra informație scrisă de Platon în *Dialogul* cu Charmides: „Zalmoxe, regele nostru, care e zeu, spune că precum nu se cade să încercăm a vindeca ochii fără să ne ocupăm de cap, ori capul fără trup, tot astfel nu se cade să încercăm a vindeca trupul fără să vedem de suflet, și că tocmai din pricina asta sunt multe boli la care nu se pricep doctorii greci, fiindcă nu cunosc întregul de care ar trebui să îngrijească”.

Legenda Marele Lup Alb simbolizează vitejia dreaptă care, unită cu înțelepciunea ascunsă, simbolizată de dragon (ascunsă ca și balaurul), sunt două calități, două însușiri ale oșteanului dac care aspiră la nemurire și, prin folosirea stindardului cu aceste semne, veșnic va fi biruitor.

→

Cărţi şi autori

Un roman psihologic de valoare

Ion C. ŞTEFAN

Prezenţă discretă, dar constantă, în lumea literaţilor bucureşteni, Geni Duţă dovedeşte un real talent de prozatoare, precum şi de autoare de cărţi pentru copii, în versuri sau proză, fiind de o rară sensibilitate în descifrarea sufletelor celor mici.

Până acum este semnatara romanelor *Rătăcitoarele drumuri* şi *Destin,* volumelor de povestiri *O poveste cu fetica frumuşica, Frumuşica din pădure* şi *Izgonirea din Rai* şi volumului de versuri *Vis de tinereţe* – bucurându-se de câteva cronici de întâmpinare din partea mea şi a scriitorului Geo Călugăru, apărute în revistele *Sud* şi *Litere.*

Mă voi referi în continuare la unul dintre cele mai reuşite romane ale sale de dragoste, pe care le-am citit în ultima perioadă, *Iubire interzisă,* tipărit în anul 2016 la Editura Fast Editing, Bucureşti.

Specificul acestei naraţiuni este înrudirea cu stilul unor autori din perioada interbelică, anume Camil Petrescu şi Gib I. Mihăilescu, fiind o dezvăluire treptată a unui suflet sensibil şi delicat, prizonierul unei iubiri înflăcărate, dar atipice, deoarece eroina principală, Lucia, lector universitar la Facultatea de Matematică şi căsătorită cu muzicologul Sorin, având împreună o fetiţă blondă şi drăgălaşă, pe Laura, este admirată şi curtată de unul dintre cei mai capabili studenţi ai săi, Radu Alexandrescu, inteligent, frumos şi profund în studiu, iar ca bărbat, tulburător, sensibil şi îndrăzneţ.

De unde, la început, sentimentele lor apar ca un joc amuzant, intensitatea iubirii celor doi creşte până la împlinire.

Atipică pare aşezarea în contrapartidă a dragostei aparente dintre soţul Luciei şi admiratoarea sa din orchestră, Mariana Creţulescu.

Astfel de perechi, nepotrivite sau chiar antitetice, am mai întâlnit în lecturile mele, dar romanul Jeniei Duţă excelează printr-o dezvăluire graduală a sufletului feminin, în pendularea între datoria faţă de familie şi greşeala, pe care încearcă s-o evite, printr-un efort evident, dar nu reuşeşte. Eroina principală se confesează, atât prin inteligenţa mărturisirilor, cât şi prin sinceritatea sentimentelor sale, încât pare că nu e beneficiara iubirii studentului său îndrăgostit până la sacrificiul de sine, ci, mai degrabă, victima propriilor sale slăbiciuni.

Fiecare gest, fiecare propoziţie rostită cu emoţie, poziţia trupului într-un limbaj al gesturilor, privirile care vorbesc de la sine, faptele expresive ale personajelor îndrăgostite par uneori secvenţe cinematografice, decente şi semnificative: „Era ca o trezire dintr-o moarte aparentă. Ar fi vrut să stea de vorbă cu cineva, însă constata, la 33 de ani, că nu avea nicio prietenă, era înfiorător de singură în perfecţiunea vieţii sale” (p. 29).

Tocmai în stilul comemorării stă farmecul analizelor psihologice ale naratoarei, în conştientizarea greşelii în devenire şi dramatizarea faptei dorite, în exprimări ca: „Aşteptaţi o poveste romantică de iubire pe care nu o trăiserăţi încă” (p. 61).

Pentru detensionarea acţiunii, amintim şi desele vizite ale Luciei la psihologul Tudor Brătescu, mărturisirile ei, ca o despovărare de sine, privite ca faţa cealaltă a realităţii, fiind încercări disperate de a se sustrage unei mari pasiuni şi a reveni la normalitatea faptelor.

Se dovedeşte că relaţia lui Sorin cu Mariana sunt doar o perdea transparentă pentru acoperirea adevăratei greseli a Luciei: „Am senzaţia că noi doi, acum, existăm într-o lume care pluteşte ca o insulă, în lumea reală, adică, de fapt, suntem, aici, dar dincolo, în realitate nu putem sta alături, pentru că nu existăm împreună” (p. 67).

Finalul romanului devine, totuşi, firesc şi moral: studentul Radu Alexandrescu se transferă la Cluj, pentru a-şi termina facultatea, soţul Luciei îi mărturiseşte că între el şi Mariana n-a fost decât o admiraţie platonică şi cei doi soţi se împacă, reunindu-şi eforturile în educarea fiicei lor, derutată la un moment dat de ceea ce se întâmpla în familie.

De fapt, ieşirea din planul normalităţii este o dovadă că „iubirea interzisă” nu poate fi acceptată. Un roman de-o mare sensibilitate, scris într-un stil literar convingător, de-o prozatoare cu adevărat talentată.

Legenda Marelui Lup Alb este legată şi de prezenţa sfântului Apostol Andrei pe teritoriul Daciei la începutul erei creştine – se cunoaşte rolul sfântului Apostol în creştinarea locuitorilor acestor meleaguri!

Rugul aprins rămas în mijlocul cerului (din care s-au desprins cele trei mănunchiuri), pe lângă anticiparea rugului lui Moise, ne arată că străluminarea s-a produs în mintea iniţiatului şi nu are decât să urmeze calea propriei perfecţionări.

Desigur, în acest captivant volum urmează alte capitole la fel de interesante: despre interpretarea altor simboluri, despre Munţii sacri şi călugării Capnobotai (cei cu capetele nevăzute, acoperite) călugării Bessi („Bessi sunt un trib preoţesc zalmoxian, asemeni tribului ovreiesc al leviţilor”, Herodot, *Istorii* VI), despre magii din Carpaţi, treptele de iniţiere, Kogaion şi Muntele ocolit, zestrea zalmoxianismului, ritualuri (asupra cărora voi reveni) etc.

Despre zestrea zalmoxianismului putem sublinia că Zalmoxis s-a impus ca învăţător şi născător al unei credinţe capabile să reunească triburile geto-dace nu prin puterea militară, ci prin puterea credinţei unice, a format adepţi, iniţiaţi care au transmis ideea de unitate întru credinţă pe întreg teritoriul Daciei.

La sfârşit, autorul conferă spaţiu unui întreg capitol referitor la alfabetul dacic, la eforturile care se fac în această privinţă. Volumul este ilustrat cu multiple imagini care susţin conţinutul şi se încheie cu o bibliografie selectivă în care sunt citate 82 de surse. Desigur, multe aspecte au rămas neamintite, dar las cititorului bucuria de a le descoperi.

M-am întrebat: de unde a aflat Florin Horvath aceste legende minunate, pentru că eu, sincer, pe unele nu le-am ştiut până acum. Decriptarea unor simboluri ezoterice o cunoşteam, ştiu că interpretarea lor este universal valabilă, dar unele dintre legende de unde le-a cules? Atunci am început să mă rog, să mi se dezvăluie acest mister. Răspunsul a venit mai târziu, nu chiar imediat. L-am văzut în vis pe Florin urcând o cărare de munte, unde s-a întâlnit cu un călugăr, care, după ce au stat de vorbă, i-a spus că îl primeşte ca ucenic la Uşa Muntelui, adică prima treaptă de iniţiere. Dacă va fi parcurs această treaptă şi pe următoarele două nu ştiu (în total, sunt trei trepte care presupun ani de dezvoltare transpersonală), dar ştiu că volumul acesta intitulat *De la Zalmoxis la Sarmizegetusa* rămâne scris cu ceea ce iniţiaţii consideră azi ca urgenţă să ajungă la lume, lucru care, iată, se întâmplă chiar acum.

Ideea de unitate întru credinţă inoculată de Zalmoxis dăinuie şi azi în mintea oricărui român, este cea care ne-a ţinut uniţi în spirit. Aceasta cred că este taina dăinuirii noastre aici, „o insulă de latini într-o mare de slavi” – credinţa unică în Dumnezeul Unic! Anul viitor, 2018, întâmpinăm nu numai Centenarul Marii reUniri, ci şi 1.747 de ani de la retragerea armatelor romane, din anul 271 d.Hr., din Dacia, cunoscută ca retragerea aureliană.

Marele Zeu al lui Zalmoxis şi al lui Iisus să ne aibă în pază, aici pe pământ şi în nemurire!

Lacrima Anei

Alexandru Mărchidan s-a născut la 28 ianuarie 1983, în comuna Slobozia, judeţul Argeş. Din 1997 locuieşte în Piteşti. A absolvit Facultatea de Filosofie (Universitatea din Piteşti), master la Facultatea de Filosofie (Universitatea din Bucureşti), doctorat în filosofie (2010) la Universitatea de Vest din Timişoara. Este lector universitar la Facultatea de Ştiinţe Socio-Umane (Universitatea din Piteşti), şi secretar literar la Şcoala Populară de Arte şi Meserii Piteşti.

Numeroase premii la concursuri naţionale de literatură, prezent în multe antologii de poezie, în diverse reviste literare şi culturale.

Dintre cărţile tipărite: *Obiectivarea fenomenologiei în etică în opera lui Emmanuel Levinas* (teză de doctorat), Tiparg, Piteşti, 2011; *Exil în inimă* (poeme), Alean şi Tiparg, Piteşti, 2012; *Hesychia* (poezie – Alexandru Mărchidan; fotografie – Sorin Dănuţ Radu), Alean, Piteşti, 2015; *33 de cuvinte pentru Luiza şi alte câteva poeme*, Tiparg, Piteşti, 2017.

Poemele alăturate sunt inedite.

Icoană

obosită de nisipul deşertăciunii
Ana s-a aşezat
în pacea catedralei.
pe masă Potirul cel Sfânt
în zidul bisericii Ana.
pe masa-mormânt
în zidul-mormânt
Jertfa stă icoană,
pod de viaţă
coborât
dinspre cer
spre adânc.

Zidire

cuvintele petreceau în găoace
partea lor de veşnicie
eu spărgeam cojile
să le prind
să mi le fac prietene
pentru că cine poate trăi
fără chilia din spatele lor
sigur, nu toate găocile se spărgeau
nu toate erau pline de miezul cel bun
dar azi unul mâine altul
am reuşit să le lipesc de mine
să fac chilie cochilie
în care nu pe Ana
ci pe mine mă zidesc
lăsând în piept
deschis
ochiul
spre
Atotziditorul.

Stâlp

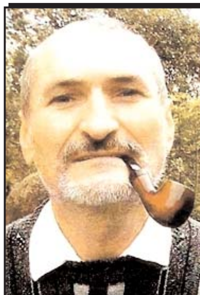
ne răsfrângem
în lacrimile tale, Ană,
ori tu, când noaptea ţi se aşază
în jur ca o ramă,
ieşi înaintea tuturor
pe drumurile pe care apuci
şi le zideşti înlăuntru
încă şi încă o Ană.
vezi tu, singurătăţii nu-i mai dă
nicio şansă stâlpul ce ai ajuns,
rezemându-ne rând pe rând
de lacrima ta
ca de o mamă.

Glasul pietrelor

cuvinte cernute prin cărămizi
şopteşte biserica
dinspre inima ta
de parcă prin trupul tău
s-ar fi prelins grai omenesc în pietre
ca şi ele să poată fi auzite.
n-ai fi ajuns la locul zidirii, e drept,
de n-ai fi-nţeles că toate
au nevoie de glas
chiar şi pietrele măiestrit înălţate
chiar şi tăcerile,
Ană cu nume venit din Scripturi
nume de mamă
însemnând
miluită.

Cărți și autori

Umanitatea - evoluție și involuție

Lucian GRUIA

Galina Martea s-a născut la 30 iulie 1959 în localitatea Cornești, Ungheni, Basarabia. A devenit o personalitate în țara sa și nu numai, prin activități de excepție în domeniile scriitoricesc, științific și pedagogic. Este lector unversitar, doctor în economie, membru al Academiei Româno-Americane de Științe și Arte, membru al Consiliului Unirii – Moldova etc.

Cartea Galinei Martea *Universul umanității – evoluție și involuție* (Editura Anamarol, 2017) reprezintă o cercetare deosebit de lucidă și actuală asupra realităților sociale contemporane, cu aspectele pozitive și negative ale acesteia.

Autoarea are o viziune umanistă asupra existenței, așa cum se practica în Grecia Antică. Omul este situat în centrul societății și personalitatea sa trebuie formată și dezvoltată armonios, prin învățământ, atât spiritual cât și fizic.

Societatea, în funcție de modul cum e condusă, poate avea perioade de progres sau de regres. Peisajul societății actuale ne oferă exemple din ambele categorii. Europa Occidentală, America de Nord și Australia, Japonia și altele, prin democrațiile autentice adoptate, promovează dezvoltarea personalității și ridică civilizația și cultura la cote remarcabile. Țările Europei de Est (foste comuniste), ale Africii și Americii de Sud etc. nu au reușit să creeze condițiile necesare dezvoltării continue.

În procesul formării și dezvoltării personalității, învățământul are rol prioritar.

În dezvoltarea pozitivă a societății, rolul creației (spirituale și materiale) devine foarte important. Pentru ca societatea să fie armonioasă, umanistă, accentul trebuie să cadă pe valorile spirituale. Țările în care materialismul și ateismul au triumfat, în perioada comunistă, s-au dovedit falimentare economic. Statul, ca unic proprietar, supus unei doctrine politice aberante, s-a dovedit un prost administrator. Progresul nu poate fi adus decât de o economie de piață în condițiile unei concurențe loiale.

Sincopele din dezvoltarea unei țări se datorează clasei aflate la putere și care pune interesele personale mai presus de cele ale nației. Clasa dominantă, coruptă, demagogică și arogantă se îmbogățește pe spezele statului în timp ce populația se pauperizează. Problema clasei conducătoare este una de mentalitate, deci morală.

Galina Martea își exemplifică analizele economice și sociale în cazul concret pe care l-a cercetat cel mai amănunțit, situația Basarabiei. Deși concluziile sunt negative, analizele pertinente izvorăsc din cel mai înalt patriotism. Clasa conducătoare din Republica Moldova este criticată pentru că a adus țara în impas. Statisticile dovedesc că nivelul de trai din Basarabia este cel mai scăzut din Europa.

Dezbinării populației, sub acțiunea clasei conducătoare corupte, i-a căzut victimă, din păcate, și intelectualitatea, cea care trebuia să fie la cârma țării. Autoarea consideră o urgență înființarea unui Comitet al Salvării Naționale care să retrezească sentimentul unității naționale a românilor. Sansa redresării economice și integrarea europeană a Basarabiei constă în unirea cu România, pentru care autoarea militează ca membră a Consiliului Unirii. Momentul propice ar fi anul 2018, când se vor serba 100 de ani de la constituirea României Mari.

Multe dintre concluziile Galinei Martea privind situația economică-socială precară din Basarabia, sunt, din păcate, valabile și în România.

Prin *Universul umanității – evoluție și involuție,* Galina Martea realizează o cercetare dinamică și complexă asupra societății contemporane.

Textele sunt astfel selectate încât să realizeze o viziune unitară asupra relațiilor sociale de astăzi.

Autoarea consideră lumea de sorginte divină, deci perfectibilă. Între om și natură, deși există compatibilitate, se instaurează o relație de subordonare care poate impieta asupra armoniei planetei. Depinde de om cum gestionează această relație.

În ceea ce privește armonia unei societăți sănătoase, autoarea afirmă: „Pentru a menține echilibrul decent al vieții prin procesele evoluției este necesar să creăm continuu acele valori care să ne motiveze existența prin cele mai civilizate forme ale dezvoltării umane."

Cartea incită la meditație și acțiune unionistă.

Semn(al) de carte

Sanda Golopenția, *Fluviul Alfeu sau despre exil și întoarceri,* 2 volume, Colecția Distinguo, Editura Spandugino, București, 2017

Am pierdut, plecând, calitatea de experți. Limba nu ne-o mai vorbim fără greș și născocitor. Meseria nu ne-o practicăm (când se întâmplă s-o avem, aici, pe cea de acasă) fără sentimentul înstrăinării. Cu prietenii noi nu vorbim nestingheriți. Părinții români de copii americani sau aculturați astfel nu au cum fi, pentru aceștia, oază de siguranță încrezătoare și infailibilă. Mâncăm mirat, ascultăm ușor decalat, pășim pe catalige invizibile. Avem accent în toate. (...)

Patria interioară ne ajută să supraviețuim ca exilați. Să nu ne înstrăinăm de funcțiile pe care ar trebui să le împlinim dacă vrem să persistăm în cadre ce nu exclud cultura românească. Ea nu ne ajută neapărat *să supraviețuim,* ci chiar dimpotrivă. Rupându-l mereu pe cel care o poartă în sine de trăirea nemijlocită, oarbă uneori, firească într-un cuvânt, a schimbării, situând-o sau situându-l permanent în zona de zbatere a trăirii reflectate, patria interioară ne face să viețuim în doi timpi, ba chiar, când devenim de tot bizari, într-un indescifrabil ritm *aksak,* să fim, cavalere-cavaleri ai tristei figuri, sfioși – deși ispitiți – în a ne „reface" prietenii, în a ne schimba accentul, gesturile și cetățenia, nu pentru că nu am fi în stare să o facem sau nu am vrea, nu pentru că ne-am socoti inutili aici sau indispensabili în România, ci pentru că, în modul organic de a defini apartenența social-culturală a exilaților, lucrul *nu se poate*, nu folosește adânc nimănui, nu încape. (Autoarea, pe copertele celor două volume)

Lucian Costache, *Hazard. Granit, flori de câmp și scaieți,* Editura Bibliostar, Râmnicu Vâlcea, 2017

Cuvântul are forța lui proprie, nu numai minunată (ca minune), dar și ca forță creatoare de sine însăși și de univers. În jurul unui cuvânt cresc altele și altele, cu frenezie vitală, cu o energie creatoare și întotdeauna primordială, când e vorba de artă, ca și cum, odată rostit, dă drumul unui izvor sau unui fluviu pe care singur îl poate seca sau mări. E ca și cum ai lovi cu barosul în stâncă, în pământ sau în piatră seacă și, de acolo, o picătură de apă se face fir de apă ori cascadă, mlaștină sau ocean. Tot atât de adevărat e că nu orice însăilare automată – și rima e adesea un balast nesuferit – proba cea mai sigură a lipsei de poetic și de poezie – e artă literară. Am fost mai degrabă valetul cuvântului, deși am avut uneori orgoliul stăpânului. Să fi fost într-adevăr nobilul său proprietar!? Cel mai bine e să rămâi cavalerul rătăcitor, nebunul de care nu are nimeni nevoie – poate doar pentru amuzament! Dar, o proprietate se poate vinde sau cumpăra! Ori eu nu am dorit nici una, nici alta. De la cine să cumpăr și cui să vând!? Dacă am luat cu împrumut, voi plăti dobânzi zilnice cămătarilor de cuvinte. (Autorul, în introducerea la carte, intitulată *Baroc transmodernist. Și eu Cred*)

Lina Codreanu, *Chemarea apelor,* Editura Junimea, Iași, 2017

Romanul de față nu are propriu-zis o structură epică, iar din multitudinea personajelor, cu nume și porecle, îmi este greu să mă opresc la careva dintre ele. Copiii, adulții și bătrânii satului tăiat în două de un Canal sunt surprinși în vârtejul desfășurării întâmplărilor, de la naștere până la moarte, apăsați totuși de-o anumită monotonie și lentoare, de la realismul cel mai dur la planurile fantastice, halucinante.

O altă caracteristică definitorie a cărții este nu detașarea obiectivă, obișnuită în proza epică, mai degrabă prezența autoarei în lumea aceasta conservatoare încă de mentalități străvechi, exprimate într-un limbaj de-o varietate și expresivitate rar întâlnite în proza contemporană. (Ion Brad, pe coperta a patra)

Nicolae Dan Fruntelată, *Baladângile,* Editura Semne, București, 2017

Baladângile nu sunt o bășcălie a unui poet ironic și glumeț, ele sunt niște lacrimi de ciudă și de durere, ele vor să pecetluiască despărțirea de rodiile unor sentimente vetuste și intrarea în lumea strepezită a corcodușelor care au fost menite vieții noastre.

Pa, rodii, bonjour corcodușe, dacă v-am supărat la urechi să mă iertați, dacă n-am fost postmodern *mi si rupi,* cum zice japonezul trăitor la Hârlău, dacă nu mă credeți, sculați-vă dimineața și trageți în piept aerul poluat de cuvinte corcite, de idoli falși, de aroganța unor miliardari semianalfabeți, de greva continuă a gunoierilor, de discursurile emfatice ale unor papagali pe care, culmea, noi i-am votat cu mâna noastră, tăia-ne-ar mâna asta Vodă Țepeș!

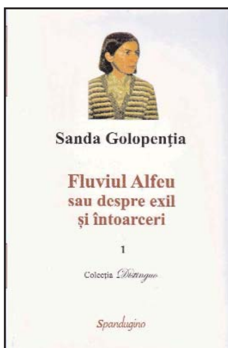
Atât vă spun. Citiți-mă și dați-mi dreptate ori înjurați-mă sănătos. Numai nu rămâneți indiferenți. Asta ucide, ucide tot ce a mai rămas viu în ființa noastră!

Nu simțiți că nu mai avem aer? Nu simțiți că nu mai avem pe ce să ne scriem gândul și povestea? Poate numai pe ziduri, pe zidurile în ruină ale unei patrii ce se depărtează de noi. *Baladângile* sunt tot un fel de *poeme de scris pe ziduri.*

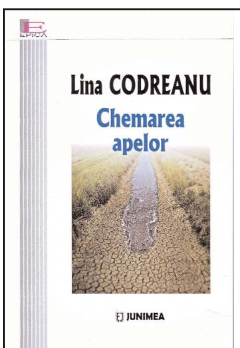
Le însoțesc, în viziunea grafică a unei doamne a cărții frumoase și a artelor plastice, dna Anna Maria Orban, soția prietenului meu artist, Mircia Dumitrescu, cu niște imagini naive ale unei lumi răsturnate în sine, în durerile ei și în poveștile ei ciudate – lumea unor pictori naivi de lângă noi și de departe.

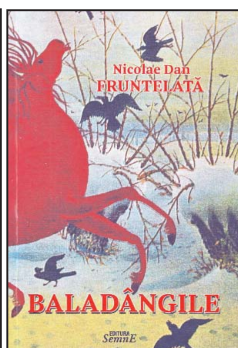
Încolo, totul e un clopot din ce în ce mai mut. O poveste veche din Sudul meu nebun spune că locuitorii unui sat ascuns într-o vale unde nu ajungea niciun năvălitor – satul se numea Scorila, prietenii mei – au îmbrăcat clopotul bisericii în hălci mari de carne de la o vacă jertfită. Să bată când e nevoie, dar să nu se audă decât cu sufletul, pentru ca dușmanii să nu descopere satul lor.

Aceste clopote mute sunt, vor să fie, baladângile mele. Atât... (Prefața la carte a autorului, intitulată *De ce baladângile?*)

Nevoia de românism

De vorbă cu Petre Roman

Nicolae MELINESCU

O comunitate națională este puternică prin componentele sale identitare. Petre Roman

State europene *cu un sistem consolidat al instituțiile democratice au început să se întoarcă tot mai mult către sine și către propria identitate, lăsând principiile solidarității transfrontaliere în termeni politici și economici să le afecteze deciziile doar în măsura în care acestea nu aduc atingere propriilor interese și strategii. O asemenea conjunctură poate crea spațiul în care țări ca România să nu mai abordeze timid identitatea națională și să o promoveze pe baza valorilor specifice care pot îmbogăți patrimoniul european al unității și conlucrării. Petre Roman consideră că o menținere a intereselor naționale în permanenta focalizare a unei societăți nu constituie o manevră politică de moment.*

Concentrarea asupra interesului național este un reflex pe care îl consider firesc față de un fenomen de globalizare din care popoarele, oamenii au început tot mai mult să iasă cu un sentiment de frustrare. S-a vorbit prea mult, s-a promovat prea mult, mult prea mult, această idee de extindere și intensificare a relațiilor și schimburilor accesibile la nivel planetar. Au existat voci care prevesteau că statele-națiune nu-și mai găsesc locul în noua configurație mondială. Este greșit, pur și simplu greșit, pentru că statele-națiune sunt pentru oamenii din interiorul lor o pavăză, pentru că aceste entități generează sentimentul de protecție, sentiment apărut odată cu nașterea statelor moderne. Acest sentiment de apartenență se înrădăcinează în contractul colectiv și include un reper identitar fundamental. În momentul în care ni se spune „statul-națiune și-a pierdut sensul" survine în mod firesc întrebarea: „bine, dispare statul-națiune și ce puneți în loc? Nimic!" Sigur, eu nu sunt deloc un naționalist întors către sine, sunt un om al unei lumi deschise, însă este vorba aici de răspunderea față de cetățeni. Această răspundere pe care o are statul-națiune față de cetățean, față de libertățile, față de interesele sale, nu s-a schimbat. Statele puternice nu încep acum să se întoarcă spre sine. Este clar că niciodată nu și-au părăsit interesul lor vital, cel mai pertinent domeniu fiind cel al intereselor economice. Fiecare conducător, fie el președinte sau prim-ministru, din Franța, Italia, Spania, Statele Unite, promovează permanent, niciodată nu încetează să promoveze interesele economice naționale. Aceasta este o chestiune evidentă chiar și în perioada aceea în care globalizarea devenise un fel de mantră a zilelor noastre. Numai noi, România, am căzut, ca de obicei, dintr-o extremă într-alta și am sărit de la o societate care tindea să fie complet închisă într-o societate în care interesul economic, interesul statului român părea că ajunsese complet dizolvat, ceea ce ne-a adus foarte, foarte mari necazuri.

După schimbarea de regim *din 1989, România parcurgea procesul dificil și incert al structurării societății după alte norme și principii decât cele ale partidului unic și ale economiei planificate. Denumită în mod convențional „tranziție" de către sfătuitori și consultanți din exterior, această clasificare încerca să creeze o nouă grupare de state cu foste conduceri comuniste, diferită de lumea a treia sau alte lumi, și care masca o realitate mult mai provocatoare, corect descrisă de termenul* anocrație *(Spencer W. Weart,* Never at War. Why Democracies Will Not Fight One Another, *Yale University Press, New Haven and London, 1998, pp. 71-74), adică o democrație anormală, cu instituții democratice în fașă, care nu funcționau sau funcționau inconsecvent. În martie 1992, la Convenția Națională a Frontului Salvării Naționale, Petre Roman a reușit să aducă în atenție o nouă viziune de dezvoltare a țării, lansată în confruntarea politică prin moțiunea sa „Viitorul Azi!", un program politic social-democrat european și reformist. Viitorul acelor ani este acum un trecut aproape uitat, chiar dacă a fost aglomerat cu convulsii politice și sociale dramatice. Fostul deputat de atunci a rămas preocupat, de-a lungul bogatei sale cariere politice, de viitor, ca un domeniu căruia trebuie să i se acorde atenția maximă a decidenților politici și strategici.*

Nouă ne-a mai rămas acum un fapt cert. România este stat membru al Uniunii Europene, cu drepturi și obligații depline, ceea ce înseamnă dezvoltarea unor mecanisme și reguli ale Uniunii. Până la urmă, Uniunea Europeană asta înseamnă. Un ansamblu de instituții și principii în baza cărora funcționează piața unică generatoare a unor avantaje care decurg din această structură. Ca țară membră a Uniunii Europene, după ce am pierdut – și nu vreau să folosesc cuvinte foarte dure – în cel mai bun caz prin nepăsare, dar de multe ori prin vinovății corupte, parte din activele statului a căror dispariție nu se justifica sub nicio formă, cred că în contul viitorului care mă preocupă de mai multă vreme ar trebui să încercăm să realizăm, să punem pe picioare, să punem în funcțiune cel puțin câteva dintre marile proiecte și marile companii românești. Un exemplu poate fi Cehia, o țară mult mai mică decât România, mult mai bine plasată geografic în vecinătatea Germaniei, cunoscută pentru o companie care se numește CEZ, de energie electrică. Avem și noi o companie importantă, Hidroelectrica, și aici vorbesc din perspectiva domeniului meu de specialitate, care are active excepțional de valoroase, pentru că se referă la domeniul energiei regenerabile și pentru că ele sunt valabile, sunt active încă 30-50 de ani. Din această companie eu am convingerea că putem face o mare corporație de valorare sau de semnificație cel puțin regională, poate și mai mult. Avem câteva proiecte de o însemnătate excepțională pentru noi, pentru statul român, cum ar fi canalul Siret – Bărăgan, care ar însemna în primul rând cinci sute de mii de hectare irigate, la producții rezultante de 9-10 tone la hectar, producții adăugate la ceea ce se întâmplă deja în România și am deveni o țară cu un potențial agricol excepțional în context european și nu numai.

După cel de-Al Doilea Război Mondial, *în România suprafața irigată nu depășea 200.000 de hectare, în principal pentru culturile de legume și orez. Profesorul Aurel Lup, specialist în ameliorări, autorul cărții* Irigații în agricultura României, *publicată în 1997, preciza că un program planificat de extindere a irigațiilor a început în 1965, cu comiterea a două mari greșeli, în opinia sa: construirea de capacități de producție, a irigațiilor, pe suprafețe foarte mari și reducerea susținerii financiare pentru exploatarea corectă. Lipsa de energie la stațiile de pompare, diminuarea cotelor de combustibil pentru motopompe au făcut ca investiții imense să producă beneficii mult sub așteptări (http://agrointel.ro/41778/se-mai-pot-salva-sistemele-de-irigatii-construite-in-comunism-aurel-lup-are-raspunsul).*

Cunosc tema foarte bine pentru că sistemul vechi era în mare parte gândit cu totul greșit, deși se pompa apă din Dunăre cu costuri foarte mari, apa care ajungea la plante era foarte puțină. Spun asta pentru că am făcut cercetări în acest domeniu. Se spunea că avem două milioane de hectare irigate. N-au funcționat niciodată mai mult de cinci sute de mii. Dintre sistemele vechi mai pot fi eventual modernizate, retehnologizate, cum îmi place mie să spun, poate cinci sute de mii de hectare. În orice caz, ar fi foarte complicat și nu s-ar justifica economic să pompăm apă pe diferențe de nivel foarte mari, ceea ce înseamnă pierderi și consumuri cu totul excesive. Există forme de irigare moderne mult mai eficiente și care ar însemna, desigur, un efort din partea statului. Proiectul pe care îl avem la dispoziție a fost deja început, primul tronson a fost construit, ceea ce ar însemna că odată finalizat întregul proiect, vom beneficia de o mare realizare pentru economia românească. Azi în toată lumea se finalizează obiective colosale, cu un conținut imens de creație, de inventivitate, de inteligență, de cultură chiar, care sunt repere emblematice pentru lumea de astăzi. Ele costă foarte mult, dar costurile nu mai contează; ceea ce are însemnătate este însuși faptul că există clădiri emblematice, spații emblematice. Noi nu putem ajunge într-un asemenea stadiu, deocamdată, în schimb putem să valorificăm resursele pe care le avem. Asta a redevenit problema noastră esențială și chiar decisivă, cred: valorificarea resurselor de care dispunem, prin acest termen înțelegând nu numai resursele naturale, ci și resursele de inteligență, de creație industrială, tehnologică, așa cum am evocat în cele două exemple. Asta ar însemna, în mod concret, nu doar în vorbe, apărarea și promovarea intereselor naționale.

Petre Roman, *membru al distinsului corp universitar tehnic, prim-ministru, ministru de Externe, președinte al Senatului, a avut de la începutul carierei de personalitate publică o experiență cu totul originală. Odată cu schimbarea de regim din România, la sfârșitul lui 1989, s-a schimbat profilul și calificarea șefului echipei ministeriale. Ultimul premier comunist, un aparatcik de 66 de ani, promovat prin școlile Partidului Comunist, un activist obedient și lipsit de personalitate, a fost succedat de un universitar, deținător al titlului de doctor în științe al prestigioasei universități din Toulouse. La 43 de ani avea experiența, dar și entuziasmul necesare angajării în transportarea țării sale din etapa finală a celei de-a doua revoluții industriale, către un stat modern, angrenat în sistemul euroatlantic de valori și de securitate.*

Eu sunt într-o mare măsură produsul școlii românești, de la clasele primare până la studiile universitare. Sunt, în același timp, produsul educației pe care am primit-o cu foarte mare grijă de la tatăl meu și întărită prin întâlnirile pe care le-am avut cu mari personalități ale României, în care filonul acesta al identității naționale și nu știu de ce ne ferim să-l evocăm, filonul patriotic, al sentimentului patriotic, a fost foarte puternic. Prin urmare, când am ajuns prim-ministru, în împrejurări pe care le numesc integral accidentale – fără niciun fel de rezervă le consider și acum accidentale, deși s-au spus multe pe această temă, chiar dacă eu am explicat de atâtea ori împrejurările acelea – primul lucru pe care l-am făcut a fost să încerc din poziția de șef al guvernului să valorific resursa națională de inteligență. A fost primul meu gând! Am fost numit prim-ministru pe 27 decembrie și pe 5 ianuarie 1990 am avut o discuție cu academicianul Tudorel Postolache și cu colaboratorii săi de la Institutul de Cercetări Economice, ca să lansăm o strategie a României, era vorba de strategia care s-a realizat într-o manieră pe care o pot numi impecabilă în doar câteva luni, strategia înfăptuirii economiei de piață a României. În toată perioada cât am fost prim-ministru, în bună măsură pentru că exista o imagine în lume, în Europa, specială, bună despre mine ca persoană și reprezentant al României, nu mi-a fost foarte greu să le spun marilor personalități cu care m-am întâlnit despre dorința noastră, ce vrem să fim, în ce fel putem să ne conectăm mai bine cu țări ca Germania, Franța, Italia, Belgia, Spania, țările Americii Latine, țările arabe. Toate eforturile, toată stăruința pe care am avea-o noi pentru a ne expune în sens bun, să ne prezentăm, să ne promovăm, toate acestea depind de credibilitate într-o proporție covârșitoare. Am trăit fericirea, bucuria de a fi în legătură cu mari personalități și pentru că eu eram credibil. În momentul în care reprezentanții României nu sunt credibili, România la rândul ei nu mai este credibilă, pentru că mass-media internațională descoperă tot felul de lucruri urâte din interiorul societății românești, pe care le expune, diminuând credibilitatea dramatic și creând o stare de suspiciune, ceea ce face greoaie conectarea cu exteriorul.

→

Nevoia de românism

*În **contextul discutării** tot mai intense a structurării Uniunii Europene în cercuri concentrice, cu un nucleu decizional și cu inele tot mai largi de executanți, România ar putea să se plaseze pe unul dintre cercurile exterioare, tocmai din cauza pierderii credibilității. O Europă cu cel puțin două viteze, așa cum se proiectează, o stratificare a ei la marcarea a șase decenii de la înființare, ar putea să împingă țara noastră spre periferie și, din apărător al graniței răsăritene a Uniunii, să devină o entitate ex-centrică, păstrată doar ca piață de desfacere pentru economiile puternice din organizație.*

Ea este în această poziție, chiar dacă aceste două viteze vor acționa. Atâta timp cât va exista Uniunea Europeană, eu cred că nu se va ajunge niciodată la definirea lor instituțională și documentată sub nicio formă. Vitezele diferite sunt, în cel mai bun caz, niște constatări. Ca o constatare, România se află deja, din păcate, astăzi, într-o viteză inferioară, potrivit unor analiști. Este o durere pentru mine și, bănuiesc, că și pentru mulți oameni asemenea mie, să constatăm că așa stau lucrurile. Suntem din nou în paradigma liberală „Prin noi înșine!" Adică, fiind complet deschiși pentru a ne interconecta, pentru a interacționa cu lumea, rămânem, totuși, în același timp în situația de mare urgență de a ne potența pe noi înșine, prin folosirea capacităților noastre. Spuneam cândva într-o formă oarecum brutală că dacă ne imaginăm că alții vor veni să ne facă binele pe care noi nu suntem în stare să ni-l asigurăm, ne înșelăm amarnic.

*P**rin demersurile** de la începutul guvernării sale și pe parcursul carierei politice, Petre Roman a inițiat și a coordonat eforturile de elaborare a unei viziuni pentru drumul pe care l-a considerat benefic pentru România. Evident, obiective majore, cum au fost consolidarea statutului de independență, după desființarea Tratatului de la Varșovia, și asigurarea securității prin aderarea la Alianța Nord-Atlantică au fost piloni ai unui asemenea proiect de țară. Trecând peste diferențele de doctrină politică, viziunea pe care a susținut-o Petre Roman a satisfăcut formațiunile politice din arcul guvernamental, dar și din opoziție, făcându-l la un moment dat pe Radu Câmpeanu să-i reproșeze premierului de centru stânga că a furat programul politic al liberalilor. Odată împlinite scopurile strategice ale aderării la NATO și la UE, s-a conturat nevoia unei noi viziuni.*

În cartea fundamentală pentru filosofia și sociologia modernă a celebrului academician francez Robert Escarpit (*L'Écrit et la communication,* Paris, Presses Universitaires de France, 1973) am găsit, și ca mine au făcut-o și alții, cea mai simplă și mai evidentă definire a ceea ce înseamnă a conduce: un conducător, un lider al unei națiuni este acela care face o *lectură*, o cunoaștere decisivă a realității și stabilește drumul spre consens. De aici încolo, o națiune este capabilă să producă informație în sensul cel mai larg, ceea ce înseamnă cunoaștere, economie, producție, tot! Răspunsul meu la nevoia de viziune este, poate, dezamăgitor, dar viziunea va exista dacă ea pleacă, dacă își găsește sursa într-un lider care a făcut *lectura* națiunii sale, face un apel la consens și este, bineînțeles, urmat de poporul său. Atunci el e lider și a devenit lider tocmai pentru că are o viziune. El este mai presus de cercul consilierilor și al cunoscuților. Noi, acum, cu prezența celor din stradă, suntem în situația exact contrară, pentru că nu mai există niciun fel de consens. Consensul este cel mai bun lucru care i se poate întâmpla unei națiuni, cel mai greu de realizat și poate să nu dureze mult atunci când cultura consensului este foarte precară, cum s-a întâmplat și la noi. Recurg la un exemplu. După evenimentele și imaginile îngrozitoare din 14 – 15 iunie 1990, cu minerii dezlănțuiți pe străzi sub privirile admirative ale majorității bucureștenilor, pe 29 iunie, guvernul pe care l-am propus și programul pe care l-am prezentat în primul Parlament liber ales după cincizeci de ani, programul de reformă a fost aprobat fără niciun vot împotrivă, numai cu câteva abțineri, deși existau șaizeci de membri ai opoziției formate din partidele istorice. Cum a fost posibil asa ceva? La două săptămâni după un moment atât de urât și de dramatic. Prefer să cred și cer să-mi fie iertată lipsa de modestie, că în mod sincer oamenii aceia, dintre care unii fuseseră în pușcăriile comuniste, fuseseră marginalizați multă vreme, ca și cei tineri care știau câte ceva de la părinții lor, n-au încetat tot timpul acelui regim care îi reprimase, n-au încetat să afirme cum și-ar dori să arate România. În momentul în care li s-a prezentat un proiect atât de incisiv, vast și credibil, în mod cert un proiect care se vedea că era o ruptură clară cu trecutul și o construcție vizionară clară, au trecut peste sentimentul imediat de opoziție și au admis că asta își doreau.

*Î**n anul 2000,** ca ministru de Externe, Petre Roman afirma că în centrul interesului național promovat de politica externă prin diplomație se află cetățeanul român, siguranța, prosperitatea și demnitatea sa. După aproape două decenii de la acest postulat glorios, mulți cetățeni sunt protejați de politica externă românească numai ca muncitori migranți prin Europa, sau când sunt percepuți ca un mecanism electoral extern care poate oferi surprize și chiar mandate parlamentare sau prezidențiale.*

De viziunea strategică privind politica externă pe care am prezentat-o la Academie mă simt foarte legat și acum pentru că ea nu este depășită. Punând în centrul politicii externe interesele cetățeanului, răspundeam multor cetățeni români care reclamau ca instituțiile diplomatice ale României să le vină în ajutor, în domeniul economic sau cultural, pe care diplomația trebuia să le servească, pentru că de multă vreme diplomația nu se mai limitează doar la a pătrunde ici și acolo pe arena internațională, unde, eventual, mai putem să avem un cuvânt, deși există și asemenea situații. Cred că viziunea aceea pentru care am muncit mult și m-am consultat cu oameni care știau ce înseamnă diplomația avea un sens profund. Noi am renunțat treptat, mai ales după 2000, la implicarea sau nuanțarea politicii externe din perspectiva intereselor naționale. S-a făcut o negociere pentru aderarea la Uniunea Europeană din 2001 încolo și există multe capitole – îmi pare rău să o spun – care nu au fost negociate corect, în care nu ne-am ținut bine. Sigur, poate existau și circumstanțe atenuante. Ulterior, odată cu admiterea în Uniunea Europeană și în NATO, părea că nu trebuia decât să ne aliniem și punct! Ceea ce a fost greșit. Mai întâi, pentru că am eliminat practic componenta de apărare a intereselor economice și culturale ale României. Poate în cazul acestora din urmă, prin activitatea Institutului Cultural Român, s-a mai realizat câte ceva. În mare măsură a făcut-o Fundația Culturală Română condusă de academicianul Augustin Buzura. Nu la fel s-au întâmplat lucrurile pe partea economică.

Atâta vreme cât România și-a asumat Parteneriatul Strategic cu Statele Unite, investiția americană la Deveselu este foarte mare și se află pe teritoriul României. Noi ne-am asumat acest parteneriat și Statele Unite și-au îndeplinit obiectivele, în mod firesc, pe partea de securitate militară. Parteneriatul Strategic nu a funcționat aproape deloc în zona economică, ceea ce a rămas o mare problemă. Eu cred că nu americanii sunt răspunzători. Noi nu am reușit cu câteva țări să facem lucruri foarte bune. Nu am reușit cu Statele Unite, ceea ce nu înseamnă că cei de acolo nu aveau deschidere. Important era ca noi să prezentăm proiecte serioase și să ne ținem de ele, să aducem oameni capabili să convingă. Nu am reușit, de asemenea, cu o țară care a vrut să facă foarte multe la noi, cu Israelul. Au fost propuse niște proiecte care nu erau bine făcute, oricum nu au fost urmate cu consecvență și au fost abandonate în cele din urmă. Ca ministru de Externe, pe 25 ianuarie 2000 am semnat Parteneriatul Strategic Consolidat cu Statele Unite. Acela trebuia să fie pasul cel mai important într-un context în care Statele Unite și administrația Clinton aveau foarte mare nevoie de noi, în raport cu ceea ce putea să fie eșecul previzibil în fosta Iugoslavie. Dacă lucrurile au continuat bine în zona aceasta de securitate comună și, deci, și militară, zona economică a rămas descoperită. E nevoie de proiecte bine gândite care să prezinte interes pentru marile companii americane, e nevoie să promovăm proiectele noastre interne, cărora i se poate adăuga și interesul unor firme și companii din străinătate, în zona investițiilor. Dacă nu dovedim că noi înșine suntem în stare să facem ceva solid la noi acasă, mare lucru nu vom reuși.

*V**iitorul azi–identitatea națională,** parte a unei strategii dincolo de cea economică.* Fernand Braudel (n. 24 august 1902 – d. 27 noiembrie 1985), cel care a lansat conceptul istoriei de lungă durată și a elaborat cele mai cuprinzătoare enunțuri despre identitatea națională, susținea că o comunitate națională este puternică prin componentele sale identitare. Fără acestea, de fapt, nici nu poate să avanseze civilizația. De câte ori avem aceste componente, trecem pe lângă ele, le ignorăm sau vorbim prea puțin despre ele. Sunt componentele de ordin cultural, este relansarea capacității de creativitate, de inteligență, relansarea resurselor umane în ceea ce înseamnă experiența națională proprie. Astăzi, dacă vrei să realizezi un mare proiect, mai există un număr mic de experți la o vârstă înaintată și în rest priceperea în materie productivă, științifică, industrială este față de momentul 1990 mai puțină, calitativ și cantitativ. Poate asta e misiunea cea mai mare. Cum spunea academicianul Solomon Marcus, dintre toate eșecurile de după Revoluție, cel mai mare eșec a fost cel educațional. Dacă vom confunda naționalismul cu sentimentul național este greșit. Sentimentul de apartenență la comunitatea națională, care se traduce printr-o, să-i zicem, înflăcărare patriotică, îmi aparține.

În ziua de 9 mai 2008, în Sala de prezidiu a Academiei Române s-a desfășurat reuniunea Secției de științe economice, juridice și sociologie și a Grupului de reflecție ESEN al Comitetului Național Român. Manifestarea a fost deschisă de acad. Tudorel Postolache, coordonatorul Grupului de reflecție, care a vorbit despre activitatea acestuia și a anunțat alegerea acad. Mugur Isărescu ca membru al Academiei Regale de Științe Economice și Financiare și a prof. Petre Roman ca membru al Academiei Regale a Doctorilor în Științe din Spania.

Acad. Mugur Isărescu, președintele Secției de științe economice, juridice și sociologie a înmânat Diploma de excelență domnilor Dan Hăulică, membru corespondent al Academiei Române, și prof. univ. dr. Petre Roman.

În continuare, exprimându-și recunoștința pentru distincția primită, prof. Petre Roman a susținut comunicarea *Strategia de acțiune consensuală în condiții de risc global,* referindu-se cu deosebire la „punctele de aplicație" – Clubul de la Madrid, Relația NATO, Vestul-Rusia (sau de ce și cum Rusia trebuie să fie un partener) și Strategia climatică și efectele încălzirii globale – „o încercare de a aduna diferite capitole ale vieții moderne pentru a desluși o imagine coerentă a societății contemporane și a comportamentului uman în această modernitate". În această perspectivă, au fost dezvoltate temele: legile economice și aplicarea lor la scară largă, rolul încrederii ca factor economic, creativitate și adaptare față de incertitudine, timpul consensului, comunicare și învățare. Situațiile cert universale, cu un înalt grad de consensualitate, sunt puține, ceea ce ne „încurajează să ne asumăm riscuri și ne învață să ne schimbăm". Consensualizarea este „sociologia depășirii imposibilului" din natură și societate. Consensul modern este realizat printr-o atitudine principială fermă și de angajare în cooperare cu posibilitatea de a evolua „de la conflict la convergență". Cum în ultimul timp se vorbește de fenomenul pierderii de încredere, s-a conturat răspuns la două întrebări: „Cum se leagă capitalismul, riscul și informația de încredere?" și „Este posibilă economia bazată pe încredere controlată sau stimulată?" Creșterea complexității și implicațiile ei numeroase au pus în evidență legea „diminuării rezultatului obținut", deoarece impune o mărire a numărului de instituții tot mai ample, mai puțin capabile să reziste șocurilor și care, în cele din urmă, se pot prăbuși. Soluția este descentralizarea în luarea deciziilor prin crearea de rețele, însă și în această situație un șoc se poate transmite în toată rețeaua, astfel încât „nimeni nu mai este la adăpost în cazul unui accident". Nevoia de consens este o consecință a vulnerabilității civilizației contemporane, ceea ce înseamnă un „echilibru dintre descentralizare și centralizare". (...)

(Continuare la http://www.acad.ro/com2008/pag_com08_0509.htm)

Sclavii secolului XXI

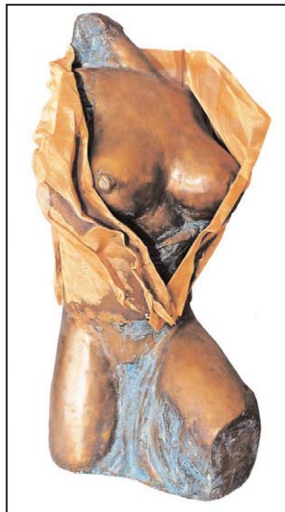
Nicolae MELINESCU

Cu ani în urmă, am parcurs ca pasager drumul de la Tripoli la Benghazi, într-o Dacie. De la patru dimineaţa până seara la nouă am traversat peisajul dintre marginea nordică a Saharei şi litoralul sudic al Mediteranei. Şoseaua, foarte lină, punctată pe margini de caroseriile carbonizate ale maşinilor supraîncinse de soarele neiertător, are o singură particularitate, care o face de neuitat: o linie dreaptă de aproape patru sute de kilometri lungime.

După ce au trecut câteva ore bune, aveam impresia că am rămas suspendat în timp şi în spaţiu, pentru că peisajul părea încremenit, deşi maşina înainta cu 90 de kilometri pe oră. L-am rugat pe ataşatul de volan să oprească. Doream să ajung la malul mării, să-mi limpezesc privirea după griul nesfârşit al benzii de asfalt şi ocrul auriu al dunelor. Companionul meu mi-a spus iniţial că nu poate să oprească pentru că era periculos. Nu am sesizat niciun risc dacă ar fi tras pe dreapta pe o şosea unde mai circulau cel mult încă cinci maşini pe ambele sensuri. Am insistat şi mi-a venit explicaţia că nu am cum să ajung la plajă. Nu m-am lăsat şi bietul om a oprit maşina până la urmă. Fericit, m-am repezit spre mal, spre Mediterana azurie. Când am trecut de o mică dună ce ascundea privirii întinderea de ape, am înţeles de ce accesul meu şi chemarea spre talazurile înspumate atârnau doar de un miraj provocat de lecturi romanţioase. Un gard de sârmă, înalt de câţiva metri, prin care trecea un curent electric de mare voltaj, o plajă superbă presărată cu ţepuşe anti-desant din drugi ruginiţi de fier şi avertizările grafice de teren minat mi-au amorţit brusc entuziasmele nostalgice. Dar nu m-am descurajat. Mi-am închipuit că însoţitorul meu a ales special acea porţiune ca să-mi curme pofta de plimbări litorale. Am aflat repede că în isteria lui paranoică, de teama unor invazii imaginare, Gaddafi a „amenajat" în acest mod tot malul libian, lung de aproape o mie opt sute de kilometri, de la graniţa cu Tunisia, în vest, până la cea cu Egiptul, în est.

Odată prăbuşit bastionul colonelului, toată această protecţie de cazemată a dispărut, dar mi-am amintit de ea pe măsură ce ştirile au readus-o în actualitate din cu totul altă perspectivă, aceea a celor care vor cu preţul vieţii să părăsească Africa şi nu aceea a celor care ar fi intenţionat să invadeze Libia. În ultimii ani, litoralul a devenit câmp de luptă între triburile beduinilor şi ale tuaregilor, angajate din 2011 în cursa pentru supremaţie etnică. De când migraţia transmediteraneeană a pompat mii de africani către Europa bogată, aşezări litorale ca Surt (Sidra), Al Marj, Ra's al Hilal sau Darmah (Derna) de la malul Mediteranei au devenit târguri de sclavi. Migranţii, în căutarea drumului către Europa, sunt vânaţi de traficanţi.

Supravieţuitorii acestei prigoane le-au relatat unor oficiali ai agenţiilor umanitare că violenţa, şantajul, munca forţată sunt practici curente care li se aplică pe piaţa libiană de sclavi, acelora care sunt prinşi de samsarii de carne vie. Ajung pe mâna lor etiopieni, camerunezi, ciadieni, congolezi, sudanezi sau malieni. Tinerii viguroşi, apţi de efort, sunt trimişi în lagăre de muncă forţată, unde nu primesc decât o hrană mizeră şi apă. Au voie să ia legătura cu familiile lor printr-o singură scrisoare (cenzurată) prin care să ceară opt–zece mii de dolari pentru răscumpărare. Tinerele sunt vândute ca sclave sexuale. Vârstnicii sunt păstraţi câtăva vreme pentru răscumpărare, iar dacă aceasta întârzie, sunt izolaţi în deşert, unde mor de sete şi de foame. Un senegalez de 34 de ani, evadat din acest infern, i-a povestit unui reporter de la *The Guardian* că a fost dus de o călăuză într-un depozit din Sabha, în sudul Libiei, după ce traversase deşertul venind din Niger. El şi alţii ca el plătiseră un traficant care a închiriat un microbuz pentru o cursă spre coastă. La jumătatea drumului, şoferul a pretins că nu a fost plătit. „Ne-a dus într-o piaţă, un fel de parcare. Au apărut câţiva samsari arabi care au început să liciteze şi să ne cumpere. Tinerii sănătoşi aduceau cei mai mulţi bani. Cei care păreau mai avuţi au fost duşi într-un fel de închisoare, ţinuţi ostatici până îi răscumpăra familia. Când veneau banii, erau puşi în libertate la marginea aşezării. Mulţi erau sechestraţi de alţi traficanţi şi nu mai apucau să vadă marea niciodată", povestea senegalezul. (http://www.theguradian.com/world/2017/apr/10/libya-public-slave-auctions-un-migration, accesat 18 iunie 2017) Alţi supravieţuitori au confirmat cu propriile relatări coşmarul care îi aşteaptă pe africanii subsaharieni care se aventurau spre ţărmul Mediteranei. Livia Manante, oficial al Organizaţiei Internaţionale pentru Migraţie, IMO, spunea: „Şi alţi migranţi recuperaţi sau fugiţi din mâinile traficanţilor au confirmat existenţa pieţelor de sclavi şi a închisorilor particulare, controlate de şefii de trib locali". (https://www.truththeory.com/2017/04/12/modern-day-slave-trade-just-discovered-libya/ accesat 18 iunie 2017) Ostaticii ajunşi în asemenea închisori erau duşi în deşert şi împuşcaţi dacă răscumpărarea era mai mică decât ceruseră traficanţii sau dacă banii întârziau mai mult de câteva săptămâni. În cazul în care numărul ostaticilor scădea în urma exterminării sau a eliberării, proprietarii închisorilor mergeau în piaţa de sclavi şi cumpărau „marfă proaspătă". Mohammed Abdicker, şeful operaţiunilor IMO, declara: „Cele mai recente relatări despre târgurile de sclavi se adaugă unei liste lungi de atrocităţi comise în Libia. Situaţia este disperată. Cu cât Organizaţia noastră se implică tot mai mult în această ţară, cu atât descoperim că ea a devenit o vastă Vale a Plângerii pentru migranţi". (https://www.iom.int/sitreps/libya-iom-libya-monthly-update-may-2017, accesat 18 iunie 2017)

Organizaţia înregistrează mici succese atunci când dispune de informaţii referitoare la pieţele de sclavi. În primele trei luni ale lui 2017 au fost recuperate o mie cinci sute de persoane, aproape tot atâtea cât pe întreg anul 2015. Abordarea tot mai frecventă a situaţiei sclavilor contemporani în spaţiul public internaţional a dus la exploatarea situaţiei acestora de către crima organizată libiană. Există raportări credibile potrivit cărora bandele de traficanţi se dau drept grupuri de asistenţă umanitară, îi urmăresc pe evadaţi şi-i reintroduc pe piaţa sclavilor sau în lagărele de muncă forţată.

Asociaţiile legale, recunoscute oficial de autorităţile statelor subsahariene, fac eforturi să le transmită populaţiilor locale informaţii complete despre pericolele intrării pe teritoriul libian şi ale încercărilor de migrare clandestină spre Europa. Cu toate acestea, fluxul disperaţilor care traversează Sahara este tot mai copleşitor, deşi pericolele înainte de îmbarcare (dacă aceştia ajung până acolo) şi traversarea Mediteranei sunt nenumărate. „Din păcate, cea mai convingătoare descurajare vine de la cei întorşi la locurile natale cu ajutorul organismelor de asistenţă umanitară. În cele mai mult cazuri, persoanele respective au fost ostatici, sclavi, oameni brutalizaţi şi umiliţi. Vocea lor este mai convingătoare decât orice campanie." (https://unige.ch/immigrationsymposium2016/public-high-level-pannel/leonard-doyle, accesat 18 iunie 2017)

Agenţia Naţiunilor Unite specializată în problemele migraţiei ilegale şi-a exprimat îngrijorarea profundă faţă de situaţia din Libia, actualizată şi de reportajul filmat cu camera ascunsă de un reporter somalez care s-a infiltrat în lumea violentă a negustorilor de sclavi. El a reuşit să afle soarta a nu mai puţin de două sute şaizeci de ostatici somalezi şi etiopieni, izolaţi într-un lagăr de muncă forţată la Al Marj, în estul Libiei. Iniţial, materialul nu a putut fi verificat din surse independente şi a fost receptat oficial cu multă reţinere. Difuzat pe reţele sociale, el a convins mai multe dintre victimele revenit în libertate să-şi povestească tragicele experienţe.

În ţările de origine ale ostaticilor, familiile fac eforturi uriaşe ca să adune sumele cerute de traficanţi. Unele familii sărace sunt nevoite să-şi vândă copiii. Presaţi de timp, grăbiţi să respecte termenul de plată impus, rudele ajung de multe ori pe mâna cămătarilor şi devin, la rândul lor, captivi financiari la ei acasă, îndatoraţi pe viaţă. Reveniţi din captivitate, foştii sclavi pornesc din nou pe drumul spre Europa cu speranţa reuşitei, a găsirii unui loc de muncă şi a achitării datoriilor făcute de părinţi şi fraţi ca să le răscumpere libertatea. Atât în viaţa celor plecaţi cât şi în cea a celor rămaşi acasă apar hiatusuri de luni şi chiar ani până când se pot reconecta aflând unii despre soarta celorlalţi.

Migraţia ilegală transmediteraneeană a mobilizat opinia publică europeană prin efectele ei asupra sudului continentului atunci când Turcia, Grecia, Italia şi Spania (în enclavele africane Ceuta şi Melilla) au dat semne de sufocare sub presiunea migranţilor din Orientul Mijlociu lărgit şi a războiului civil din Siria. Atenţia firească acordată acestora a dus la neglijarea, sper involuntară, a migraţiei subsahariene. Aceasta s-a extins prin deschiderea de către traficanţi a unor noi rute dinspre estul şi centrul Africii spre zona sa vestică şi nordică. Înţelegerile Uniunii Europene cu Turcia privind monitorizarea migraţiilor ilegale, precum şi unele proiecte de repatriere programate de Germania şi unele ţări scandinave au mutat operaţiunile ilegale pe teritoriul libian. Lipsa unei guvernări funcţionale, criminalitatea, luptele dintre triburi au creat un adevărat paradis al traficanţilor. Răspândiţi în clanuri războinice, dispunând de armament şi muniţie abundentă, buni cunoscători ai rutelor şi ai vieţii în deşert, aceştia au reuşit să facă legea, o lege brutală şi inumană acolo unde absenţa oricărei forme de autoritate legitimă a avut şi are consecinţe catastrofale.

IMO a extins prezenţa sa în zonele sensibile, a mobilizat un sistem de monitorizare şi informare. Rezultatele sunt tot mai semnificative, dar sclavagismul secolului XXI se manifestă pe o suprafaţă de nouă milioane de kilometri pătraţi cât are Sahara. El este alimentat, pe de-o parte, de sărăcia şi regimurile de teroare ale dictaturilor din zonă şi, pe de altă parte, de însăşi situaţia din Libia, care rămâne o ţară eşuată, neguvernabilă, căzută în haos. Paza de coastă italiană, nave specializate britanice, româneşti, spaniole culeg zilnic din valurile Mediteranei mii de migranţi. O reţea complexă şi performantă de supraveghere a mării face posibilă salvarea celor aflaţi în pericol la bordul unor plute gonflabile sau al unor ambarcaţiuni comerciale şubrede. Patrulările şi operaţiunile de intervenţie sunt posibile şi din punct de vedere juridic pentru că ele se desfăşoară în marea internaţională sau în apele teritoriale ale ţărilor mediteraneene coalizate în combaterea migraţiei maritime ilegale. Acţiuni internaţionale similare împotriva traficanţilor tereştri nu se pot desfăşura pe teritoriul libian fără acceptul autorităţilor de stat, pentru că s-ar încălca suveranitatea. Dar statul nu dispune de un sistem politic care să afirme şi să apere această suveranitate. Nici Guvernul din Tobruk, nici Guvernul de Acord Naţional, nici Gărzile Instalaţiilor Petroliere nu dispun de un mecanism funcţional de instituire a ordinii publice şi de apărare a frontierelor. Toate trei, la care se adaugă zeci de grupări tribale, sunt angajate în lupta pentru extinderea controlului teritorial, unele primind chiar finanţare şi armament de la traficanţi şi care nu au interes să le strice acestora afacerile.

Ca şi în cazul Somaliei în perioada de apogeu a pirateriei maritime (2007 – 2012), pentru demontarea reţelelor de trafic uman de pe teritoriul Libiei, comunitatea internaţională are nevoie de un partener reprezentativ şi acceptat, apt să autorizeze prin acorduri internaţionale validate de Consiliul de Securitate ONU, operaţiuni finanţate şi coordonate în baza unui mandat clar formulat. Povara cea mare nu cade, însă, doar pe libieni, ci şi pe guvernele şi conducătorii statelor subsahariene de unde pornesc spre necunoscut sau chiar spre moarte zeci de mii de africani.

La pas prin satul global

În Rusia, după o jumătate de secol

Ion PĂTRAȘCU

Timpul zboară. Parcă era ieri când primeam prima misiune oficială în străinătate. Sorții au vrut să debutez la Moscova. Ambasadorul Nicolae Guină, înainte să plece la post la Moscova, a decis să mă ia și pe mine. Aveam doar 24 de ani. Cu ani în urmă, în cursul unui interviu, poeta Denisa Popescu din Pitești mă întreba dacă nu eram prea tânăr pentru misiuni în diplomația românească. Cred că i-am răspuns ceva de genul *eram un tânăr matur*. Nu mă gândisem la așa ceva. Mi se părea ceva normal, așa cum și cei trei ani slujiți în cadrul Ambasadei României la Moscova se încadrau, până la urmă, tot normal în cele patru decenii neîntrerupte de muncă în diplomație. Astăzi, la distanță de peste o jumătate de secol, îmi amintesc că perioada anilor 1960-1963 era foarte densă și solicitantă, datorită cursului complex al raporturilor româno-sovietice. Despre acea etapă inițială în diplomație, am așternut câteva gânduri în primul meu volum de memorialistică diplomatică, *Peregrinările unui diplomat*.

Mi-am încheiat misiunea oficială la Moscova în aprilie 1963 și reveneam în Rusia, în calitate particulară, în iunie 2017, respectiv după 54 de ani. Am intrat prin cunoscuta poartă aeriană a Moscovei, Șeremetevo. Încă de la aeroport mă simțeam într-o altă lume. În primul rând, din punct de vedere politic. Pășeam pe solul Federației Ruse, sau *Mama Rusia,* cum era cunoscută de veacuri. Fosta Uniune Sovietică intrase în istorie de ceva vreme. Apoi, Moscova, fostă și ea capitală imperială, chiar capitală a *Imperiului Roșu* pentru vreo șapte decenii, cunoscuse o evoluție remarcabilă în ultima jumătate de secol. Am regăsit, desigur, acele minunate monumente cultural-istorice, care dau farmecul și faima Moscovei.

În scurta vizită la Moscova, constatam că orașul s-a dezvoltat puternic sub toate aspectele. În primul rând, s-a extins teritorial, ajungând aproape de 900 de kilometri pătrați, cu o populație care a depășit probabil cifra de 11.500.000 din 2012, situându-se pe primul loc din Europa și pe locul șase din lume. Apoi, Moscova s-a modernizat, ținând pasul cu începuturile de secol XXI. Printre altele, mi-a atras atenția un complex de clădiri care, prin armonia lui, ar putea fi numit un remarcabil buchet arhitectural. El se numește *Business City*.

Aici, nu doar că se construiește, dar se și reconstruiește masiv, se renovează și se repun în circuit economic, cultural-istoric sau turistic monumente de valoare ale patrimoniului național. Probabil că investițiile în conservarea acestei moșteniri sunt la concurență cu cele pentru noile construcții. Din miile de exemple posibile, amintesc doar de noua înfățișare a celebrelor *șapte surori,* acele clădiri înalte care perforează cerul cu turnul lor central. Sora cea mare, respectiv Universitatea de Stat Lomonosov (Fig. 1), impresionează prin măiestrie, prestanță și locul ei central în plan educațional. A fost inaugurată în anul 1953, când devenea cel de al șaptelea zgârie-nori din lume, fiind și astăzi cea mai înaltă clădire universitară de pe Terra. Dintre surorile ei mai mici, Hotelul Ucraina a fost renovat și modernizat într-un asemenea grad, încât astăzi el este accesibil doar celor cu bani mulți. Nu duce lipsă de clienți pentru că miliardarii Moscovei i-au întrecut ca număr pe cei ai metropolei americane New York. O altă membră a familiei este clădirea Ministerului Afacerilor Externe, care și ea urmează un tratament de înfrumusețare. Cele

1

șapte surori au, desigur, o valoare sentimentală pentru ruși, însă arhitecții remarcă acea simbioză interesantă dintre *arhitectura lui Stalin* (menită să demonstreze măreția și gloria Uniunii Sovietice) și o evidentă finețe renascentistă.

Vorbim de povești venite dintr-o altă lume, care, însă, se îmbină armonios cu cele din zilele noastre, despre noile cartiere, despre acele blocuri-turn care ocupă sau pot ocupa locuri fruntașe pe podiumul arhitecturii mondiale. Nu am amintit, însă, de plămânii Moscovei, acel spațiu verde de circa o treime din suprafața ei. Impresionează, apoi, curățenia, ordinea și disciplina. Impresionează acea preocupare didactică a autorităților, exprimată grafic și sonor.

Am avut cazarea în una dintre acele zone aerisite ale Moscovei, în apropierea Universității Lomonosov. De acolo, porneam spre centrul orașului trecând pe lângă Ambasada României, moment în care mă asaltau amintirile trecutului. Printre altele, parcă mă vedeam aievea cărând cu roaba cărămizi și saci de ciment, în zilele de sâmbătă și duminică, atunci când participam voluntar la grăbirea ridicării sediului ambasadei noastre...

Dacă la Moscova am avut amintiri plăcute și surprize legate de evoluția ei din ultima jumătate de secol, despre Sankt Petersburg cunoșteam câte ceva doar din lecturi. Cât timp am lucrat la Moscova nu am primit învoire să dau o fugă până la Leningradul din acele vremuri. M-am gândit adesea să mă întorc în Rusia, atât spre a revedea locul primei mele misiuni oficiale peste graniță, dar, mai ales, pentru a vizita cea de a doua capitală imperială, Sankt Petersburg (Petrograd 1914-1924 și Leningrad 1924-1991), aceasta cu atât mai mult cu cât lucrasem peste șase ani la Ambasada României de la Haga și cunoșteam bine locurile (Amsterdam și împrejurimi) pe unde Petru cel Mare a studiat meșteșugul constructorilor de nave și de unde a plecat cu un model pentru orașul ce-i va purta numele. Încă din acele vremuri, orașul lui Petru și-a câștigat renumele de *Veneția Nordului*, deși, poate, unii s-ar fi așteptat să fie numit *Amsterdamul Nordului.*

Piatra de temelie a fost pusă de Petru cel Mare în ziua de 16 mai 1703, după care orașul s-a dezvoltat precum un Făt-Frumos din poveste, într-un ritm fără egal la acea vreme: statisticile spun că, după 11 ani, orașul avea deja o zestre imobiliară de peste 35.500 de clădiri. Și totul fusese visat, schițat, conceput sau decis prin ucazuri de către Petru cel Mare, până la cele mai mici detalii fizice, economice, culturale și religioase. Noi spunem astăzi că orașul poartă numele țarului Petru cel Mare. Suntem destul de aproape, însă numele vine de la Sfântul Apostol Petru, ocrotitorul marelui țar.

2

Din punct de vedere arhitectural, orașul este expresia unei simbioze perfecte între barocul italian și clasicismul francez, pe fundalul unor vechi tradiții ale arhitecturii ruse. Poate datorită rigorii și preciziei cu care s-a ridicat orașul, marele filosof și scriitor rus Fiodor Dostoievski îl considera *cel mai abstract și mai premeditat din lume.* La rândul său, poetul Alexander Pușkin care adora orașul, i-a închinat un frumos poem, în care spunea: *Mi-e dragă opera ta, Petre,/ cu armonii de zid și pietre.* Orașul Sankt Petersburg, capitală a Imperiului Rus din anul 1712, până în 1918, a fost cântat de toți marii scriitori ruși. Astăzi, tot centrul orașului este sub ocrotirea UNESCO, fiind clasificat drept Patrimoniu Cultural al Umanității. Este normal să fie așa, atâta timp cât fiecare clădire din acel perimetru vorbește despre arta, cultura și istoria Rusiei și, implicit, despre contribuția ei la civilizația omenirii.

Împărații și împărătesele Rusiei și-au lăsat amprenta pe tot ceea ce admirăm noi astăzi. Dacă la început de secol XVIII totul se raporta la *Epoca Petru I,* în cea de a doua parte a sa se vorbea deja despre *clasicismul Ecaterinei.* O plimbare la pas ne dezvăluie un oraș de o frumusețe și bogăție de nedescris, pe care le etalează de câteva secole. Aici, totul are un sens național precis, iar nimeni și nimic nu este uitat. Palatele, piețele, reședințele de vară, Neva cu canalele ei, toate au în spate fapte istorice, personalități marcante ale Rusiei. Totul se constituie într-o lecție de istorie și cultură ale *Mamei Rusia.* În primul rând, nucleul orașului, Fortăreața Petru și Pavel, este expresia unui fapt istoric capital pentru Rusia. Ea a fost concepută de Petru I după victoria împotriva suedezilor, din anul 1703, victorie care-i asigura ieșirea la Marea Nordului. Astfel, pe mica insulă *Zaicik* (iepure în traducere) de 750/360 metri, se materializează conceptul lui Petru cu privire la funcțiile multiple ale Fortăreței. Pe lângă rolul de protector al breșei câștigate pe malul Mării Nordului, fortăreața devenea și un port important (o fereastră spre Europa), un mare șantier naval și, implicit, o *Bastilie a Rusiei.*

Aceasta este doar una dintre poveștile fabuloase ale acestei Veneții a Nordului sau chiar *Palmiră a Nordului,* unele dintre apelativele cele mai onorante, care sunt repetate la nesfârșit. Este orașul unde totul încântă, de la arhitectura și sculptură la planificarea urbană perfectă, cu străzile și bulevardele generoase. Încântă cultura acumulată sau făurită acolo, reflectată astăzi de numeroasele muzee, găzduite de celebrele palate ale suveranilor ruși sau ale unor prinți apropiați Curții imperiale. Să amitim doar Muzeul Ermitaj, considerat unul dintre cei mai mari depozitari de artă din lume (Fig. 2).

În cursul croazierei pe fluviul Neva, constați că imobilele de pe maluri nu prea au spații între ele. Da, pentru că arhitecții timpului nu și-au propus să înalțe clădiri separate, ci ansambluri arhitectonice grandioase, care să ofere imaginea unui oraș mare și bogat navelor de pe Neva, care se perindau neîncetat prin fața lor. Neva este parte inseparabilă a peisajului urban, este un întreg poem. Orașul respiră și trăiește datorită acestei căi navigabile, cu rețeaua sa de canale și alte cursuri de apă mai mici. De pe un mal al Nevei, vizitatorul poate admira frumusețea eternă de pe celălalt mal. În *nopțile albe*, Neva devine o imensă oglindă în care se reflectă frumusețile orașului. M-am convins personal de acest lucru.

Însă, fără câteva raiduri prin suburbiile orașului Sankt Petrersburg nu vom putea avea imaginea completă a *Parisului Nordului.* Aceasta, întrucât reședințele de vară ale împăraților și împărăteselor Rusiei etalează frumuseți și bogății orbitoare. Să poposim doar în două dintre ele, cele mai apreciate de turiștii străini și locali. Noi am început cu *Tsarskoe Selo,* satul pe care țarul Petru I l-a făcut cadou iubitei sale Marta Skowronska, devenită Ecaterina prin convertirea la ortodoxie. Palatul și grădina, construite de Petru I pentru odihna și distracția curții imperiale, se constituie astăzi într-un mare complex arhitectonic și peisagistic, care rivalizează cu tot ceea ce se poate închipui pe această lume.

Iulia Hasdeu, *Jurnal de călătorie* (II)

Călătoria în Olanda. Aspecte generale

Toată lumea știe că Olanda este o țară eroică. Din toate timpurile ea a dat exemple strălucite de bravură și de patriotism; și chiar dacă nu s-ar fi dovedit celebră doar prin comportamentul impus față de Ludovic al XIV-lea, ea a fost totdeauna o nație energică și mândră.

Poporul olandez are o activitate prodigioasă, este inteligent, rece, liniștit, blând și pașnic. În general, e considerat calm, mai ales comparativ cu francezii, dar nu e așa. Olandezului îi place să stea la taclale și uneori este chiar din cale-afară de vorbăreț. E vesel, dar nu are acea veselie gălăgioasă care te face să-i admiri pe parizieni și să-ți placă parizienii. Olandezii râd discret, discută calm în timp ce fumează și beau bere.

Viața de familie este atât de corectă în Amsterdam că aproape nu vezi niciun bărbat plimbându-se singur prin oraș, cu excepția celor care merg la lucru. Seara străzile sunt pline de trecători. Aproape toți sunt soți la braț cu neveste și înconjurați de o mulțime de copii. Aproape că nu există loc în Amsterdam, cafenea sau braserie, unde femeile să nu poată intra, pretutindeni sunt văzuți amândoi soții așezați unul în fața celuilalt, vorbind despre de-ale casei și bând bere. Dacă vârstnicii sunt calmi și liniștiți, în schimb copiii sunt foarte zgomotoși, nu că ar fi golănași de Amsterdam. Puștanii toți sunt școlari sau lucrează, dar sunt veseli, fericiți pentru că muncesc, pentru că sunt educați în obișnuința de a face ceva și că asta le oferă ore de recreere mai plăcute. Nimic nu este mai agreabil decât să vezi seara o gașcă de copii plimbându-se pe străzi cântând și dansând ritmat. Tineretul amsterdamez atât de vesel însuflețește întreaga stradă. În timpul zilei vezi fetișcane, toate foarte îngrijite și cu șorțulețe cochete albe, roz sau bleu, mergând cu pași grăbiți cu un coșuleț în mână, unele vin de la școală, altele cu diverse treburi. Mai poți vedea puștani în drum spre școală, mergând ținându-se de braț și cântând ca nebunii.

Olandezii sunt aparent activi, dar în sufletul lor au o oarecare delăsare, i-aș spune spirituală. Este un popor fericit; este civilizat, bogat, liniștit, guvernat de un monarh pe care îl iubește, dar el știe că există un dușman înverșunat, un inamic puternic, care ar vrea cu orice preț să-l înhațe în labele lui puternice. Acest dușman redutabil este Prusia. Olandezul îl știe, dar în bonomia lui el nu îl sfidează, ci lasă să decurgă lucrurile de la sine, asta pentru că este nepăsător atât timp cât este fericit. Un profesor de la Universitatea din Amsterdam spunea într-una din zilele trecute: Dacă d. Bismarck ar fi vrut să ne cucerească, ar fi făcut asta cu ușurință, căci noi nu suntem pregătiți să ne apărăm, suntem prea neglijenți, dar el știe că odată luați, noi ne vom revolta până în pânzele albe, mai degrabă murim decât să îndurăm robia. Acest cuvânt este frumos și adevărat doar dacă eu nu aș avea nevoie de a dovedi veridicitatea acestei afirmații. Olandezii au dat suficient dovada că ei ar fi putut să ucidă dragostea de libertate și de patrie.

Bărbații, în general, nu sunt frumoși, dar au în fizionomia lor ceva energic și mândru, sunt blonzi sau șateni, de înălțime medie, destul de bine făcuți, au pielea albă, ochi albaștri și mici, înfundați în cap, gene dese, fruntea dată pe spate, înaltă și bombată, nas lung și cam gros, gura mare și buze groase. Olandezul este curios din fire; de cum vede un străin, îl recunoaște de departe. Atunci îl examinează, se oprește, îl contemplă îndelung; asta te cam jenează la început, dar în cele din urmă te obișnuiești. În rest, el e politicos, amabil, docil; niciodată nu se ceartă, niciodată nu ridică vocea. Firea lui blândă se acomodează ușor, fără a deranja sau a fi deranjat.

Comerțul făcut de olandez este plăcut, fără a avea farmecul celui cu un francez. Poți discuta cu el despre orice, îți va răspunde cu bun-simț, dar nu are nimic picant sau care să te amuze. După un timp, conversația devine monotonă și plictisitoare, dar la ce bun să insistăm asupra acestor amănunte? Fără îndoială, nimeni nu ar putea rivaliza cu comercianții din Franța, iar cei obișnuiți cu vivacitatea admirabilă a conversației franțuzești nu ar putea găsi o alta la fel de plăcută.

Femeile

Instrucțiunea femeilor este puțin dezvoltată în Olanda; ca și în Germania, femeia se obișnuiește cu necazurile din viața de familie; se închide în grijile menajului și se preocupă de educarea copiilor ei, dar în general ele nu sunt atât de instruite încât să poată să-și crească bine proprii copii. O mamă ca să fie mamă bună nu trebuie să fie doar o bună gospodină; trebuie să fie inteligentă, cultivată și bine crescută. Femeile olandeze au o inteligență mediocră, manierele lor sunt cele obișnuite și nu-și cultivă decât foarte puțin spiritualitatea; le lipsește acea delicatețe, eleganța care pledează totdeauna în favoarea franțuzoaicelor; nu au tact, în sfârșit – ca să folosesc o expresie pur pariziană – ele nu știu să facă față în societate și în plus nu știu să se comporte fără a fi nepoliticoase. Desigur, adesea sunt așa din cauza lipsei de educație. E interesant de remarcat diferența între politețe și amabilitate la olandezi și la olandeze. Bărbații sunt amabili, uneori femeile sunt fie ridicol de impertinente, fie foarte distinse; asta se explică prin faptul că bărbații studiază, își cultivă spiritul, sunt adesea în societate, pe când femeile sunt închistate în limitele gospodăriei.

Toate olandezele sunt slute, spun toate pentru că pe cele care ar fi cât de cât acceptabile nu le afli decât rar, printre bone și servitoare. Niciuna nu este drăguță cu adevărat. Ele sunt făcute extrem de rău: albe, blonde, dar de un blond care nu este nici auriu ca al englezoaicelor, nici cenușiu ca al nemțoaicelor; olandezele au un blond sau roșu prea deschis, care nu are nimic frapant; ochii lor sunt mici, albaștri, privirea lor e inexpresivă, au nasul borcănat, fără formă, gura mare cu buze nemaipomenit de groase, bărbia mare și răsucită. Fizionomia nu are pic de expresie. Acest portret puțin măgulitor făcut femeilor olandeze poate fi atribuit majorității lor.

Olandezele se îmbracă fără gust. În clima întunecată a Olandei ele își pun rochii în culori țipătoare, roșii, albastre, galbene, verzi. N-am văzut niciodată asemenea amalgam de culori. Dar dacă ele ar fi modeste, le-aș ierta ridiculitățile. Din păcate, ele nu sunt așa. Femeile din popor nu sunt defel mai drăguțe decât cele de la oraș, dar aerul lor rural simplu și degajat este cumva de o sută de ori mai plăcut decât aerul tâmpit și arogant al doamnelor olandeze. Costumul țărăncilor e simplu, dar nu-i lipsește un oarece farmec; ele poartă rochii albastre de lână, un șorț bleu sau negru, ridicat într-o parte; un șal albastru sau negru este aruncat pe umeri; pe cap au o bonetă din dantelă albă, foarte simplă, peste care pun o pălărie galbenă de pai.

Burghezele de la oraș, fostele țărănci sau din familii de țărani, nu vor să renunțe la boneta tradițională, dar ele nu încearcă deloc să se mai transforme și păstrează rochia și tot costumul țărănesc. Așadar, ele se îmbracă la fel cu doamnele de la oraș, dar își pun boneta și deasupra o pălărie. Totuși, aceste burgheze au considerat că boneta și pălăria pe care le poartă sunt cu mult prea simple pentru niște femei care acum locuiesc la oraș, și atunci le-a venit ideea să inventeze o coafură nouă, cea mai ridicolă din câte am văzut vreodată. Coafurile indienilor și africanilor sunt fleac pe lângă această construcție bizară pe care voi încerca de bine de rău să o descriu.

Mai întâi imaginați-vă o coafură care nu lasă să se vadă absolut deloc părul; chiar i-am auzit pe olandezi spunând că femeile se tund ca să poată să-și pună mai bine pălăria... Capul este acoperit de o bonetă albă, această bonetă brodată e susținută deasupra frunții de o lamă de argint auriu, uneori chiar de aur; această lamă se termină la tâmple, acolo, atârnând de fiecare parte un fel de broșe fixate de bonetă. De aceste broșe de aur sunt prinse altele în formă de cercei lungi, care, terminându-se în acele puncte, pun ochii în pericol. De aci pleacă o altă bandă de argint aurit care susține lamele prin spate. Unele coafuri lasă să cadă pe umeri un voal alb care înfășoară talia pesoanei ca un șal; altele nu lasă să se vadă decât un volan mic brodat la gât; altele nu lasă la vedere nici voal, nici volan. Deasupra întregului talmeș-balmeș se pune o pălărie albă în general acoperită de pene și de flori; și veți avea în fața ochilor coafura femeilor olandeze. În Olanda, în rândurile burgheziei este o adevărată știință felul de a se coafa. Dar orice ar face olandezele, ele nu au gust, nu pot avea șicul franțuzoaicelor, îndeosebi al pariziencelor. Pentru a-și dovedi imaginația, sau imaginația pe care ele pretind că o au, olandezele au inventat o coafură cât se poate de ridicolă și care li se potrivește. Nu ne-am aștepta la mai mult din partea lor.

(Identificare și traducere: Crina Decusară Bocșan)

Marele Palat al Ecaterinei, construit ulterior, este diamantul complexului: o fațadă majestuoasă lungă de 300 de metri, având interioare somptuoase, precum Marea Sală de 800 mp, cu picturile tavanului numite *Triumful Rusiei,* cu celebra Sală de Chihlimbar și multe alte minunății. Ne-am oprit și la complexul de palate și grădini *Peterhof,* nume care apare pentru prima dată la 13 septembrie 1705, în *Jurnalul de călătorie* al țarului Petru I. Numită astăzi și un *Versailles rus la malul Mării Nordului,* această reședință de vară a țarilor este considerată una dintre cele mai rafinate și elegante din lume.

În încheiere, aș repeta ceea ce spuneam la un moment dat și anume că, aici în Sankt Petersburg, nimic și nimeni nu este uitat. Nu avea cum să fie uitat calvarul prin care a trecut orașul (devenit *Orașul Erou Leningrad*) în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. Nu putea fi uitată rezistența eroică de 900 de zile și nopți a locuitorilor orașului în fața armatelor lui Hitler. Nu putea fi uitat milionul de oameni care a pierit de foame sau sub bombele germane. Nu putea fi uitat mormanul de ruine, care mai rămăsese din faimoasa *Palmiră a Nordului* (ce ironie a istoriei: după atâtea decenii, și *Palmira Orientului* avea aceeași soartă!). Ce determinare și efort au dovedit rușii pentru a readuce orașul la înfățișarea sa originară, pentru a-l conserva și îmbrăca în permanență în haine noi!

La curtea epigramei

Al.O. Teodoreanu - Păstorel (II)

Elis RÂPEANU

La vila *Sonet,* a avut loc și un schimb de sonete între Mihai Codreanu și Păstorel. Primul semnează trei, iar Păstorel șase. În paranteză fie spus, în literatura română și în cea universală se cunosc scurte schimburi de sonete, dar unic rămâne *Duelul sutei de sonete* dintre Mircea Trifu și George Corbu, de la începutul deceniului al optulea, publicat integral de Ed. Univers Științific, București, 2012, și în volumul *Cuvinte potcovite,* Ediția a IX-a a Concursului Național de Epigramă „Mircea Trifu", 2014, Ed. Semne.

Tot Mihai Codreanu este considerat nașul *Academiei libere* înființate în bodega lui Samoilă de pe strada Lăpușneanu – stradă pe care azi se află *Galeriile Anticariat Grumăzescu* – sediul actual al Societății literar-umoristice „Academia Liberă Veche Păstorel", datorită motto-ului pe care l-a scris:

Buni prieteni, poezia
Izvorăște din senin
Când din cupele de vin
Stă să-și soarbă armonia.

După ce s-a mutat la București, Păstorel se repezea aproape lunar la Iași, unde nu uita să-l viziteze pe Sadoveanu, trecea și pe la vila Sonet, dar întârzia și cu prietenii prin bodegi și restaurante. „Nu beția sau alcoolul îl interesa pe Al.O. Teodoreanu. Popasul în fața unui pahar cu vin era un prilej de a-și revedea amicii, de-a convorbi cu ei, de-a încrucișa *floreta* cu cei mai talentați oameni de litere ai urbei. Asa s-au născut zeci, sute de epigrame" [multe pierdute] (Cf. M. Hodoca, p. 93). Întreținuți de verva lui Păstorel, mulți scriitori de proză sau poezie deveneau autori de epigrame. Prietenii susțineau că sorbea vinul cu evlavie.

În 1936, în trecere prin Cotnari, la o degustare prelungită cu prietenii, în timp ce aceștia vorbeau ba de una, ba de alta, Păstorel, inspirat, a scris următoarea parodie:

La Steaua…

La Cotnărașul cel vestit
E-o cale-atât de lungă,
Că zile cinci i-au trebuit
Ficatului s-ajungă.

Deși porniți de mult pe drum,
Dar pe șosele proaste,
Buchetul lui abia acum
Zâmbi narinei noastre.

Cotnarul vostru din Maxut
Încet la cap se suie,
Era pe când nu s-a băut,
Azi l-am băut și nu e

Și astăzi ca-n atâtea seri
Când pivnița-i adâncă,
Tăria vinului de ieri
Ne urmărește încă.

Cum ficatul „s-a răzvrătit", epigramistul a fost nevoit să facă apel la leacurile recomandate de medici. De la „cura mântuitoare de ape minerale" din „luna lui ghenar", Păstorel trimitea de la Karlovy Vary tot felul de catrene, „unul mai spiritual decât celelalte, prin care cultiva o fină autoironie pe seama negloriosului băutor ce ajunsese". Iată unul dintre catrene:

Apa asta e sărată
Și, de-o bei pe îndelete,
E periculoasă, tată,
Face sete.

Îi datorăm lui Paul Cortez consemnarea altui catren pe această temă:

Pentru subtilul amator
Care-și respectă al său gât,
E bună apa de izvor,
Dar ca uzaj extern. Atât.

„Cum își păstra ciornele de strălucit improvizator și cum primise unanime laude cu privire la talentul său de epigramist *sui-generis* pe tema propriei «decadențe», Păstorel s-a hotărât să-și strângă în volum noua producție de epistolier cu spirituale lamentări. Datorită săritorului său prieten, profesorul Al. Rosetti, directorul Editurii Cultura Națională, cartea *Vin și apă* a apărut într-un timp record, în primăvara aceluiași an [1936], cu sugestive ilustrații în alb-negru de Ion Anestin" (Cf. Șerban Cioculescu, *Amintiri. Mărturii,* Ed. Eminescu, 1981, p. 315). Catrenele poartă dedicații cu inițiale ușor de descifrat, urmate de o serie de parodii după Eminescu (după *La steaua*), I. Minulescu (*Romanța celor trei izvoare*), M. Codreanu (*Poveste ieșeană*), G. Topîrceanu (*Balada apelor minerale*), Adrian Maniu (*Omul cu ficatul uscat*) ș.a. Iată prima strofă din sonetul *Poveste ieșeană:*

La Iași unde se coace bine via,
Trăia demult un tânăr cărturar
Ce-și stăpânea învățul bine, dar
Nu-și prea putuse stăpâni bețiа.

→

Semn(al) de carte

Octavian Vasiliu, Victor Voicu, Daniel Vasile, *Impactul terapiei farmacologice asupra calității vieții în depresia geriatrică,* Editura Academiei Române, București, 2017

Tendința de îmbătrânire a populației din țara noastră este un fenomen cert, după cum arată cercetări recente ale Academiei Române: persoanele sub 15 ani reprezintă 15%, iar persoanele peste 60 de ani 21% din totalul populației. Aceste date nu constituie însă un caz izolat, /.../ la nivel mondial se constată o tendință accelerată spre îmbătrânirea populației. /.../

O viață mai lungă nu implică însă în mod direct o viață mai sănătoasă, ceea ce rezultă din toate rapoartele epidemiologice analizate. Astfel, studiul realizat de Academia Română arată că speranța de viață sănătoasă în țara noastră este de 63 ani, ceea ce înseamnă 9 ani de viață marcați de boli și dizabilități, ca diferență până la speranța medie de viață a populației evaluate.

Depresia reprezintă o cauză importantă de reducere a calității vieții la persoanele vârstnice, din cauza puternicului impact pe care manifestările din spectrul afectiv îl au asupra acestui grup populațional, prin scăderea numărului și complexității activităților cotidiene, a randamentului îndeplinirii sarcinilor casnice, relaționării interpersonale și a satisfacției rezultate din realizarea acțiunilor zilnice. /.../ Este foarte important de subliniat faptul că îmbătrânirea normală nu implică depresie, iar apariția tulburărilor afective necesită inițierea unei forme de terapie și monitorizare activă psihiatrică și psihologică până la remisiunea completă a simptomatologiei. (Autorii, la începutul Introducerii la carte)

Liviu Ardeiaș, *Biblia și știința. Principii științifice prezentate în Biblie,* Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2015

Autorul acestei cărți este un om curajos. El a scris o carte care se adresează „căldiceilor", acelora care riscă să fie lepădați de Dumnezeu.

Sfântul Paisie din Muntele Athos a spus că civilizația contemporană se caracterizează printr-o „impresionare lipsită de sens".

Oamenii căzuți „sub materie" sunt de două feluri: cei care și-au adunat lor patima materiei grosolane (plăceri, mâncare, bani, averi, lene) și o categorie orbită de perfecțiunea legilor universului material, de mișcarea astrelor, fiziologia umană, creșterea plantelor, curgerea timpului etc.

Aceștia din urmă se numesc oameni de știință. În tinerețe, majoritatea sunt atei, la bătrânețe devin credincioși. O statistică făcută de Daniel Vernet pentru sec. al XIX-lea arată că 70% dintre oamenii de știință și-au încheiat viața convertiți.

Biblia și știința este o carte adresată lor, cu scopul de a le crește șansele de mântuire.

Ideal și minunat ar fi ca prin credință să descoperim alcătuirea minunată a ființei umane și asemănarea desăvârșită a universului fizic și biologic.

Dar tot minunat este și, dacă admirăm aceste legi, să descoperim credința în Creator. (Prof. Pavel Chirilă, în „Cuvânt înainte. Antinomie și compatibilitate")

Ion Popescu-Sireteanu, *Amintiri despre Titu Maiorescu,* ediția a III-a, Editura Junimea, Iași, 2017

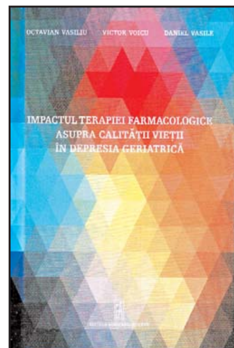
Cu toate umbrele, proprii sau adăugate de oameni și vremuri, personalitatea lui Titu Maiorescu nu poate fi ocolită.

Amintirile despre el au o însemnătate excepțională în cunoașterea omului și intelectualului, a profesorului și omului politic.

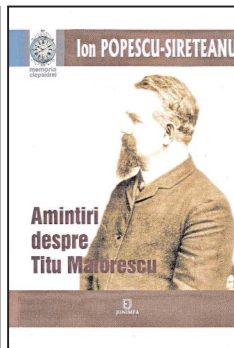
Ținuta sa și expresia, vastele sale cunoștințe, farmecul modului de a povesti, claritatea vorbirii și a gândirii sale, exigența față de propria-i persoană, discreția și acel echilibru dominant fac din Titu Maiorescu o personalitate cu adânci rezonanțe în cultura românească. (Autorul, pe coperta a patra a cărții)

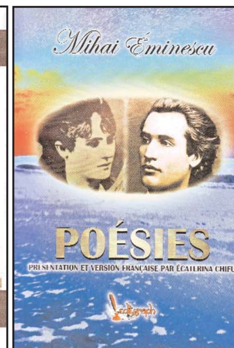
Mihai Eminescu, *Poésies,* Présentation et version française par Écaterina Chifu, Editgraph, Buzău, 2017

Pentru această ediție am ales poeziile de dragoste cele mai cunoscute, multe devenite cântece renumite, pentru muzicalitatea versurilor care au imprimat și muzicalitatea versiunii franceze, pentru profunzimea sentimentelor exprimate de poetul care întreține un permanent dialog cu iubita sa, care își dezvăluie fiorii sufletului său tulburat de fiecare mișcare a ființei adorate, fiind un poet al contemplației și al meditației, care are mereu privirile avide de imaginea femeii iubite. Astfel, este revelată drama intimă a marelui poet. Am adăugat câteva creații eminesciene în versuri populare și câteva poezii care pun în valoare ideile sale artistice, etice și filosofice. (E. Chifu, pe coperta a patra)

Mutarea în realitatea virtuală

Dan D. FARCAȘ

Deși poate părea o tentativă donquijotească, nu avem altă cale să ne imaginăm ce anume ar putea fi o hipercivilizație cosmică, una mai avansată față de noi cu sute de milioane de ani, decât să încercăm să vedem încotro se îndreaptă civilizația noastră, măcar în următoarele câteva secole.

În episoadele anterioare am încercat să evaluăm șansele ca fizicienii să descopere, în viitor, noi principii, grație cărora urmașii noștri să poată depăși viteza luminii, ceea ce le-ar permite călătorii interstelare. În acest articol aș dori să urmărim și o altă perspectivă, cea oferită de posibilele evoluții ale informaticii, mai exact, ale *realității virtuale.* Pornită de la jocurile de calculator, această nouă lume, numită în engleză și *cyberspace,* constă din imagini înregistrate în memorii electronice, imagini ale unor obiecte fixe sau în mișcare, pe lângă care putem trece, la care ne putem întoarce, care pot fi privite din toate unghiurile. În realitatea virtuală există case, străzi, obiecte, dar există și ființe artificiale, cum ar fi monștri, ori luptători, pe care trebuie să-i înfrunte amatorul de jocuri informatizate. Inițial foarte schematice, toate aceste componente s-au îmbogățit, constant, în detalii. Nu va trece mult până ce realitatea virtuală ne va înfățișa doar lucruri și personaje imposibil de deosebit de cele din lumea reală.

Contactul cu lumea virtuală se realizează, din ce în ce mai frecvent, prin dispozitive elaborate prin proiectele de *teleprezență.* Acestea fuseseră gândite, încă de prin anii optzeci ai secolului trecut, pentru comanda de la distanță a unor roboți. Operatorul folosea, în principal, două dispozitive: niște ochelari speciali – care transmiteau, de la robot către ochii omului, imaginea obiectului care trebuia manipulat – și niște mănuși – prin care „mâinile" robotului imitau exact mișcările mâinilor omului. Robotul se putea afla pe fundul oceanului sau în craterul unui vulcan, putea fi mare cât o macara sau minuscul, ca în chirurgia laparoscopică.

Pentru integrarea în lumile virtuale, pe lângă aceste instrumente, vor fi folosite și altele, cum ar fi încălțăminte și un costum, mai mult sau mai puțin complet, toate prevăzute cu senzori și mici elemente de *feed-back.* Cu ajutorul lor, dar și al altor dispozitive, de tipul celor folosite în simulatoare, intrarea în realitatea virtuală va oferi iluzia aproape perfectă a unei vizite „în carne și oase". Cel echipat astfel va putea „pipăi" un obiect virtual, iar senzorii speciali îl vor face să simtă că este rece, solid, ori greu ș.a.m.d. Ziarele n-au scăpat ocazia să scrie, acum mai mulți ani, că, utilizând costume și dispozitive adecvate, parteneri aflați la mare distanță au putut face astfel chiar și sex (?!). În perioada următoare, este de așteptat ca aceste accesorii să devină tot mai simple, mai comode și mai accesibile. Iar peste alți ani, nu mulți, vizitarea realității virtuale va fi realizată probabil printr-un microcip conectat la anumiți centri din creier.

În lumea virtuală își vor putea da întâlnire indivizi veniți din diferite colțuri ale lumii, purtând înfățișarea lor reală sau deghizați, eventual invizibili. Ei vor putea conversa, își vor da mâna, se vor bate pe umăr etc. Oamenii vor hoinări, de pildă, pe un Champs Élysées virtual sau lângă o cascadă Niagara reprodusă aidoma, întâlnind alți vizitatori cu care vor putea schimba impresii. În paralel, ne putem aștepta la apariția unei „geografii" extrem de complexe a lumilor virtuale. O casă „construită" acolo de o persoană, va rămâne aidoma, pentru toți vizitatorii acelui loc. Multe zone vor deveni „proprietate privată", cu accesul permis doar unora și în anumite condiții. În alte zone se vor putea institui „legi ale naturii" diferite de cele din lumea obișnuită. De pildă, vizitatorul va putea deveni imponderabil, își va putea modifica dimensiunile, se va întoarce în timp, reluând desfășurarea evenimentelor într-un fel diferit sau cu o altă viteză etc.

Realitatea virtuală va deveni foarte repede un domeniu al activităților lucrative; nu uităm că deja există și bani (*bitcoin*) virtuali, care se pot câștiga și cheltui acolo sau aici. Doar ca un exemplu, un chirurg, permanent prezent în realitatea virtuală, va putea efectua o operație pe care numai el știe s-o facă, asupra unui pacient în carne și oase, aflat pe un alt continent, pacient pe care însă el îl va vedea sub mâinile sale ca pe o ființă virtuală. În acest caz, medicul se va „întrupa" de fapt într-un robot chirurg care-i va imita fidel cele mai fine mișcări (eventual la altă scară). După terminarea operației, specialistul se va putea muta instantaneu într-o altă sală de operație, aflată la mii de kilometri. Dar și handicapații țintuiți la pat vor putea căpăta, pe această cale, nu doar iluzia plenitudinii fizice și a libertății de mișcare, dar vor putea chiar să exercite – în lumea virtuală – meserii destinate doar oamenilor normali. Desigur, posibilitățile deschise astfel au o varietate infinită. Este de presupus că peste vreo cincizeci de ani, o bună parte a populației globului își va petrece majoritatea existenței în lumea virtuală. Mulți indivizi vor reveni în lumea reală numai pentru îndeplinirea unor funcții fiziologice (sau poate nici pentru acestea).

O variantă actuală, la modă, a celor descrise mai sus este cea numită *second life.* Aici, doritorul își poate construi propria ambianță și își poate introduce propria copie, numită *rezident* sau *avatar,* copie care să înmagazineze din ce în ce mai multe detalii din personalitatea originalului.

Cercetătorul englez Ian Ritchie estima, în 1997, că toate conversațiile unei vieți însumează 15 gigabaiți (notat GB). Toată informația sub formă de cuvinte, formule etc., utilizată de un om într-o viață, ajunge la 30-100 GB; adăugând și imaginile pe care le-a văzut un om în viața sa, ajungem deja la circa 1 milion de GB. Dacă actualele tendințe se mențin, un calculator obișnuit, de mare serie, va avea această capacitate în jurul anului 2030. Prognoza se bazează pe „Legea lui Moore", conform căreia performanțele semiconductorilor, apoi a microprocesoarelor, se dublează la fiecare 18 luni, lege care, după o jumătate de secol, încă se confirmă.

O asemenea dublură, odată înmagazinată într-o memorie electronică, va putea reproduce la comandă, după necesități, toate situațiile posibile în care persoana copiată se putea afla. Vom putea întâlni, de pildă, în realitatea virtuală, dublura unui geniu al viitorului și să-i punem întrebările care ne frământă. O „bază de cunoștințe", înglobând toate frazele cunoscute pe care gânditorul le-a rostit sau scris în viața lui, plus un „motor inferențial", vor face (prin operații logice de tip „sistem expert") ca dublura să răspundă, chiar la întrebări inedite, în maniera în care ne-ar fi răspuns și în realitate... (Va urma)

În 1937 i se conferă premiul național pentru proză, care, se poate spune, se datorează confuziei dintre cei doi frați – Păstorel și Ionel, confuzie care, în general, îl defavoriza pe autorul *Medelenilor.* Iată ce scrie Ș. Cioculescu: „La un an după venirea la putere, i s-a prezentat premierului [N. Iorga], printre altele, o listă de scriitori ce urmau să fie decorați. Figurau ambii frați Teodoreanu. Prevenit, în interval, de existența buclucașului volum, N. Iorga șterse numele lui Ionel, încredințat că acesta era epigramistul și acordă culpabilului decorația. S-a râs copios cu acest prilej. De altfel, în *Istoria literaturii românești contemporane, II, În căutarea fondului,* București, Editura Adevărul, 1934, la pag. 257, N. Iorga scria: «…și frații Teodoreanu, cu frumoasele versuri ale lui Alexandru», dar romanele lui Ionel, cărora li se consacră patru pagini nu prea binevoitoare (311-315), sunt atribuite fratelui său: «Fiul avocatului Osvald Teodoreanu și al fiicei mai mari a compozitorului Musicescu, d. Al. Teodoreanu începea la 1920 cu povestiri din lumea boierilor moldoveni, vechi și mai noi…»"

Expedițiile oenologice tot mai dese ale tânărului, acceptat de toți cei din redacția *Însemnări literare,* îl defavorizează și mai mult pe Ionel în confuziile care se făceau între cei doi frați, dând naștere la încurcături. Astfel, când tatăl logodnicei lui Ionel, Lyli, se va întâlni cu prietenul său, Vulturescu, acesta-l sfătuiește pe tatăl fetei să rupă logodna pentru că băiatul avocatului Teodoreanu e un neîntrecut chefliu. „Chefuiește noapte de noapte până la ziuă! /…/ Către amiezi îl găsești adesea la aperitive, la *Gambrinus*, înconjurat de gură-cască și de prieteni, că-i strașnic de spiritual și hazos băiatul! Răsună localul de râsul lor" (Ștefana Velisar, *Ursitul,* p. 38). Până la urmă, lucrurile se lămuresc, nunta are loc și la ea sunt invitați și tânărul Philippide și Bob Negruzzi, „să aibă și el [Păstorel] cu cine cinsti un pahar la nunta fratelui său" (M. Handoca, *op. cit.*, p. 15).

Înainte de a-i apărea volumul de *Versuri* în 1938, întors la Iași, scrie catrenul Spovedanie, care va figura în fruntea acestei opere:

Cântat-am vinul și-l băui pe el
Și-așa, precum din flori slăvitul Soare,
Cules-am toată roua din pahare,
Voios ca cel din urmă menestrel.

Al.O. Teodoreanu a frecventat toate cafenelele, întâmpinat de întreaga boemă bucureșteană: Fialkovski, Terasa Oteteleșanu, Berăria Gambrinus, Capșa, Cina, Modern etc. La Cina, s-a organizat o masă festivă în onoarea aviatorului scriitor Antoine de Saint-Exupéry (1900-1944), care, în 1936, a conferențiat la Ateneul Român. Cu această ocazie, Păstorel a caligrafiat, în cinstea oaspetelui, următorul catren în franceză (pe care l-a scris și în română):

Cotnar, vieux connétable
Et seigneur palatin,
Mais ce n'est pas du vin
C'est du soleil potable.

Al.O. Teodoreanu a fost și un discipol al Thaliei. În 1920, la Teatrul Național din Iași s-a prezentat feeria *Rodia de aur* (basm în versuri) scrisă în colaborare cu Adrian Maniu. „Nu se va ști niciodată care a fost contribuția exactă a fiecăruia dintre cei doi la desăvârșirea piesei. Poantele, ironia, glumele aparțin, fără doar și poate, lui Păstorel" (M. Handoca, *op. cit.,* p. 78). Urmează piesa lui Păstorel *V-a venit numirea,* aprobată de comitetul de lectură al Teatrului din Iași, condus de Mihai Codreanu, a cărei premieră are loc în seara de 26 octombrie 1922. Amănunte despre această premieră ne oferă tot M. Handoca (*op. cit.,* p. 68): „Această comedie într-un act, scrisă sub zodia Caragiale, este o satirizare a poliției, care vedea în jurul ei comploturi și bombe infernale, fiind gata să terorizeze, în numele ordinei publice, pe toți cei care nu erau la putere".

Între 1920-1940, epigramele sale, precum și articolele și pamfletele în care, pe un ton glumeț-amar, ataca „probleme arzătoare", descrețesc frunțile cititorilor. În al treilea deceniu, părăsesc pentru totdeauna arena epigramei Macedonski, Dimitrie Teleor, Toma Florescu, Vasile Bogra, Ion Pavelescu și Giordano, iar în cel următor, înainte și după apariția antologiei lui Crevedia (1933), se sting Cincinat Pavelescu, Ion Ionescu-Quintus, Valentin Bude și Vero. Deci, rândurile epigramiștilor valoroși care dominaseră epigrama românească de la începutul secolului până la dispariția lor, se răresc. Păstorel rămâne cel mai de seamă care să ducă mai departe ștafeta acestei specii.

Orizont SF

De la avangardă la SF-ul sentimental detectiv

Mircea OPRIȚĂ

Biografia lui Ovidiu Râureanu se poate reconstitui cu o oarecare dificultate, din informații sumare, multe dintre ele datorate unor absolvenți de liceu din anii '90 ai secolului trecut, dispuși să evoce pe blogurile lor de mai târziu figura profesorului cu care, în modestul său apartament din cartierul bucureștean Militari, năpădit de hârtii cu însemnări și cărți vechi în limba franceză, făceau ore de gramatică pentru pregătirea examenului lor de admitere la facultate. Astfel, Dana Fodor Mateescu și-l amintește ca pe o figură cuceritoare prin istorisirile sale de „poet fără noroc, văr primar cu Radu Gyr și ziarist de conveniență" (cum obișnuia să se autocaracterizeze), privitoare la lumea în care se formase ca intelectual și la oamenii din elita avangardei românești, printre care își petrecuse prima tinerețe. Ar fi frecventat Cenaclul literar „Sburătorul" al lui E. Lovinescu și, atras de boema Capitalei, ținea companie unor poeți precum Sașa Pană, Ilarie Voronca, Constant Tonegaru, Geo Dumitrescu și Dimitrie Stelaru, din versurile cărora le recita cu nostalgică plăcere și întâmplătorilor săi tineri ascultători. Geo Dumitrescu, lansând în 1942, ca student, revista *Albatros*, îl include alături de Dinu Pillat, Dimitrie Stelaru și alți poeți din „generația războiului" între colaboratorii săi la această publicație de orientare antifascistă, interzisă de cenzura timpului după șapte numere publicate.

S-ar fi născut „pe 8 august 1924 (dacă nu mă înșală memoria)" consideră blogherița numită mai sus, dată ce pare mai probabilă decât anul 1919, vehiculat anterior în cazul autorului. După război, Ovidiu Râureanu suferă declinul social al amintitei generații și, chiar fără să urmeze destinul tragic al lui Tonegaru (condamnat la ani grei de închisoare sub pretextul de a fi conspirat împotriva siguranței statului democrat-popular), se îndepărtează de poezia avangardistă, refugiindu-se în discreția mai protectoare a unei cariere didactice. Prin anii '60 îl găsim avansat într-o formă de învățământ superior, cadru didactic la Institutul Pedagogic din Pitești, și pe care absolvenții din acea perioadă și-l reamintesc cu venerație, alături de Gabriel Țepelea, Șerban Cioculescu, Augustin Z.N. Pop, colegi de catedră la același institut. Elanul cultural al acestora, ca și un sprijin politic oportun, va conduce în 1966 la apariția revistei *Argeș* (primul redactor-șef, Mihail Diaconescu, urmat mai târziu de poetul Gheorghe Tomozei), unde Ovidiu Râureanu va avea din nou ocazia de a se număra printre colaboratorii apropiați, nu însă și șansa de a se cupla la idealurile poetice ale tinereții sale.

Între elanul avangardist și cariera academică, autorul descoperă literatura științifico-fantastică, fapt ce nu trebuie să ne mire, fiindcă și altora, în epocă, li s-a întâmplat ceva asemănător. Adrian Rogoz, de pildă, cu începuturi poetice în maniera lui Ion Barbu, a traversat deșertul cultural al anilor '50 contaminat de proletcultism, dar agățându-se de SF ca de nacela unui balon ascendent, capabil să-și conducă naufragiații dincolo de perimetrul sufocat din punct de vedere politic. Articolele lui Ovidiu Râureanu din această perioadă suferă și ele de viciile momentului, optând pentru un comentariu pedestru, justițiar și victimizator, marcat de clișeele sociologizante din publicistica supervizată de partid. Apărut în *Gazeta literară* din 12 aprilie 1956, articolul *Literatura științifico-fantastică* ia în discuție începuturile „deocamdată modeste" ale unui gen asumat ca o „realizare" a „regimului democrat-popular". Exemplificând cu situații concrete, autorul repovestește romanul *Drum printre aștri* de I.M. Ștefan și Radu Nor, unde îl supără „ecourile livrești", percepute în mod straniu, fiindcă în realitate ar putea fi doar cele din cărțile de popularizare a științei, de unde autorii și-au extras informațiile astronomice referitoare la planetele vizitate de eroii cărții. Râureanu mai constata diverse „lipsuri" la nivelul epicului și al personajelor, deficiențe pe care le crede „estompate parțial de sinceritatea avântului" dovedit de autori în redactarea lucrării comune. Povestirile publicate de *CPSF* la începuturile existenței sale sunt privite și ele cu un ochi reticent, din pricină că nu răspund unor criterii condiderate obligatorii pentru științifico-fantastic. Aceste criterii n-au nimic în comun cu estetica, dar țin în mod evident de propaganda comunistă a timpului. Astfel, genul trebuie să „înfierbânte imaginația", să „stârnească entuziasmul", să „mobilizeze energia tineretului", să-și învețe cititorii „să pășească cu îndrăzneală spre viitorul minunat, nespus de minunat" etc. Etichetările ideologice și caracterizările politice precipitate („scriitorul decadent Pierre Mac Orlan", a cărui optică „e firească în condițiile de viață ale lumii capitaliste") iau locul analizei competente a domeniului cercetat. Scriitorii, editorii, publicul, toți sunt învinuiți de starea precară a anticipației noastre, care ar avea niște „sarcini" de îndeplinit, dar a rămas în urma acestora.

Antrenat în dezbaterile organizate de *Scânteia tineretului* în anul 1957, articolul *Cu privire la literatura științifico-fantastică* își confruntă punctele de vedere cu cele formulate de Max Solomon, Adrian Rogoz, Ion Hobana și I.M. Ștefan. Textul reia aproape fără schimbare ideile din articolul precedent – cele privitoare la obiectivul mobilizator, „minunatul viitor al omenirii" și „entuziasmul față de perspectivele mărețe". Când iese dintre formulările ideologizante, criticul încearcă să aproximeze locul SF-ului în cadrul mai larg al literaturii de aventuri. Aceasta din urmă ar fi de fapt „genul", iar anticipația doar o „specie" subalternă. Ceea ce corespunde doar scrierilor autorului (aventuri polițiste în jurul unui pretext din portofoliul tehnicist al SF-ului), încât e limpede că Ovidiu Râureanu tinde aici să transforme o mascată pledoarie *pro domo* în teorie generică. Abia mai târziu, articolul *Despre fantasticul științific* (1982) utilizează o terminologie acceptabilă, iar sistemul de referințe critice îi cuprinde pe Marcel Brion, Roger Caillois, Tzvetan Todorov, R.-M. Albéres și Michel Butor. Dovadă că, având de-acum experiența catedrei academice, autorul începuse să se ia în serios și să-și formuleze opiniile despre gen într-o mai adecvată ținută profesională decât în superficialele luări de poziție ale tinereții sale. Apărut într-un număr din martie 1974 al *CPSF*, studiul intitulat *Despre extraordinar, insolit, bizar, enigmatic, fantastic și absurd* este o încercare didactică de diferențiere a categoriilor estetice implicate în fantastic, cu o proiecție a acțiunii lor și în SF. Acum, fantasticul științific este definit ca domeniu particular al fantasticului propriu-zis, aflat într-o relație de tangență cu miraculosul și de interferență cu insolitul și bizarul. Teoretizarea, pentru care ni se oferă și o schemă geometrică a relațiilor respective, absolutizează caracterul fantastic al SF-ului, forțând noțiunile până la asimilare. Dar, oricum, noua definiție e cu mult mai demnă de atenție decât simplista opinie care îngloba odinioară, cu extremă ușurință, anticipația în literatura de aventuri.

Proza lui Ovidiu Râureanu constă din câteva nuvele, între care două, *O experiență senzațională* și *Femeia de la „Steaua de Mare"*, se găsesc reunite în volumul *Aventurile lui Șerban Andronic* (1963). Ele sunt cu adevărat proză de aventură, în „specia" (ca să folosim un termen din prima fază a interesului autorului pentru teoria anticipației) spionaj-contraspionaj. Prezența SF-ului într-o asemenea formulă penetrabilă, în fond, de orice pretext rămâne redusă la câteva semne simbolice. În *O experiență senzațională,* scena investigațiilor maiorului Ștefan Orza este un institut de neurochirurgie avansată, cu savanții, cercetătorii și personalul auxiliar coruptibil al unei asemenea instituții speciale. Mobilurile cavalcadei criminalistice le constituie niște invenții care nu trebuie, cu niciun preț, să cadă în mâna imperialiștilor: un preparat chimic din categoria ganglioplegicelor, care întrece în toxicitate și virulență gazele de luptă; un aparat cu denumire complicată („electroencefaloretrovizor"), capabil să citească și să redea pe un ecran gândurile omenești; și, în sfârșit, un mult disputat caiet roșu, cuprinzând calculele inginerului Mihail Kornilov. Acesta din urmă e angajat într-un proiect secret, dar și într-o operație chirurgicală miraculoasă, menită să-i redea, prin inversarea unor trasee nervoase din creierul său, vederea și auzul pierdute după un grav accident. Tot astfel de gadgeturi anticipate, bunăoară „detectorul cu contor de scintilație" și alte secrete militare, mobilizează interesul spionilor și în cea de-a doua nuvelă rezervată maiorului Orza și naratorului de legătură, Șerban Andronic. Cadrul aventurilor este, de data asta, litoralul cu braseriile lui tânguitoare, cu scafandri și elicoptere-amfibii, cu – bineînțeles – diverși oceanografi „vânduți", pentru ca intriga detectivă să poată funcționa cu rotoarele în plin, iar aventurile și răsturnările de situații să țină cititorul cu sufletul la gură. În ce privește rezolvarea enigmelor, nicio surpriză, întrucât, așa cum spune, liniștitor, Andronic, „Securitatea știa totul dinainte, nu-i scăpase nicio clipă din ochi pe agenții dușmanului".

Dincolo de versurile cu care își împănează uneori textele în proză, Ovidiu Râureanu a publicat și poeme independente, între care unele (*Clopotele carturilor din cosmonave, Călătorie spre nicăieri, Științifico-fantastică, În direcția Scorpionului*) insinuează facil trăiri lirice posibile în aventura unor motive ale anticipației. Autorul a murit „într-un decembrie trist și fără zăpadă" al anului 2000, cum aflăm tot de pe blogul Danei Fodor Mateescu, ceea ce iarăși pare credibil, deoarece evocatoarea figurii complicate a meditatorului său de odinioară afirmă că a fost prezentă la înmormântarea lui în Cimitirul Străulești II din capitală.

(Urmare de la pag. 32)

Cu peste 20 de lucrări în spațiul public, între care *Compozitorul Nicolae Bretan*, statuie; bust (București, respectiv, Sibiu, Bistrița), *Sorana Coroamă Stanca* – bust (Sibiu), *Acad. Gheorghe Ionescu-Sisești,* bust (Acad. Română), Ana Rus are deopotrivă lucrări de mici dimensiuni, în care știe să concentreze esențe de spirit închise în „flacoane" grațioase, cu forme care trimit la Geneză, Credință, Simbolistică tălmăcitoare de mituri și legende românești, ca o invitație fără cuvinte dar foarte de înțeles de a ne pierde, regăsindu-ne rădăcinile sufletului, printr-un univers știut numai de ea, dar familiar deopotrivă și privitorului.

În Sala H.H. Stahl de la Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti", Timpul a avut răbdare să-i aștepte pe cei mereu căutători de ceva nou în artă cât să-i descifreze rostul și netrecerea, oprindu-se cu liniștea celui negrăbit dinspre nimic înspre niciunde la fiecare dintre sculpturile în care plasticiana Ana Rus, nouă Evă gata să ne „rescrie" istoria cu mărul cel buclucaș, a adăugat un strop de vrajă nouă la vechea poveste a frumuseții care cu viață se împletește.

Timpul rotundul prins într-un măr

Paula ROMANESCU

Cum totul era mult prea complicat
Eva a luat mărul, l-a mâncat
Şi a redus (cu-ndreptăţit temei!)
Raiul de ne-nţeles la mintea ei.

Erau rotunde (şi albastre poate) fructele fără gust din grădina Raiului cel cu un singur pom, şi acela interzis.

De ce?!, a vrut să ştie Eva.

Păi tocmai fiindcă nu trebuia să ştie.

Dar ea a aflat şi-apoi… povestea e cunoscută.

Şi totuşi, nu pe de-a-ntregul, se pare. Altfel de ce de-atâtea veacuri se anină de pomul cunoaşterii atâţia însetaţi de taina iniţierii, dând fiecare-n legea lui nouă tălmăcire vechii poveşti!

Dacă poeţilor le este de ajuns cuvântul spre a ne lămuri cum fu atunci, artiştilor le-a fost şi le este din ce în ce mai greu să aleagă materia prin care să se exprime. Cei mai aproape de… adevăr sunt poate sculptorii. Cu fiecare rotunjime în lut, lemn, piatră (aici au concurent de temut apa!), marmură, trovanţi (pietre care cresc), degetele lor par a prinde să „urle": Este! Dar de fiecare dată rotundul le alunecă printre degete, se ascunde în miez de taină şi ei se trezesc cu mâinile goale, gata să reia iar şi iar lucrarea aceea visată a cărei perfecţiune numai Creatorul o cunoaşte.

Iar timpul, rotund şi el ca necuprinsul, îşi înseamnă necurmata-i trecere chiar cu semnele de trecere lăsate de muritorii care vor fi muşcat la rândul lor din fructul cunoaşterii, preschimbând-o apoi în creaţie: literară, muzicală, plastică, arhitectonică, ştiinţifică, biologică (cu viaţa pre viaţă călcând).

În această vară (29 iunie – 15 iulie 2017) la Muzeul Satului „Dimitrie Gusti" din capitală, sculptoriţa Ana Rus (s-a născut la 12 aprilie 1947, în Batin-Unguraş, Jud. Cluj) a avut expoziţia sa *Timpul – sacru şi profan,* reunind peste 30 de lucrări din diferite perioade de creaţie, dar şi dintre cele mai recente, toate răstălmăcind în felul lor mereu vechea nouă poveste cu mărul ca simbol şi sâmbure al vieţii omului dăruit cu iubire, cu oul primordial ca germene al vieţii niciodată muritoare cât timpul îi e vieţii ne-măsură, cu rotunjimile trupului de femeie „sculptate" de vânt ori de focul din privirile celor cărora le va fi veşnic dor de Paradis (poetul le numea „când sânii, când coapsele, minunile sfintele"), ca tot atâtea chipuri de taină a tainelor.

Aflată în plină maturitate creatoare, cu nenumărate expoziţii în ţară şi străinătate (Franţa, Austria, Ungaria, Grecia, Iugoslavia, S.U.A.), başca premii naţionale şi internaţionale din care nu lipseşte aurul medaliilor (2010 Placheta de Aur „Grand Prix International" Cannes, Franţa, şi Cupa oraşului Madelieu la Napoule, Franţa; 2009 Premiul Publicului pentru sculptură la Cannes; 2008 Marea Medalie de Aur a Oraşului Cannes; 2007 Medalia de Aur, Cannes; 2004 Ordinul Meritul Cultural în Grad de Cavaler-Preşedinţia României; 2003 Diploma de Onoare „Solidaritate prin Artă", Guvernul României; 2002 Premiul şi Diploma de Onoare „Prof. Ing. Dimitrie Leonida", Muzeul Tehnicii, Bucureşti; 1996 Premiul pentru ceramică la Salonul Naţional de Artă Decorativă, Muzeul Naţional Cotroceni etc.), Ana Rus s-a format întru sculptură la Institutul de Artă „Ion Andreescu" din Cluj-Napoca, promoţia 1974, este Membră a UAP din Bucureşti, 1996, Membră a Uniunii Artiştilor Sculptori din Ungaria, 2004, Membră a Clubului UNESCO din Bucureşti, Membră a ACESLA, Paris, 2011.

(Continuare la pag. 31.)

Număr ilustrat cu lucrări de Ana Rus.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Johan GALTUNG – politolog, Norvegia
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Mircea BĂDUŢ – scriitor, Râmnicu Vâlcea
- Radu PINTEA – scriitor, Bucureşti
- Traian DIACONESCU – prof. univ., Iaşi
- Dorin NĂDRĂU – publicist, S.U.A.
- Gen. Mihail ORZEAŢĂ – prof. univ., Bucureşti
- Sorin MAZILESCU – etnolog, Piteşti
- Acad. Alexandru BOBOC – Bucureşti
- Sorin Lory BULIGA – istoric de artă, Târgu-Jiu
- Ion C. HIRU – profesor, Domneşti, Argeş
- Marcel ŢENA – profesor, Bucureşti
- Nicolae Şt. NOICA – inginer şi istoric, Bucureşti
- Dragoş VAIDA – prof. univ., Bucureşti
- Octavian STĂNĂŞILĂ – prof. univ., Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Elena ARMENESCU – scriitor, Bucureşti
- Ion C. ŞTEFAN – scriitor, Bucureşti
- Lucian GRUIA – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Ion PĂTRAŞCU – diplomat, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Mircea OPRIŢĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti